

Република Србија
МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА
Сектор унутрашње контроле полиције

мр Небојша Пантелић

ЗБИРКА ПРЕПОРУКА МЕЂУНАРОДНИХ ТЕЛА
УПУЋЕНИХ РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ
У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ЉУДСКИХ ПРАВА
И СПРЕЧАВАЊА МУЧЕЊА

Београд, јул 2009. године

Република Србија
МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА
Сектор унутрашње контроле полиције

**ЗБИРКА ПРЕПОРУКА МЕЂУНАРОДНИХ ТЕЛА
УПУЋЕНИХ РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ У ОБЛАСТИ
ЗАШТИТЕ ЉУДСКИХ ПРАВА И СПРЕЧАВАЊА МУЧЕЊА**

Београд, јул 2009. године

**ЗБИРКА ПРЕПОРУКА МЕЂУНАРОДНИХ ТЕЛА
УПУЋЕНИХ РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ У ОБЛАСТИ
ЗАШТИТЕ ЉУДСКИХ ПРАВА И СПРЕЧАВАЊА МУЧЕЊА**

Збирку приредио

мр Небојша Пантелић
председник Комисије МУП за спречавање мучења
и официр за везу са Комитетом за спречавање мучења Савета Европе

Консултант

Оливера Зечевић
члан Комисије МУП за спречавање мучења

*Превод одломака са
енглеског језика*

Ана Петровић
преводица у СУКП

Идејно решење фотографије

Дарко Миловановић
информатичар у СУКП

Штампа

**Штампарија МУП-а
Републике Србије
Кнеза Милоша 103**

Тираж

100

Београд, јул 2009. године

Садржај

стр.

I КОНВЕНЦИЈЕ У ОБЛАСТИ ЉУДСКИХ ПРАВА И СЛОБОДА	14
II ЉУДСКА ПРАВА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	17
1. ОБАВЕЗА ПОДНОШЕЊА ИЗВЕШТАЈА	19
III ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ЗА УНИВЕРЗАЛНИ ПЕРИОДИЧНИ ПРЕГЛЕД САВЕТА ЗА ЉУДСКА ПРАВА	20
1. МЕТОДОЛОГИЈА	20
2. НОРМАТИВНИ И ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ И ЗАШТИТУ ЉУДСКИХ ПРАВА	20
2.1. Устав и други прописи	20
2.2. Национални прописи од значаја за заштиту људских права	21
2.3. Међународне обавезе	21
2.4. Однос међународног и унутрашњег права	22
2.5. Спровођење одлука међународних тела	22
3. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР ЗА ПРОМОВИСАЊЕ И ЗАШТИТУ ЉУДСКИХ ПРАВА	23
3.1. Судови	23
3.2. Право на судску заштиту	24
3.3. Уставна жалба	24
3.4. Министарство за људска и мањинска права	24
3.5. Покрајински секретаријат за прописе, управу и националне мањине	25
3.6. Заштитник грађана/Омбудсман	25
3.7. Остале институције за промовисање и заштиту људских права	26
4. УНАПРЕЂЕЊЕ И ЗАШТИТА ЉУДСКИХ ПРАВА	27
4.1. Националне мањине	27
4.2. Родна равноправност	29
4.3. Права детета	30
4.4. Слобода мишљења и изражавања	31
4.5. Забрана дискриминације	31
4.6. Забрана мучења, суровог и нехуманог поступања	33
5. ДОСТИГНУЋА, ПРИМЕРИ ДОБРЕ ПРАКСЕ, ПРОБЛЕМИ И ОГРАНИЧЕЊА	36
5.1. Остваривање пуне и ефективне равноправности	36

5.2. Избеглице, интерно расељена лица, тражиоци азила	37
5.3. Борба против трговине људима	38
5.4. Спречавање насиља у породици	39
5.5. Кривичноправна заштита малолетника	40
5.6. Стање људских права у АП Косово и Метохија	41
 6. ПРИОРИТЕТИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ У ОБЛАСТИ УНАПРЕЂЕЊА И ЗАШТИТЕ ЉУДСКИХ ПРАВА	 42
 IV САВЕТ ЗА ЉУДСКА ПРАВА	 43
1. НАЦРТ ИЗВЕШТАЈА РАДНЕ ГРУПЕ ЗА УНИВЕРЗАЛНИ ПЕРИОДИЧНИ ПРЕГЛЕД	43
1.1. Закључци и препоруке	43
1.2. Вере	45
1.3. Мањине	45
 V ИЗВЕШТАЈ КОМЕСАРА САВЕТА ЕВРОПЕ ЗА ЉУДСКА ПРАВА ЗА СРБИЈУ - 2009. ГОДИНА	 47
1. ПОЛИЦИЈА	47
1.1. Злостављање од стране полиције	47
1.2. Обука полиције	47
1.3. Полицијска одговорност	48
1.4. Просторије за задржавање лица	48
1.5. Право националних мањина	49
2. ПРЕПОРУКЕ	49
 VI ПРЕПОРУКЕ КОМИТЕТА ЗА СПРЕЧАВАЊЕ МУЧЕЊА САВЕТА ЕВРОПЕ	 51
1. УСТАНОВЕ У НАДЛЕЖНОСТИ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА	51
1.1. Злостављање	51
1.2. Мере заштите од злостављања лица лишених слободе	52
1.3. Услови притвора	53

VII КОМИТЕТ УН ЗА ПРАВА ДЕТЕТА	54
1. РАЗМАТРАЊЕ ИЗВЕШТАЈА ДОСТАВЉЕНИХ ОД СТРАНЕ ДРЖАВА УГОВОРНИЦА У СКЛАДУ СА ЧЛАНОМ 44 КОНВЕНЦИЈЕ О ПРАВИМА ДЕТЕТА	54
 VIII ПРЕПОРУКЕ КОМИТЕТА УН ЗА СПРЕЧАВАЊЕ МУЧЕЊА	 81
1. ДЕФИНИЦИЈА МУЧЕЊА	81
1.1. Главни механизми заштите	81
1.2. Заштитник грађана	81
1.3. Независност судства	82
1.4. Избеглице	82
1.5. Жалбе, истрага и пресуде	82
1.6. Сарадња са Хашким трибуналом	83
1.7. Бранитељи људских права	83
1.8. Обука	83
1.9. Услови притвора	84
1.10. Мучење и особе са инвалидитетом	84
1.11. Етничке мањине, посебно Роми	84
1.12. Компензација, рехабилитација и репарације	85
1.13. Насиље у породици и сексуално злостављање жена и девојчица	85
1.14. Телесно кажњавање	85
1.15. Трговина људима	86
 IX КОНФЕРЕНЦИЈА „ПРЕВЕНЦИЈА ТОРТУРЕ У СРБИЈИ“	 87
1. ПРЕЛИМИНАРНИ ЗАКЉУЧЦИ КОНФЕРЕНЦИЈЕ	87
 X ЗАСТУПНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ПРЕД ЕВРОПСКИМ СУДОМ ЗА ЉУДСКА ПРАВА	 89
1. СЛУЧАЈЕВИ ПРЕД ЕВРОПСКИМ СУДОМ ЗА ЉУДСКА ПРАВА	89
1.1. Љубиша Стојановић против Републике Србије	89
1.2. Славиша Милошевић против Републике Србије	91
1.3. Недељко Фелбаб против Републике Србије	93
 ЛИТЕРАТУРА	 98

Уместо предговора

Имајући у виду потребу за сталним унапређењем рада Министарства унутрашњих послова Републике Србије на превенцији и промоцији заштите људских права и слобода, евидентна је неопходност прилагођавања његове организационо-функционалне структуре овим захтевима.

Одредбама члана 12. Закона о полицији предвиђена је обавеза Министарства да се придржава националних и међународних стандарда поступања, а нарочито захтева утврђених међународним актима, као и међународним уговорима и конвенцијама које је усвојила Република Србија. При обављању полицијских послова, полиција је у обавези да се придржава и међународних стандарда полицијског поступања, а нарочито захтева утврђених међународним актима који се односе на: дужност служења људима; поштовање законитости и сузбијање незаконитости; остваривање људских права; недискриминацију при извршавању полицијских задатака; ограниченост и уздржаност у употреби средстава принуде; забрану мучења и примене нечовечних или понижавајућих поступака и др.

Такође, одредбама члана 31. став 4. и 5. Закона о полицији, предвиђено је да приликом примене полицијских овлашћења, овлашћено службено лице поступа у складу са законом и другим прописом и поштује стандарде постављене Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода, Основним принципом УН о употреби силе и ватреног оружја од стране службених лица која спроводе закон, Европским кодексом полицијске етике и другим међународним актима који се односе на полицију.

Одредбама члана 2. став 2. Кодекса полицијске етике, као један од главних циљева полиције, али и полицијских службеника, наводи се заштита и поштовање људских права. У одредбама члана 5. став 1. истакнуто је да полицијски службеници уживају иста грађанска и политичка права као и други грађани, али се придржавају и ограничења тих права потребних због извршавања функције полиције у демократском друштву, у складу са законом и Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода. Такође у одредбама члана 7. Кодекса полицијске етике, наглашено је да се полиција залаже за законе којима се, у складу са Уставом и Европском конвенцијом, обезбеђује судска заштита основних личних права и слобода.

Сходно напред наведеном, у жељи да се допринесе побољшању професионалне компетеније и вештине полиције у области заштите и промоције људских права, приступило се изради *„Збирке препорука међународних тела упућених Републици Србији у области заштите људских права и спречавања мучења“*, чији је циљ да се обједињене препоруке најзначајнијих међународних тела учине доступним и корисним полицијским службеницима у свакодневној пракси. Другим речима, збирка је намењена полицијским службеницима Министарства унутрашњих послова, како би се могли упознати са најважнијим препорукама садржаним у извештајима међународних институција, сачињених након званичних посета Републици Србији, као и учешћа државних делегација Републике Србије у одбрани иницијалних извештаја у чијем саставу су били и представници Министарства у којима је посебно важан сегмент увек био посвећен месту и улози полиције у заштити људских права и слобода.

Полазећи од обавеза које су настале прихватањем Европске конвенције о спречавању мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака, али и од нарасле потребе да се ефикасно разоткрију, изолију и сузбију разни облици нехуманог понашања, веома је важно истаћи потребу активног учешће свих субјеката и носиоца власти у друштву који учествују у обезбеђивању владавине права.

Основни циљ који се жели постићи јесте поштовање законитости и поштен однос према грађанима како би се очувало њихово поверење у органе власти као заштитнике, а не повредиоце права и слобода човека и грађанина.

Порука која се шаље свим полицијским службеницима Министарства односи се на њихову законску обавезу да својим ауторитетом обезбеде да интегритет њихове професије и саме правде не буду подривени сталним толерантним односом према кршењу људских права и слобода, мучењу или другим облицима нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања.

Аутор

Универзална декларација о људским правима (1948)

„Проглашава ову Универзалну декларацију о људским правима као заједнички стандард који треба да постигну сви народи и све нације да би сваки појединац и сваки орган друштва, имајући ову Декларацију стално на уму, тражио да учењем и васпитањем допринесе поштовању ових права и слобода и да би се поступним унутрашњим и међународним мерама обезбедило њихово опште и стварно признање и поштовање како међу народима самих држава чланица, тако и међу народима оних територија које су под њиховом управом.”

ГОВОР МИНИСТРА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ГОСПОДИНА ИВИЦЕ ДАЧИЋА НА КОНФЕРЕНЦИЈИ „ПРЕВЕНЦИЈА ТОРТУРЕ У СРБИЈИ“¹ одржаној дана 23-24. март 2009. године у „Палати Србија“ у Београду

„Поштовани председавајући, Ваше Екселенције, даме и господо,

Част ми је што могу да Вас поздравим у име Министарства унутрашњих послова и наравно у своје име. Такође, желим да изразим лично задовољство што се организацијом и реализацијом данашње конференције, указује на изузетно значајну тему „Превенција тортуре у Србији“, као и на потребу заједничке акције не само државних органа, већ и невладиних организација, међународних тела и медија. Наравно, државни органи, а пре свега полиција и правосудје, као органи извршне власти који су дужни да обезбеде, односно омогуће остваривање свих права и слобода грађанина, имају највећу одговорност и кључну улогу у превенцији тортуре. Међутим, остварени резултати и напори које улажемо на том плану, неће бити довољни уколико као такви не буду прихваћени и оцењени и од грађана, јавног мњења у Србији и међународних механизма контроле превенције тортуре.

Подразумева се да било који вид ограничавања људских права и слобода применом силе, мора бити сведен на најмању могућу меру, коришћењем најблажег средства принуде, сразмерно циљу који се жели постићи и најкраћег рока трајања. Само на тај начин можемо обезбедити легитимитет држави, а нарочито оним инструментима државне власти, који непосредно примењују закон.

Примена тортуре угрожава основне људске слободе и права и вређа људско достојанство и тако подрива сам темељ државе и доводи у питање њен демократски легалитет. Стога и овај скуп треба да буде само један у низу заједничких активности, како би се кроз отворен критички дијалог, идентификовале, а потом и примениле све потребне мере, како би се узроци који доводе или омогућавају тортуру у било ком облику отклонили или бар свели на најмању могућу меру.

Министарство унутрашњих послова је инструмент државне власти, који је најнепосредније у функцији заштите основних људских и грађанских права и слобода, који могу бити ограничени само изузетно у законом утврђеним случајевима. Истовремено, ово Министарство се најчешће описује и као орган репресије с обзиром на законом утврђену могућност примене и одређених репресивних мера, такође, у тачно одређеним ситуацијама.

Желим јасно да истакнем да огромна већина полицијских службеника, професионално и законито спроводи своја овлашћења и обавља тешку дужност заштите људских права и слобода са најбољим и племенитим намерама заштите права и слобода и спровођења закона, заштите јавног реда и мира и сигурности грађана и њихове имовине, борбе против криминала, тероризма и тако даље.

¹ <http://www.mup.sr.gov.yu/domino/mup.nsf/23mar09tortura>

У томе им је веома често угрожен живот, што ову професију чини високо ризичном. Такође, сигурно је да један број полицајаца злоупотребљава овакву могућност и понаша се на начин који је непримерен и неприхватљив за полицијског службеника. Међутим, сматрам да се данас не може говорити о мучењу или тортури као пракси при примени полицијских овлашћења, већ о прекорачењу овлашћења од стране полицијских службеника и то у појединачним случајевима. Сви случајеви прекорачења овлашћења се детаљно истражују и процесуирају, како пред редовним судовима, тако и у смислу поступања, по прописима који уређују дисциплинску одговорност полицајаца. Желим јасно да поновим наше основно опредељење да у овим случајевима нема изузетака и да их неће ни бити, односно да свако мора да одговара за незаконите радње које је починио. Сигуран сам да овакав приступ има подршку и наше полиције, имајући у виду да овакво понашање, пре свега, штети угледу ове тешке професије и девалвира рад и ангажовање огромног броја полицијских службеника, који професионално и предано обављају своје задатке.

Министарство унутрашњих послова улаже велике напоре у циљу стварања јаке и модерне, професионалне и кадровски оспособљене полиције, спремне да у складу са законским овлашћењима, одлучно заштити сваког грађанина од свих облика угрожавања и омогући ефикасно и брзо остваривање њихових права. Један од приоритета свакако јесте и откривање, спречавање и сузбијање свих видова злоупотреба и других незаконитости у раду полиције, као што су случајеви спреге полицијских службеника са криминалним групама у разним сферама криминала.

Ништа мање одлучна није ни наша намера да спречимо и све облике злостављања и мучења, односно тортуре у служби. Сматрам да је остварен значајан напредак како у области правне регулативе са циљем стварања правног амбијента који ће обезбедити највише стандарде заштите основних и најважнијих прокламованих људских права и слобода, тако и у правцу стварања одговарајућих механизма контроле поступања и примене полицијских овлашћења. При томе, нарочито се водило рачуна да се правни и практични стандарди у овој области ускладе са одредбама највиших међународних правних аката о спречавању тортуре и злостављања, као што су: Међународни пакт о грађанским и политичким правима, Конвенција УН против мучења и других свирепих, нехуманих и понижавајућих казни или поступака и посебно Европска конвенција о спречавању мучења и нечовечних или понижавајућих казни и поступака. Међутим, од посебне је важности да се уједначи ниво слобода и права грађана гарантованих правним прописима са нивоом њихове заштите у пракси с обзиром да је управо то најчешћа замерка која нам се ставља, када је у питању заштита права грађана.

Стога је успостављање и деловање интерних и екстерних облика контроле рада полиције наш приоритетни задатак у овој области. Законом о полицији смо развили цео систем унутрашње контроле рада и поступања полиције, који чине контрола путем дисциплинске одговорности, контрола у вези са употребом средстава принуде на челу са најважнијим институционалним обликом Сектором унутрашње контроле рада полиције.

Поред Закона о полицији, ми смо донели низ подзаконских аката којима се детаљно уређују одређене области поступања, као што су: Упутство о полицијској етици, Правилник о начину обављања полицијских послова, Правилник о полицијским овлашћењима, Правилник о техничким обележјима и начину употребе средстава принуде и други документи, који предвиђају стриктне процедуре у вршењу полицијског посла. Са аспекта контроле, посебно је значајан механизам спољне контроле, који поред парламента и његових тела, Владе, правосудних органа, Заштитника грађана и других органа, чини и јавност, односно медији и јавно мњење, као и сами грађани. При томе, руководимо се ставом да је основно мерило успешности нашег рада, управо осећај заштићености и сигурности грађана и респект и поверење које имају у рад полиције.

Према томе, држава је у протеклом периоду обезбедила примену међународних докумената, који постављају највише стандарде у заштити грађана од полицијске и сваке друге тортуре уз поштовање основних слобода и права грађана и људског достојанства. Међутим, оно што још нисмо достигли у потпуности, дакле што нам предстоји и на чему морамо инсистирати, је доследна и потпуна примена у пракси прописа које смо са тим циљем донели.

Сигурно је да је овај скуп добар начин или пут да оценимо докле смо стигли и шта још треба да урадимо да би достигли ниво професионалности у раду који од нас очекују наши грађани. Утолико очекујем да резултати ове конференције допринесу остваривању ових заједничких циљева, укажу на евентуалне недостатке и допринесу сагледавању даљег правца развоја превенције тортуре у нашој земљи.

Такође, очекујем и да сви полицијски службеници веома озбиљно схвате наше опредељење да онемогућимо било који облик злоупотребе овлашћења, а нарочито примену тортуре према грађанима кроз примену политике нулте толеранције.

Као министар унутрашњих послова, тражим од државних органа, јавности и грађана да подрже полицију у оштрој, опасној и бескомпромисној борби против криминала, у заштити јавног реда и мира и борби против тероризма, јер смо на истом задатку.

Исто тако, на другој страни, захтевам од полиције да поштује своја законска овлашћења у поступању према грађанима. Без поверења и подршке грађана и друштва нема добре полиције, а нема поверења грађана у полицију, ако она не поштује закон и не поштује грађане.

У свему овоме сматрам да је неопходна наша сарадња и са Заштитником грађана, осталим државним органима, невладиним организацијама, међународним телима и медијима.

Захваљујем на пажњи“.

I КОНВЕНЦИЈЕ У ОБЛАСТИ ЉУДСКИХ ПРАВА И СЛОБОДА

Савремена међународна регулатива људских слобода и права започиње Повељом Уједињених нација 1945. године, која као један од глобалних циљева те организације проглашава неопходност сарадње између држава ради решавања „међународних проблема економске, социјалне, културне или хуманитарне природе и унапређивање и подстицање поштовања права човека и основних слобода за све без обзира на расу, пол, језик или веру“ (члан 1. став 3.). Исто тако Повељом су обавезани сви чланови Уједињених нација да предузимају заједничку и појединачну акцију у циљу стварања услова стабилности и благостања који су неопходни за мирољубиве и пријатељске односе између народа, засноване на поштовању начела равноправности и самоопредељења народа, као и да раде на свеопштем поштовању и уважавању људских права и основних слобода без било какве дискриминације, затим у правцу повећања животног стандарда, пуног запослења и услова за економски и социјални напредак и развој, као и на плану решавања међународних економских, социјалних, здравствених и сродних проблема као и међународне културне и просветне сарадње (чл. 55. и 56. Повеље).

Повељом су, дакле, људска права попримила интернационални карактер, који ће потврдити три године након тога усвојена **Универзална (или општа) декларација о људским правима** (1948.), која утврђује и проглашава цео корпус најважнијих грађанских, политичких, економских, социјалних и културних слобода и права.

У Уједињеним нацијама, након тога, 1966. године, донета су и два **значајна међународна Пакта – о политичким и грађанским правима и о економским, социјалним и културним правима**, који додатно разрађују слободу и права које је прокламовала Универзална декларација о људским правима и за разлику од те декларације која нема карактер међународног уговора, усвајањем ових пактова, преко 130 земаља правно се обавезало да ће гарантовати и штитити основна људска права и слободе.

Поред ових основних глобалних међународних докумената, донет је и један број регионалних мултилатералних међународних аката, којима су такође зајамчене наведене слободе и људска права. Са аспекта европских земаља нарочито је значајна **Конвенција Савета Европе о заштити људских права и основних слобода** (1950.), са својих, до данас донетих, 14 Протокола који је ревидирају, која не само што штити основна људска права и слободе, пре свега грађанска и политичка права, већ уводи и механизме надзора над остваривањем и заштитом тих права и слобода, установљавајући и Европски суд у Стразбуру за њихову заштиту.

Државе Северне и Јужне Америке у оквиру интерамеричке организације држава, усвојиле су Америчку конвенцију о људским правима, која разрађује и гарантује грађанска и политичка као и економска, социјална и културна права, која су иначе зајемчена Универзалном декларацијом и Пактовима.

За земље Африке у области људских права од значаја је Афричка повеља о правима човека и народа (1981.). У Ниџи је 17. децембра 2000. године, усвојена и Повеља о основним правима у Европској унији.

На наведеним међународним документима, првенствено оним глобалног значаја, заснивају се или из њих непосредно произлазе све друге међународне конвенције мултилатералног или билатералног карактера које се тичу људских права. Нека од ових права и слобода посебно су уређена одређеним конвенцијама, нпр. укидање разних облика дискриминације и неравноправности, сузбијање и кажњавање злочина апартхејда, забрана мучења и других сурових, нехуманих или понижавајућих казни или поступака, спречавање и кажњавање злочина геноцида итд. Међутим све њих прожима Универзална декларација о људским правима у коју су утиснута вековна достигнућа цивилизације и природна права човека, која је постала много више од обичне декларације која необавезно прокламује одређена права, с обзиром да је већ до те мере ушла у свест народа и држава (преведена на 250 језика) да више говори језиком морала и обичаја него права. Овде посебно треба навести **Конвенцију против мучења и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака од 10. децембра 1984. године, са Опцијоним протоколом из 2002. године, као и Европску конвенцију о спречавању мучења и нехуманих или понижавајућих казни или поступака од 26. новембра 1987. године.**

Иако поменути међународни инструменти, пре свега они донети у оквиру Уједињених нација, својом ширином и универзалношћу, у већој или мањој мери штите цео корпус људских права и слобода, ипак се показало да ново време са развојем науке, технологије и медицине захтева додатно нормативно регулисање и прецизирање одређених људских права јер су се појавиле неслушене могућности у области биологије и медицине, поготово генетског инжењеринга које дају могућност клонирања људских бића, пресађивања људских органа, као и разних експеримената са људским ембрионом како *in vivo* тако и *in vitro*. Стога је Генерална скупштина Уједињених нација крајем 1997. године, усвојила **Општу декларацију о људском геному и правима човека**, а Савет Европе усвојио је посебну **Конвенцију о заштити људских права и људског бића са аспекта примењене биологије и медицине** (1997.) укључујући и забрану клонирања људских бића (Протокол, 1998.) и правила о контролисаној трансплантацији органа и ткива људског порекла (Додатни протокол, 2002.).

У области људских права и слобода данас постоји више стотина међународних уговора, конвенција, споразума, декларација и резолуција којима се штите природна и друга права човека. Почев од доношења **Конвенције о ропству** 1926. године (па и пре од 1904. године), усвојени су бројни акти против ропства и трговине тзв. белим робљем. Једнакост људи и забрана дискриминације зајемчена је у више међународних конвенција, као што су: **Међународна конвенција о укидању свих облика расне дискриминације** од 7. марта 1966. године, **Конвенција о елиминисању свих облика дискриминација жена** од 18. децембра 1979. године са Опцијоним протоколом из 1999. године, **Међународна конвенција о сузбијању и кажњавању злочина апартхејда** од 30. новембра 1973. године, **Међународна конвенција против апартхејда у спорту** од 10. децембра 1985. године, **Конвенција о политичким правима жена** од 31. марта 1953. године, **Конвенција о борби против дискриминације у области просвете** од 15. децембра 1960. године.

За област права детета најзначајнија је **Конвенција Уједињених Нација о правима детета** од 20. новембра 1989. године, а Савет Европе усвојио је и **Европску конвенцију о остваривању дечијих права** од 25. јануара 1996. године.

Права избеглица уређују многи документи од којих је посебно значајна **Конвенција о статусу избеглица** од 28. јула 1951. године.

Права националних мањина последњих година нарочито се штите јер су те скупине неретко угрожене у вишенационалним заједницама, са циљем да се утврде одређена правила и стандарди у креирању и поштовању тих права. Овде су посебно значајне **Оквирна конвенција Савета Европе за заштиту националних мањина** од 1. фебруара 1995. године и **Европска повеља о регионалним језицима и језицима мањина** од 5. новембра 1992. године. Права мањина такође штити низ резолуција и препорука Уједињених нација, Савета Европе и ОЕБС-а, посебно Препоруке из Хага (1996.), Осла (1998.) и Лунда (1999.).

II ЛЉУДСКА ПРАВА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Један од приоритета Републике Србије односи се на поштовање, заштиту и унапређивање људских права, како на националном, тако и на међународном плану, у складу са Повељом УН, Општом декларацијом о људским правима и другим релевантним међународним инструментима у овој области.

Република Србија је прихватила највише међународне стандарде у области људских права и постала страна уговорница скоро свих водећих међународних и регионалних уговора и протокола у области људских и мањинских права, међународног хуманитарног права и права избеглица.

Обавеза Републике Србије да унапреди послове превенције, заштите и унапређивања остваривања људских права и слобода проистиче, између осталог, и из међународних докумената, које је потписала и **ратификовала**:

- Универзална декларација о људским правима;²
- Конвенција о геноциду из 1948. године;³
- Женевске конвенције из 1949. године;⁴
- Међународна конвенција о укидању свих облика расне дискриминације;⁵
- Међународни пакт о грађанским и политичким правима;⁶
 - Факултативни протокол уз Међународни пакт о грађанским и политичким правима;⁷
 - Други факултативни протокол уз Међународни пакт о грађанским и политичким правима који има за циљ укидање смртне казне;⁸
- Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена;⁹
- Конвенција о правима детета;¹⁰
- Конвенција против мучења и других свирепих, нехуманих или понижавајућих поступака;¹¹
 - Опциони протокол уз Конвенцију против мучења и других свирепих, нехуманих или понижавајућих поступака;¹²

² Усвојена 10. децембра 1948. године, ступила на снагу 1962, а СФРЈ је ратификовала 1964. године.

³ Службени весник „Президијума Народне скупштине ФНРЈ“, бр. 2/50; Конвенција је усвојена и отворена за потписивање и ратификацију или приступања Резолуцијом Генералне скупштине 260 А (III) од 9. децембра 1948. године. Ступила на снагу 12. јануара 1951. године.

⁴ Службени лист ФНРЈ, бр. 24/50

⁵ Службени лист СФРЈ - Међународни уговори, број 6/1967

⁶ Службени лист СФРЈ - Међународни уговори, број 7/1971

⁷ Службени лист СРЈ - Међународни уговори, број 4/2001

⁸ Службени лист СРЈ - Међународни уговори, број 4/2001

⁹ Службени лист СФРЈ - Међународни уговори, број 11/1981

¹⁰ Службени лист СФРЈ - Међународни уговори, број 15/1990

¹¹ Службени лист СФРЈ - Међународни уговори, број 9/91

¹² Службени лист СФРЈ - Међународни уговори, број 16/2005

- Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и допунски протоколи;¹³
 - Протокол о превенцији, сузбијању и кажњавању трговине људима, посебно женама и децом;¹⁴
 - Протокол против кријумчарења мигрантима копном, ваздухом и морем;¹⁵
- Европска конвенција о међусобној помоћи у сузбијању криминала;¹⁶
 - Додатни протокол Европске конвенције о међусобној помоћи у сузбијању криминала;¹⁷
 - Протокол против незаконите производње и промета ватреним оружјем, његовим деловима, склоповима и муницијом;¹⁸
- Факултативни протокол о продаји деце, дејој проституцији и дејој порнографији уз Конвенцију о правима детета;¹⁹
- Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода и њених протокола 4, 6, 7, 11, 12 и 14;²⁰
 - Протокол број 14 Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода;²¹
- Конвенција Уједињених Нација против корупције;²²
- Кривичноправна конвенција Савета Европе о корупцији;²³
- Конвенција Савета Европе о праћу, тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом.²⁴

Република Србија је прихватила обавезу да подлеже свим процедурама за жалбе из instrumenата Уједињених нација о људским правима које је ратификовала. Потписала је Међународну конвенцију о заштити права свих радника миграната и чланова њихових породица, као и две конвенције – Међународну конвенцију о заштити свих лица од присилног нестанка и Конвенцију о правима особа са инвалидитетом. Република Србија је такође страна уговорница 69 конвенција Међународне организације рада, укључујући осам кључних конвенција.

¹³ Службени лист СРЈ - Међународни уговори, број 32/2001

¹⁴ Службени лист СРЈ - Међународни уговори, број 6/01

¹⁵ Службени лист СРЈ - Међународни уговори, број 6/01

¹⁶ Ратификована 30.09.2002. године

¹⁷ Ратификован 23.06.2003. године

¹⁸ Службени лист СРЈ - Међународни уговори, број 11/2005

¹⁹ Службени лист СРЈ - Међународни уговори, број 22/2002

²⁰ Службени лист СЦГ - Међународни уговори, број 9/03

²¹ Службени лист СЦГ - Међународни уговори, број 5/05

²² Службени лист СЦГ - Међународни уговори, број 12/05

²³ Службени лист СРЈ - Међународни уговори, 2/2002-3; Службени лист СЦГ - Међународни уговори, 18/2005-22

²⁴ Службени лист СРЈ - Међународни уговори, број 7/2002-3

Активно сарађује са Саветом Европе (СЕ) и Организацијом за безбедност и сарадњу у Европи (ОЕБС) у области заштите људских и мањинских права и основних слобода, као и промовисању владавине права и даљој демократизацији друштва. Ратификовала је 33 конвенције Савета Европе које се тичу људских и мањинских права укључујући и најзначајније – Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, Оквирну конвенцију за заштиту националних мањина и Европску повељу о регионалним језицима и језицима мањина.

Република Србија у потпуности подржава рад Савета УН за људска права у оквиру његових специјалних процедура и кандидовала се за чланицу Савета за период 2008-2011. године, чиме је изразила своју спремност да активно допринесе даљем јачању владавине права и унапређивању људских права, како на националном, тако и на међународном плану. У том контексту, Србија је уз своју кандидатуру предала завете и обавезе на плану људских права. Као чланица Извршног одбора УНИЦЕФ-а, Комисије за одржив развој, Извршног комитета Високог комесара Уједињених нација за избеглице, Србија је дала активан допринос раду тих органа. У сарадњи са ОЕБС-ом и Саветом Европе она је била домаћин бројним конференцијама и семинарима у области људских права и заштите националних мањина. Имајући у виду да је Република Србија вишенационална, мултикултурна и вишејезична земља, посебну пажњу посвећује билатералној сарадњи са својим суседима, посебно заштити и побољшању положаја националних мањина. У том смислу, Република Србија је закључила више билатералних споразума са суседним земљама.

1. ОБАВЕЗА ПОДНОШЕЊА ИЗВЕШТАЈА

Србија као држава уговорница највећег броја конвенција УН у области људских права у обавези је да пред надлежним комитетима УН периодично подноси извештаје о спровођењу конвенција на унутрашњем плану. До сада је поднела Иницијални извештај о примени Међународног пакта о грађанским и политичким правима (јула 2004.), Иницијални извештај о примени Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима (маја 2005.) и Иницијални извештај о примени Конвенције за укидање свих облика дискриминације жена (мај 2007.).

У току 2008. године, Република Србија је у одговарајућим телима УН представила:

а) *Иницијални извештај о примени Конвенције о правима детета*, који је разматран у надлежном Комитету у мају месецу. Комитет за права детета је по разматрању овог извештаја усвојио закључке и препоруке;

б) *Иницијални извештај о примени Конвенције против мучења и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака*, разматран је 5-6. новембра. У вези са тим, Комитет УН против мучења је усвојио закључке и препоруке. У складу са новоуспостављеним механизмом Универзалног периодичног прегледа стања људских права у савету УН за људска права, 5. децембра је постављен *Извештај о стању људских права у Србији*. Радна група Универзалног периодичног прегледа је донела *Извештај о разматрању извештаја Србије*, 10. децембра 2008. године.

III ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ЗА УНИВЕРЗАЛНИ ПЕРИОДИЧНИ ПРЕГЛЕД САВЕТА ЗА ЉУДСКА ПРАВА²⁵

1. МЕТОДОЛОГИЈА

Извештај Републике Србије за Универзални периодични преглед припремљен је у складу са смерницама датим у Резолуцији Савета за људска права 5/1 од 18. јуна 2007. године и Општим смерницама за припремање извештаја за Универзални периодични преглед (Документ A/HRC/6/L.24). Извештај је урађен у Министарству за људска и мањинска права на основу материјала тог министарства, као и материјала Министарства унутрашњих послова, Министарства спољних послова, Министарства правде, Министарства рада и социјалне политике, Министарства за државну управу и локалну самоуправу, Министарства просвете, Министарства културе, Комесаријата за избеглице Републике Србије, Покрајинског секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова и Покрајинског секретаријата за прописе, управу и националне мањине. У поступку израде Извештаја консултоване су релевантне организације цивилног друштва које се баве заштитом и промовисањем људских права.

2. НОРМАТИВНИ И ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ И ЗАШТИТУ ЉУДСКИХ ПРАВА

2.1. Устав и други прописи

Устав Републике Србије усвојен је на референдуму одржаном у октобру 2006. године. Република Србија је, према члану 1. Устава Републике Србије, држава српског народа и свих грађана који у њој живе, заснована на владавини права и социјалној правди, начелима грађанске демократије, људским и мањинским правима и слободама и припадности европским принципима и вредностима.

Људским и мањинским правима посвећен је Други део Устава Републике Србије. Одредбама чл. 23. до 74. Устава Републике Србије загарантовано је достојанство и слободан развој личности; право на живот; неповредивост физичког и психичког интегритета; забрана ропства, положаја сличног ропству и принудног рада; право на слободу и безбедност; човечно поступање с лицем лишеним слободе; допунска права у случају лишења слободе без одлуке суда; притвор само на основу одлуке суда; ограничено трајање притвора; право на правично суђење; посебна права окривљеног; правна сигурност у казненом праву; право на рехабилитацију и накнаду штете; право на једнаку заштиту и на правно средство; право на правну личност; право на држављанство; слобода кретања; неповредивост стана; тајност писама и других средстава општења; заштита података о личности; слобода мисли, свести и вероисповести; права цркве и верске заједнице; приговор савести; слобода мишљења и изражавања; слобода изражавања националне припадности; подстицање уважавања разлика; забрана изазивања, расне, националне и верске мржње; право на обавештеност; изборно право; право на учешће у управљању јавним пословима; слобода окупљања; слобода удруживања; право на петицију; право на уточиште;

²⁵ <http://www.mfa.gov.yu/Srpski/Foreinframe.htm>

право на имовину; право наслеђивања; право на рад; право на штрајк; право на закључење брака и равноправност супружника; слобода одлучивања о рађању; права детета; права и дужности родитеља; посебна заштита породице, мајке, самохраног родитеља и детета; право на правну помоћ; здравствена заштита; социјална заштита; пензијско осигурање; право на образовање; аутономија универзитета; слобода научног и уметничког стварања; здрава животна средина. Одредбама члана 75. до 81. Устава Републике Србије загарантован је сет колективних права припадника националних мањина.

2.2. Национални прописи од значаја за заштиту људских права

У Републици Србији је донет велики број закона и других прописа којима се у одређеним сегментима уређују људска права. Неки од њих су: Закон о радиодифузији (2002.), Закон о заштити права и слобода националних мањина (2002.), Закон о јавном информисању (2003.), Закон о основама система образовања и васпитања (2003.), Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја (2004.), Закон о заштити животне средине (2004.), Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала (2004.), Кривични законик (2005.), Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица (2005.), Закон о извршењу кривичних санкција (2005.), Закон о прекршајима (2005.), Закон о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала (2005.), Закон о заштитнику грађана (2005.), Породични закон (2005.), Закон о раду (2005.), Закон о парничном поступку (2005.), Закон о високом образовању (2005.), Закон о здравственој заштити (2005.), Закон о здравственом осигурању (2005.), Закон о полицији (2005.), Закон о држављанству (2005.), Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом (2006.) и Закон о азилу (2007.). Доношењем наведених закона остварује се усаглашавање законодавства Републике Србије са европским стандардима у области људских права.

2.3. Међународне обавезе

Република Србија је чланица шест основних међународних уговора у области заштите људских права: Међународног пакта о грађанским и политичким правима и његова оба опциона протокола, Међународног пакта о економских, социјалним и културним правима, Конвенције против мучења и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака и њеног опционог протокола, Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације, Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена и њеног опционог протокола, Конвенције о правима детета и њена два опциона протокола.

Република Србија је прихватила надлежност Комитета за људска права, Комитета против мучења, Комитета за укидање расне дискриминације и Комитета за елиминисање дискриминације жена да разматрају притужбе појединаца који су под њеном јурисдикцијом, а који тврде да су жртве кршења права загарантованих међународним уговорима којима су установљена та уговорна тела.

2.4. Однос међународног и унутрашњег права

Уставом Републике Србије је у члану 16. став 2. утврђено да су општеприхваћена правила међународног права и потврђени међународни уговори саставни део правног поретка Републике Србије и да се непосредно примењују. Потврђени међународни уговори морају бити у складу с Уставом. Према одредбама члана 18. Устава Републике Србије људска и мањинска права зајемчена Уставом непосредно се примењују. Уставом се јемче, и као таква, непосредно се примењују људска и мањинска права зајемчена општеприхваћеним правилима међународног права, потврђеним међународним уговорима и законима.

Законом се може прописати начин остваривања тих права само ако је то Уставом изричито предвиђено или ако је то неопходно за остварење појединог права због његове природе, при чему закон ни у ком случају не сме да утиче на суштину зајемченог права. Одредбе о људским и мањинским правима тумаче се у корист унапређења вредности демократског друштва, сагласно важећим међународним стандардима људских и мањинских права, као и пракси међународних институција које надзиру њихово спровођење.

2.5. Спровођење одлука међународних тела

У складу са одредбама члана 426. став 1. тачка 6. новог Законика о кривичном поступку кривични поступак који је окончан правноснажном пресудом, може се поновити само у корист окривљеног ако је одлуком Европског суда за људска права или другог суда насталог ратификованим међународним уговором, утврђено да су у току кривичног поступка кршена људска права и основне слободе и да је пресуда заснована на таквом кршењу, а да је понављањем поступка могуће исправити учињену повреду.

Такође, према одредбама члана 438. Законика о кривичном поступку републички јавни тужилац може, ако је повређен закон, подићи захтев за заштиту законитости против правноснажних судских одлука и против судског поступка који је претходно тим правноснажним одлукама и ако је одлуком Европског суда за људска права или другог суда насталог ратификованим међународним уговором, утврђено да су у току кривичног поступка кршена људска права и основне слободе и да је судска одлука заснована на таквом кршењу, а надлежни суд није дозволио понављање кривичног поступка, или се повреда начињена у судској одлуци може отклонити укидањем одлуке или њеним преиначењем, а без поновног вођења поступка.

Слична концепција усвојена је у Закону о парничном поступку. У члану 422. став 1. тачка 10. тог закона, поступак који је одлуком суда правноснажно завршен може се по предлогу странке поновити ако је, по правноснажно окончаном поступку пред домаћим судом, Европски суд за људска права донео одлуку о истом или сличном правном односу против Републике Србије.

3. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР ЗА ПРОМОВИСАЊЕ И ЗАШТИТУ ЉУДСКИХ ПРАВА

3.1. Судови

Уставом Републике Србије у члану 4. зајемчена је подела власти на законодавну, извршну и судску. Однос те три гране власти заснива се на равнотежи и међусобној контроли. Судска власт је независна.

Према одредбама члана 143. ст. 1, 2, 3. и 4. Устава Републике Србије, судска власт у Републици Србији припада судовима опште и посебне надлежности. Највиши суд у Републици Србији је Врховни касациони суд. Оснивање, организација, надлежност, уређење и састав судова уређују се законом. Не могу се оснивати привремени, преки или ванредни судови.

Уставом Републике Србије је у члану 146. зајемчена сталност судијске функције, а према одредбама члана 147. Устава Републике Србије Народна скупштина, на предлог Високог савета судства, бира за судију лице које се први пут бира на судијску функцију. Мандат судији који је први пут изабран на судијску функцију траје три године. Високи савет судства, у складу са законом, бира судије за трајно обављање судијске функције, у истом или другом суду. Високи савет судства одлучује и о избору судија који су на сталној судијској функцији у другом или вишем суду.

Према члану 148. Устава Републике Србије судији престаје судијска функција на његов захтев, наступањем законом прописаних услова или разрешењем из законом предвиђених разлога, као и ако не буде изабран на сталну функцију. Одлуку о престанку судијске функције доноси Високи савет судства. Против те одлуке судија има право жалбе Уставном суду. Изјављена жалба искључује право на подношење уставне жалбе. Поступак, основи и разлози за престанак судијске функције, као и разлози за разрешење од дужности председника суда, уређују се законом.

Високи савет судства установљен је одредбама члана 153. Устава Републике Србије, као независан и самостални орган, који обезбеђује и гарантује независност и самосталност судова и судија.

Законом о уређењу судова из 2001. године, постављени су темељи за увођење нове мреже судова, и то Апелационог суда као суда опште надлежности, поред општинских и окружних судова, а као посебни судови предвиђени су трговински судови, Виши трговински суд, прекршајни судови, Виши прекршајни суд и Управни суд.

Војни судови су у Републици Србији укинута Законом о преузимању надлежности војних судова, војних тужилаштава и војног правобранилаштва који је ступио на снагу у јануару 2005. године.

3.2. Право на судску заштиту

Према одредбама члана 22. Устава Републике Србије, свако има право на судску заштиту ако му је повређено или ускраћено неко људско или мањинско право зајемчено Уставом, као и право на уклањање последица које су повредом настале. У члану 35. Устава Републике Србије утврђено је да свако има право на накнаду материјалне или нематеријалне штете коју му незаконитим или неправилним радом проузрокује државни орган, ималац јавног овлашћења, орган аутономне покрајине или орган јединице локалне самоуправе. Према члану 36. Устава Републике Србије свако има право на једнаку заштиту својих права пред судовима и другим државним органима и свако има право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону заснованом интересу.

Кривично законодавство Републике Србије штити остваривање гарантованих права и слобода на тај начин што радње којима се онемогућава или ограничава уживање гарантованих права и слобода одређује као кривично дело.

3.3. Уставна жалба

Уставна жалба је посебан правни лек за заштиту људских права. Уставом Републике Србије у члану 170. утврђено је да се уставна жалба може изјавити против појединачних аката или радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчене Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту. Поред Устава Републике Србије институт уставне жалбе ближе је уређен Законом о Уставном суду који је усвојен 2007. године.

3.4. Министарство за људска и мањинска права

Министарство за људска и мањинска права, основано средином 2008. године, обавља послове државне управе који се односе на: општа питања положаја припадника националних мањина; вођење регистра националних савета националних мањина; избор националних савета националних мањина; заштиту и унапређење људских и мањинских права; израду прописа о људским и мањинским правима; праћење усаглашености домаћих прописа са међународним правима; заступање Републике Србије пред Европским судом за људска права; положај припадника националних мањина које живе на територији Републике Србије и остваривање мањинских права; остваривање веза националних мањина са матичним државама; антидискриминациону политику; положај и остваривање надлежности националних савета националних мањина; усклађивање рада органа државне управе у области заштите људских права и друге послове одређене законом.

3.5. Покрајински секретаријат за прописе, управу и националне мањине

Покрајински секретаријат за прописе, управу и националне мањине основан је 2002. године у оквиру Извршног Већа АП Војводине. У области унапређења права националних мањина у Секретаријату се обављају нормативно-правни, студијско-аналитички, статистичко-евиденциони и документациони послови који се односе, пре свега, на остваривање колективних и индивидуалних права националних мањина у АП Војводини. У надлежности Покрајинског секретаријата је вршење надзора над применом прописа о службеној употреби језика и писама у АП Војводини.

3.6. Заштитник грађана/Омбудсман

Уставом Републике Србије у члану 138. је утврђено да је Заштитник грађана независан државни орган који штити права грађана и контролише рад органа државне управе, органа надлежног за правну заштиту имовинских права и интереса Републике Србије, као и других органа и организација, предузећа и установа којима су поверена јавна овлашћења. Заштитник грађана није овлашћен да контролише рад Народне скупштине, председника Републике, Владе, Уставног суда, судова и јавних тужилаштава. Заштитника грађана бира и разрешава Народна скупштина. Заштитник грађана за свој рад одговара Народној скупштини и ужива имунитет као народни посланик. Народна скупштина одлучује о имунитету Заштитника грађана. У Републици Србији су до сада установљени заштитници грађана/омбудсмани на нивоу државе, АП Војводине и на локалном нивоу.

Заштитник грађана је уведен у правни поредак Републике Србије Законом о заштитнику грађана 2005. године, којим је установљен као национални паламентарни омбудсман општег типа. Заштитник грађана је независан и самосталан у обављању послова из своје надлежности и нико нема право да утиче на његов рад и поступање. Заштитник грађана поступа у оквиру Устава, закона и других прописа и општих аката, као и ратификованих међународних уговора и општеприхваћених правила међународног права. Законом је предвиђено да Заштитник грађана има четири заменика који му помажу у обављању утврђених послова а који су специјализовани у областима заштите права лица лишених слободе, равноправности полова, права детета, права припадника националних мањина и права особа са инвалидитетом.

Заштитник грађана је ступио на дужност у јулу 2007. године. Стручна служба Заштитника грађана почела је са радом у децембру 2007. године.

Покрајински омбудсман је установљен 2002. године Одлуком о Покрајинском омбудсману АП Војводине. Законом о утврђивању одређених надлежности аутономне покрајине и Статутом АП Војводине, АП Војводина је добила право да самостално установи и уреди положај и организацију покрајинског омбудсмана. Покрајински омбудсман има пет заменика (за општа питања, за равноправност полова, за заштиту права националних мањина и за заштиту деце).

Покрајински омбудсман од 2005. године делује у правцу успостављања мреже за сузбијање насиља у породици, па у том смислу координира рад и повезује институције и организације на свим нивоима које делују у тој области. Мрежи је до сада приступило више од половине општина у АП Војводини.

Уз подршку Покрајинског омбудсмана и Покрајинског секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова, почетком 2008. године припремљена је Покрајинска стратегија за сузбијање насиља у породици у Војводини у периоду од 2008-2012. године, која је упућена у скупштинску процедуру.

Заштитник грађана /омбудсман на локалном нивоу предвиђен је у Закону о локалној самоуправи. Према члану 97. став 1. тог закона у јединици локалне самоуправе може се установити Заштитник грађана који је овлашћен да контролише поштовање права грађана, утврђује повреде учињене актима, радњама или нечињем органа управе и јавних служби, ако се ради о повреди прописа и општих аката јединице локалне самоуправе. До сада су омбудсмани на локалном нивоу успостављени у 11 градова.

3.7. Остале институције за промовисање и заштиту људских права

- а) Савет за права детета Владе Републике Србије основан је 2002. године;
- б) Савет за националне мањине Владе Републике Србије формиран је 2004. године на основу члана 18. Закона о заштити права и слобода националних мањина.
- в) Повереник за информације од јавног значаја установљен је Законом о слободном приступу информацијама од јавног значаја као самостални и независан државни орган. Повереник за информације од јавног значаја, почео је са радом у децембру 2004. године.
- г) Савет за равноправност полова Владе Републике Србије је конституисан 2004. године, када је и образован Савет за борбу против трговине људима Владе Републике Србије;
- д) Канцеларија за инклузију Рома формирана је Одлуком Скупштине АП Војводине 2006. године. Савет за интеграцију Рома у АП Војводини основан је 2005. године као радно тело Извршног већа АП Војводине.
- ђ) Влада Републике Србије је у марту 2008. године формирала Савет за унапређење положаја Рома који има 22 члана, међу којима су представници министарства финансија, здравља, просвете, државне управе и локалне самоуправе, као и других ресора који би могли утицати на побољшање положаја ромске мањине.

4. УНАПРЕЂЕЊЕ И ЗАШТИТА ЉУДСКИХ ПРАВА

4.1. Националне мањине

Уставом Републике Србије, у члану 14. штите се права националних мањина. Држава јемчи посебну заштиту националним мањинама ради остваривања потпуне равноправности и очувања њиховог идентитета. У члану 47. Устава Републике Србије утврђено да је изражавање националне припадности слободно и да нико није дужан да се изјашњава о својој националној припадности.

Одредбама члана 75. Устава Републике Србије утврђено је да се припадницима националних мањина поред права која су Уставом зајемчена свим грађанима, јемче се додатна, индивидуална или колективна права. Индивидуална права остварују се појединачно, а колективна у заједници са другима, у складу са Уставом, законом и међународним уговорима. Путем колективних права припадници националних мањина, непосредно или преко својих представника учествују у одлучивању или сами одлучују о појединим питањима везаним за своју културу, образовање, обавештавање и службену употребу језика и писма, у складу са законом. Ради остварења права на самоуправу у култури, образовању, обавештавању и службеној употреби језика и писма, припадници националних мањина могу изабрати своје националне савете, у складу са законом.

Уставом Републике Србије је у члану 76. до 80. припадницима националних мањина загарантована забрана дискриминације националних мањина, равноправност у вођењу јавних послова, забрана насилне асимилације, право на очување посебности, право на удруживање и сарадњу са сународницима.

Одредбом члана 81. Устава Републике утврђено је да Република Србија у области образовања, културе и информисања подстиче дух толеранције и међукултурног дијалога и предузима ефикасне мере за унапређење узајамног поштовања, разумевања и сарадње међу свим људима који живе на њеној територији, без обзира на њихов етнички, културни, језички или верски идентитет.

У Републици Србији положај националних мањина је регулисан Законом о заштити слобода и права националних мањина. Тим законом, у члану 2. став 1. дат је појам националне мањине - „Национална мањина је свака група држављана која је по бројности довољно репрезентативна, иако представља мањину на територији државе припада некој од група становништва које су у дуготрајној и чврстој вези са територијом државе и поседује обележја као што су језик, култура, национална или етничка припадност, порекло или вероисповест, по којима се разликује од већине становништва, и чији се припадници одликују бригом да заједно одржавају свој заједнички идентитет, укључујући културу, традицију, језик или религију. Национални савети националних мањина су облик културне аутономије националних мањина и функционалне децентрализације уведен у правни поредак Законом о заштити права и слобода националних мањина. Према члану 19. став 1. тог закона, припадници националних мањина могу изабрати националне савете ради остваривања права на самоуправу у области службене употребе језика и писма, образовања, информисања и културе.

Роми су једна од најугроженијих друштвених група у Републици Србији и зато држава предузима неопходне мере за јачање положаја ромске националне мањине. Република Србија је приступила регионалном програму „Декада укључења Рома 2005-2015“, за унапређивање положаја Рома у централној и југоисточној Европи. Такође, Република Србија је преузела председавање Декадом Рома од 1. јула 2008. године до 30. јуна 2009. године. Национални савет ромске националне мањине је 2003. године усвојио Стратегију за унапређивање и давање нових овлашћења Ромима. Из те стратегије произашли су акциони планови у областима у којима су Роми најугроженији: образовање, становање, здравство и запошљавање. Поред ових, израђени су предлози акционих планова за друге области друштвеног живота (социјална заштита, унапређење положаја жена, интерно расељена лица, антидискриминација, култура, медији и информисање и редмисија).

Република Србија је 2005. године усвојила националне акционе планове за унапређивање положаја Рома у областима образовања, запошљавања, становања и здравства.

До сада су најзначајнији резултати постигнути у спровођењу Јединственог акционог плана у области образовања Рома. На основу тог акционог плана Министарство просвете, у сарадњи са Националним саветом ромске националне мањине реализује пројекат „Проширење приступа предшколском образовању ромској деци“ у чијој реализацији учествује 25 образовних установа и посредством кога је ангажовано 30 локалних ромских координатора у циљу успостављања боље сарадње између ромских родитеља и институција. Министарство просвете и Институт за педагогију и андрагогију реализују пројекат „Функционално основно образовање“ на коме је ангажовано 11 локалних ромских координатора. Оба пројекта подржава Ромски образовни фонд. У сарадњи са Мисијом ОЕБС-а у Републици Србији, и уз подршку Европске агенције за реконструкцију, Министарство просвете, такође реализује пројекат за увођење асистената за подршку у образовању Рома у предшколским установама и основним школама.

Министарство просвете је у периоду од почетка Декаде Рома до данас реализовало самостално или у сарадњи с другима, следеће активности: ангажовање стручњака из Министарства просвете у оквиру радних група за прихват повратника; повезивање програмских активности Министарства просвете и локалних самоуправа посредством локалних ромских заступника. Такође, Министарство просвете је у пролеће 2006. године, упутило допис директорима школа са предлогом мера за повећање обухвата Рома основним образовањем, са посебним нагласком на спровођење процедуре испитивања готовости за полазак у школу и комплетирање потребе документације приликом уписа.

У сарадњи са Саветом Европе, Министарство просвете подстиче и остварује даљи развој изборног предмета Ромски језик са елементима националне културе. У сарадњи са ОЕБС-ом, Министарство просвете је реализовало: пројекат „Развој капацитета школских управа Министарства просвете за реализацију локалних акционих планова за унапређење образовања Рома“, пројекат „Промоција Декаде Рома у школским управама Министарства просвете“ и Конференцију „Медијска промоција активности ромских асистената у настави“.

У сарадњи са ОЕБС-ом и Институтом „Џорџ Екарт“, Министарство просвете је припремило „Етно водич“, а у сарадњи са Ромским образовним фондом и филозофским факултетима у Београду и Новом Саду, је реализовало пројекат „Адаптација инструмената за испитивање готовости за полазак у основну школу“. У сарадњи са Владом Краљевине Норвешке остварен је пројекат „Заједно до једнакости“.

Посебни пројекти које Министарство просвете реализује у сарадњи са невладиним организацијама, УНИЦЕФ-ом и УНЕСКО-ом су: програмске активности са невладиним организацијама „Помоћ деци“ (*Save the children*), Грађанске иницијативе, Центар за интерактивну педагогију; програми активног учења/наставе-адаптирана методологија за рад са децом са посебним потребама; повезивање програмских активности Министарства просвете и локалних самоуправа посредством локалних ромских заступника.

Министарство просвете је усвојило критеријуме за упис ученика ромске националности у средње школе. Према тим критеријумима ученици ромске националности се распоређује у одговарајући образовни профил, ако укупан збир поена по свим основама који су остварили није мањи за 30 поена од средње вредности бодова потребних за образовни профил у жељеној школи. Критеријуми предвиђају да у један образовни профил у једној школи може да буде распоређен само један ученик ромске националности који се уписао ради спровођења афирмативне акције. Кандидати ромске националности уписују се на жељене факултете и више школе чији је оснивач Република Србија, уколико су на класификационом испиту остварили минималан број бодова, односно уколико су положили пријемни испит. Применом наведених мера афирмативне акције у школској 2007/2008. години уписано је 188 ученика у средње школе и 98 студената на више школе и факултете чији је оснивач Република Србија.

4.2. Родна равноправност

Уставом Републике Србије је у члану 15. утврђено да држава јемчи равноправност жена и мушкараца и развија политику једнаких могућности. Према члану 21. став 4. Устава Републике Србије дискриминацијом се не сматрају посебне мере које Република Србија може увести ради постизања пуне равноправности лица или групе лица која су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима. У члану 26. став 3. Устава Републике Србије забрањен је принудни рад, а сексуално или економско искоришћавање лица које је у неповољном положају сматра се принудним радом. Одредбама члана 62. став 3. Устава Републике Србије утврђено је да закључење, трајање и раскид брака почивају на равноправности.

Према члану 63. став 1. Устава Републике Србије, свако има право да слободно одлучи о рађању деце. Родитељи имају право и дужност да издржавају, васпитавају и образују своју децу и у томе су равноправни, према члану 65. став 1. Устава Републике Србије. Посебна заштита мајке утврђена је у члану 66. Устава Републике Србије. Према тој одредби из Устава мајци се пружа посебна подршка и заштита пре и после порођаја.

У Републици Србији усвојено је више закона који регулишу поједине аспекте друштвеног положаја жена, као што су: Породични закон, Закон о раду, Закон о здравственој заштити и др. Почетком марта 2007. године, Влада Републике Србије је усвојила документ под називом „Национални миленијумски циљеви развоја у Републици Србији“, који, између осталог, садржи посебан део посвећен, са једне стране циљевима, а са друге стране конкретним мерама и активностима које ће се предузети у циљу успостављања пуне родне равноправности у Републици Србији. Поред тог стратешког документа раније усвојене државне стратегије, такође предвиђају посебне мере на побољшању различитих аспеката положаја жена у друштву у Републици Србији и најчешће дефинишу показатеље на основу којих се може пратити реализација предвиђених мера. Значајни стратешки документи у том смислу су: Стратегија за смањење сиромаштва и Национална стратегија запошљавања.

Институционални механизми за равноправност полова у Републици Србији формирани су на различитим нивоима и то су: Одбор за равноправност полова Народне скупштине Републике Србије; Савет за равноправност полова Владе Републике Србије; Заштитник грађана; Одбор за равноправност полова Скупштине АП Војводине; Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова Војводине; Покрајински завод за равноправност полова; Покрајински омбудсман и локалне комисије за равноправност полова.

4.3. Права детета

Уставом Републике Србије, у члану 64. утврђено је да деца уживају људска права примерено свом узрасту и душевној зрелости. Свако дете има право на лично име, упис у матичну књигу рођених, право да сазна своје пореко и право да очува свој идентитет. Деца су заштићена од психичког, физичког, економског и сваког другог искоришћавања или злоупотребавања. Деца рођена ван брака имају једнака права као деца рођена у браку. Национални план акције за децу Влада Републике Србије је усвојила 2004. године, као стратешки документ којим се дефинише општа политика земље према деци за период до 2015. године. Национални план акције за децу је припремљен поштујући у потпуности четри основна принципа Конвенције о правима детета. Приоритети Националног плана акције за децу су: смањење сиромаштва деце; квалитетно образовање за сву децу; боље здравље за сву децу; унапређење положаја и права деце ометене у развоју; заштита права деце без родитељског старања; заштита деце од злостављања, занемаривања, искоришћавања и насиља и јачање капацитета земље за решавање проблема деце. На бази Националног плана акције за децу у 2005. години, Влада Републике Србије је усвојила Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања (у складу са Општим протоколом, Министарства рада и социјалне политике, унутрашњих послова, просвете, здравља и правде, донели су своје посебне протоколе). Током 2004. године у Републици Србији је започела израда локалних планова акције за децу у локалним срединама (општинама). Ти локални планови акције базирани су на документу „Свет по мери деце“ и „Националном плану акције за децу“. У периоду од 2004. до марта 2008. године у Републици Србији усвојено је 21 локалних планова акције за децу.

4.4. Слобода мишљења и изражавања

Уставом Републике Србије у члану 46. јемчи се слобода мишљења и изражавања, као и слобода да се говором, писањем, сликом или на други начин траже, примају или шире обавештења и идеје. Слобода изражавања се може ограничити, ако је то неопходно ради заштите права и угледа других, чувања ауторитета и непристрасности суда и заштите јавног здравља, морала демократског друштва и националне безбедности Републике Србије.

Уставом Републике Србије зајемчена је слобода медија и штампе. Према члану 50. Устава Републике Србије свако је слободан да без одобрења, на начин предвиђен законом, оснива новине и друга средства јавног обавештавања. Телевизијске и радиостанице оснивају се у складу са законом. У Републици Србији нема цензуре. Надлежни суд може спречити ширење информација и идеја путем средстава јавног обавештавања само ако је то у демократском друштву неопходно ради спречавања позивања на насилно рушење Уставом утврђеног поретка или нарушавање територијалног интегритета Републике Србије, спречавања пропагирања рата или подстрекавања на непосредно насиље или ради спречавања заговарања расне, националне или верске мржње, којим се подстиче на дискриминацију, непријатељство или насиље. Остваривање права на исправку неистините, непотпуне или нетачно пренете информације којом је повређено нечије право или интерес и права на одговор на објављену информацију уређује се законом.

Кривичним закоником у глави XVII регулисана су кривична дела против части и угледа. У члану 170. прописано је кривично дело увреде, а у члану 171. кривично дело клевете. Новина у односу на претходно кривично законодавство је у томе што је за ова кривична дела сада прописана само новчана казна.

4.5. Забрана дискриминације

Уставом Републике Србије је у члану 21. ст. 1, 2. и 3. утврђено да су пред Уставом и законом сви једнаки и да свако има право на једнаку законску заштиту, без дискриминације. Забрањена је свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

У правном систему Републике Србије не постоји посебан закон који на општи начин регулише област дискриминације, али је дискриминација кривично санкционирана и забрањена у различитим областима друштвеног живота, а пре свега, у области образовања, радних односа, информисања и здравствене заштите.

Кривичним закоником је, у члану 128. прописана казна затвора до три године за свакога ко другоме због националне или етничке припадности, припадности раси или вероисповести или због одсуства те припадности или због разлика у погледу политичког или другог убеђења, пола, језика, образовања, друштвеног положаја, социјалног порекла, имовног стања или неког другог личног својства, ускрати или

ограничи права човека и грађанина утврђена Уставом, законима или другим прописима или општим актима или потврђеним међународним уговорима или му на основу ове разлике даје повластице или погодности. Ако то дело учини службено лице у вршењу службе казниће се затвором од три месеца до пет година.

Према члану 317. Кривичног законика, свако ко изазива или распирује националну, расну или верску мржњу, или нетрпељивост међу народима или етничким заједницама које живе у Републици Србији, казниће се затвором од шест месеци до пет година. Ако је то дело учињено принудом, злостављањем, угрожавањем сигурности, излагањем порузи националних, етничких или верских симбола, оштећењем туђих ствари, скрнављењем споменика, спомен-обележја или гробова учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година. У случају да је то дело извршено злоупотребом положаја или ако је услед тих дела дошло до нереда, насиља или других тешких последица за заједнички живот народа, националних мањина или етничких група које живе у Републици Србији, прописана је казна затвора од једне до осам година, односно казна затвора од две до десет година.

Одредбама члана 387. Кривичног законика прописано је да свако ко на основу разлике у раси, боји коже, националности, етничком пореклу или неком другом личном својству крши основна људска права и слободе зајамчена општеприхваћеним правилима међународног права и ратификованим међународним уговорима, казниће се затвором од шест месеци до пет година. Истом казном казниће се свако ко врши прогањање организација или појединаца због њиховог залагања за равноправност људи. Ко шири идеје о супериорности једне расе над другом или пропагира расну мржњу или подстиче на расну дискриминацију казниће се затвором од три месеца до три године.

Законом о основама система образовања и васпитања у члану 46. забрањене су активности којима се угрожавају, омаловажавају групе или појединци по основу расне, националне, језичке, верске припадности, као и подстицање таквих активности. Тим законом су предвиђене новчане казне за лица која угрожавају или омаловажавају групе и појединце на основу расне, националне, језичке, верске или полне припадности.

Према одредбама члана 18. Закона о раду забрањена је непосредна и посредна дискриминација лица која траже запослење, као и запослених, с обзиром на пол, рођење, језик, расу, боју коже, старост, трудноћу, здравствено стање, односно инвалидност, националну припадност, вероисповест, брачни статус, породичне обавезе, сексуално опредељење, политичко или друго уверење, социјално порекло, имовинско стање, чланство у политичким организацијама, синдикатима или неко друго лично својство. У складу са чланом 20. тог закона дискриминација је забрањена у односу на: услове за запошљавање и избор кандидата за обављање одређеног посла, услове рада и сва права из радног односа, образовање, оспособљавање и усавршавање, напредовање на послу, отказ уговора о раду. Одредбе уговора о раду којима се утврђује дискриминација по неком од ових основа су ништане.

У области јавног информисања, Законом о радиодифузији предвиђено је у члану 3. тачка 6. да се регулисање односа у области радиодифузије заснива, између осталог, и на начелима објективности, забране дискриминације и јавности поступка за издавање дозволе за емитовање. Забрана дискриминације је подробније регулисана низом других

одредаба тог закона. У складу са чланом 38. став 2. тог закона, дозвола за емитовање радио и ТВ програма даје се под једнаким условима. Одредбама члана 77. став 3. Закона прописано је да се остваривање општег интереса у области јавног радиодифузног сервиса остварује тако што програмима који се производе и емитују у оквиру јавног радиодифузног сервиса мора да се обезбеди разноврсност и међусобна усаглашеност садржаја којима се подржавају демократске вредности савременог друштва, а нарочито поштовање људских права и културног, националног, етничког и политичког плурализма. Одредбама члана 78. тог закона, прописано је да су носиоци јавног радиодифузног сервиса, између осталог, дужни да производе и емитују програме намењене свим сегментима друштва, без дискриминације, водећи при том рачуна нарочито о специфичним друштвеним групама као што су деца и омладина, мањинске и етничке групе, хендикепирани, социјално и здравствено угрожени.

Законом о јавном информисању у члану 16. прописана је забрана дискриминације у дистрибуцији јавних гласила, односно прописано је да лице које се бави дистрибуцијом јавних гласила не сме да одбије да дистрибуира нечије јавно гласило без оправданог комерцијалног разлога, као ни да за дистрибуцију јавног гласила поставља услове који су супротни тржишним принципима.

Једно од основних начела Закона о здравственој заштити, садржано у члану 20. тог закона, је начело правичности здравствене заштите које се остварује забраном дискриминације приликом пружања здравствене заштите, између осталог, по основу расе, националне припадности, вероисповести, културе и језика.

Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом према члану 1. уређује се општи режим забране дискриминације по основу инвалидности, посебни случајеви дискриминације особа са инвалидитетом, поступак заштите особа изложених дискриминацији и мере које се предузимају ради подстицања равноправности и социјалне укључености особа са инвалидитетом. Одредбама чл. 39. до 45. тог закона, прописана су посебна правила парничног поступка у споровима за заштиту од дискриминације по основу инвалидности.

4.6. Забрана мучења, суровог и нехуманог поступања

Уставом Републике Србије је у члану 25, утврђено да је физички и психички интегритет неповредив и да нико не може бити изложен мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, нити подвргнут медицинским или научним огледима без свог слободно датог пристанка. У складу са одредбама члана 28. Устава Републике Србије, према лицу лишеном слободе мора се поступати човечно и с уважавањем достојанства његове личности. Изричито је забрањено свако насиље према лицу лишеном слободе. Одредбама члана 202. став 4. Устава Републике Србије, онемогућено је укидање или ограничење забране мучења чак и у време ратног и ванредног стања.

Закони у области кривичног законодавства којима су регулисане забране суровог и нехуманог поступања су: Кривични законик, Законик о кривичном поступку и Закон о извршењу кривичних санкција.

У Кривичном законнику инкриминисано је противправно лишење слободе (члан 132.), изнуђивање исказа (члан 136.), а као ново кривично дело – злостављање и мучење (члан 137.). Такође, противправно вршење медицинских експеримената и испитивање лека инкриминисано је у члану 252. Кривичног законика.

Једно од основних начела новог Законика о кривичном поступку је забрана изнуђивања признања или какве друге изјаве од окривљеног или од другог лица које учествује у поступку. Према одредбама члана 9. тог законика забрањено је и кажњиво свако насиље над лицем лишеним слободе и лицем којем је слобода ограничена, као и свако изнуђивање признања или какве друге изјаве од окривљеног или другог лица које учествује у поступку.

У члану 15. Законика о кривичном поступку прописано је да се судске одлуке не могу заснивати на доказима који су сами по себи или према начину прибављања у супротности са одредбама тог законика, другог закона, или су прибављени, односно изведени повредама људских права и основних слобода прописаних уставом или ратификованим међународним уговорима. Према члану 143. став 5. тог законика није дозвољено да се према осумњиченом, окривљеном или сведоку примене медицинске интервенције или да им се дају таква средства којима би се утицало на њихову свест или вољу при давању исказа.

Законом о извршењу кривичних санкција, у члану 6. прописано је да се санкција извршава на начин којим се јамчи поштовање достојанства лица према коме се она извршава, да су забрањени и кажњиви поступци којима се лице према коме се извршава санкција подвргава било каквом облику мучења, злостављања, понижавања или експериментисања. Кажњива је и принуда према лицу према коме се извршава санкција ако је несразмерна потребама њеног извршења.

У члану 7. тог закона прописано је да лице према коме се извршава санкција не сме бити стављено у неравноправан положај због расе, боје коже, пола, језика, вере, политичких или других уверења, националног или социјалног порекла, имовног стања, образовања, друштвеног положаја или другог личног својства. Према члану 165. истог закона осуђени има право на судску заштиту против коначне одлуке којом му је током извршења казне затвора ограничено или повређено неко право утврђено Законом. Судска заштита се остварује у управном спору.

У Кодексу полицијске етике прописано је да никоме у Министарству унутрашњих послова није дозвољено да нареди, изврши, изазива или толерише мучење или какво друго сурово и нехумано поступање којим се понижава личност човека, као ни било коју другу радњу којом се угрожава право на живот, слободу, личну безбедност, поштовање приватног или породичног живота, окупљање и удруживање или било које друго право или слобода зајамчени Европском конвенцијом о људским правима и основним слободама.

Министар унутрашњих послова Републике Србије је у септембру 2005. године образовао Комисију за праћење спровођења Европске конвенције о спречавању мучења, нечовечних или понижавајућих казни или поступака, са задатком откривања и спречавања свих облика мучења у полицији, коју чине представници Сектора

унутрашње контроле полиције, Управе криминалистичке полиције и Управе полиције у седишту Министарства и Полицијске управе за град Београд. Комисија је, од формирања обишла 27 подручних полицијских управа и 108 полицијских станица и испостава, те обавила разговоре са више стотина полицијских службеника у вези са процедурама заштите и поштовања основних права и слобода задржаних лица. Наведеним обилазцима су обухваћене све организационе јединице Министарства унутрашњих послова у којима се налазе просторије за задржавање, у циљу остваривања непосредног увида у стање објеката и просторија за задржавање, као и просторија у којима се врши испитивање лица. Циљ тих обилазака је била контрола коришћења неконвенционалних предмета који се користе приликом обављања разговора са лицем, увид у документацију задржаних лица, посебно са аспекта поштовања основних људских права, као и појачана заштита од лошег поступања и мучења лица приведених у просторије Министарства унутрашњих послова.

Посебно важан сегмент у полицијској реформи је успостављање и јачање ефикасног система унутрашње контроле и одговорности полиције, као основе за декриминализацију полиције, ефикасну борбу против корупције у полицији и као предуслова за успостављање јасних професионалних стандарда и полицијске етике. Најзначајнији, институционални сегмент овог система је Сектор унутрашње контроле полиције, који је формиран изменама Правилника о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у Министарству унутрашњих послова, маја 2006. године, сагласно новом Закону о полицији. Наведеним актом је утврђен потпуно нов концепт Сектора унутрашње контроле полиције, који треба да обезбеди ефикасније поступање полицијских службеника, бољу покривеност територије Републике Србије и приближавање Сектора грађанима. Основна функција Сектора унутрашње контроле полиције је спречавање свих облика прекорачења и злоупотреба овлашћења од стране радника полиције и обезбеђење законитог и професионалног поступања полиције приликом примене законских овлашћења.

Други, такође важан сегмент унутрашње контроле полиције уведен је Правилником о поступку решавања притужби које против полицијских службеника подноси појединци. Према члану 2. став 1. Правилника о поступку решавања притужби руководиоца организационе јединице Министарства унутрашњих послова решава притужбу, а у случају да из притужбе произлази сумња о учињеном кривичном делу за које се гони по службеној дужности он проверава чињенице и околности у вези са наводима из притужбе и целокупне списе предмета уступа комисији која води даљи поступак по притужби. Сходно члану 3. Правилника притужилац може притужбу да поднесе писмено, усмено или у електронском облику Министарству унутрашњих послова, односно организационој јединици Министарства надлежној по месту пребивалишта или борава места притуживоца.

Министар унутрашњих послова је донео решење о образовању 27 комисија, као другостепених тела у поступку решавања притужби и то, 26 у подручним полицијским управама и једне у седишту Министарства. Те комисије су у јануару 2007. године почеле са радом. За правилан и несметан рад и уједначавање праксе и поступања, као и отклањање свих проблема и недоумица у раду, надлежан је Биро за притужбе и представке у Кабинету министра.

Превенција против мучења према лицима лишеним слободе обезбеђује се интерним надзором над радом завода од стране овлашћених лица Управе за извршење заводских санкција, која контролишу законито и правилно поступање у установама редовним, контролним и ванредним посетама.

5. ДОСТИГНУЋА, ПРИМЕРИ ДОБРЕ ПРАКСЕ, ПРОБЛЕМИ И ОГРАНИЧЕЊА

5.1. Остваривање пуне и ефективне равноправности

Уставом Републике Србије у члану 21. став 4. утврђено је да се дискриминацијом не сматрају посебне мере које Република Србија може увести ради постизања пуне равноправности лица или групе лица која су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима. Слично решење, када су у питању припадници националних мањина, садржано је у одредби члана 76. став 3. Устава Републике Србије.

Законом о заштити права и слобода националних мањина, у члану 4, предвиђено је да органи власти могу, у складу са Уставом и законом, донети прописе, појединачне правне акте и предузимати мере у циљу обезбеђења пуне и ефективне равноправности између припадника националних мањина и припадника већинске нације. Органи власти морају донети правне акте и предузети наведене мере у циљу поправљања положаја лица која припадају ромској националној мањини. Прописи, појединачни правни акти и предузете мере не сматрају се актом дискриминације.

Законом о запошљавању и осигурању за случај незапослености у члану 31. предвиђено је да Влада, односно надлежни орган територијалне аутономије и локалне самоуправе, може да донесе програм активне политике запошљавања којим се уређују приоритети, мере, средства и надлежност за њихово остваривање, а нарочито запошљавање одређених категорија незапослених, запошљавање избеглица и расељених лица, запошљавање припадника националних мањина код којих је израженија стопа незапослености. Одредбама члана 34. тог закона прописано је да послодавац који заснује радни однос са лицима која траже прво запослење, са лицима која дуже чекају на запослење, са лицима која су старија од 50 година, са избеглим и расељеним лицима, са припадницима националних мањина код којих је израженија стопа незапослености, са инвалидима и лицима са смањеном радном способношћу, може да оствари субвенцију доприноса за пензијско и инвалидско осигурање, здравствено осигурање и осигурање за случај незапослености која се остварује преко Националне службе за запошљавање.

У члану 8. став 1. Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, предвиђено је да се не сматрају повредом начела једнаких права и обавеза нити дискриминацијом одредбе закона, прописа, као ни одлуке или посебне мере донете у циљу побољшања положаја особа са инвалидитетом, чланова њихових породица и удружења особа са инвалидитетом којима се пружа посебна подршка, неопходна за уживање и остваривање њихових права под istim условима под којима их уживају и остварују други.

Према члану 32. став 2. тог закона дискриминацијом у запошљавању се не сматра предузимање подстицајних мера за брже запошљавање особа са инвалидитеом у складу са законом којим се уређује запошљавање особа са инвалидитетом.

Мере афирмативне акције предвиђене су и подзаконским актима који су донети на различитим нивоима организовања јавне власти. Закључком о мерама за повећање учешћа припадника националних мањина у органима државне управе који је усвојила Влада Републике Србије маја 2006. године, утврђено је да ће органи државне управе код којих је предвиђено да више од 1/3 укупног броја систематизованих извршилаца ради у подручним јединицама које су образоване за територију на којој је, у складу са одлукама надлежних органа јединица локалне самоуправе у службеној употреби и језик једне или више националних мањина, предузети мере да се у Правилнику о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места предвиди одређени број радних места код којих је као услов за обављање послова радног места за поједине извршиоце потребно и знање бар неког од језика и писма националне мањине који су у службеној употреби на територији за коју је образована јединица локалне самоуправе са те територије. Такође, када је у току спровођење изборног поступка по јавном конкурс за попуну слободног радног места у подручним јединицама предвиђена писмена провера стручне оспособљености знања и вештина кандидата, кандидатима ће се тестови или други видови писмене провере учинити доступним и на одговарајућем језику националне мањине.

Најзначајнији вид мера афирмативне акције предвиђа да су приликом сачињавања листе за избор и избора кандидата по спроведеном јавном конкурс, конкурсна комисија, односно руководилац органа државне управе, дужни да се у оквиру примене принципа професионализације, који подразумева стручну оспособљеност, знање и вештине кандидата за обављање послова органа државне управе, као основни критеријум за избор међу једнаким кандидатима, посебно води рачуна о заступљености припадника националних мањина у укупној структури запослених у органу.

Подзаконске акте који садрже мере афирмативне акције усвојили су и локални органи. У појединим јединицама локалне самоуправе усвојени су статuti који садрже одредбе које прописују да су општинска управа и јавна предузећа чији је оснивач општина, дужне да воде рачуна о националном саставу, односно обавезне да у својим актима о систематизацији одреде минималан број радника из реда националних мањина.

5.2. Избеглице, интерно расељена лица, тражиоци азила

Република Србија је чланица Конвенције о статусу избеглица из 1951. године и Протокола о статусу избеглица из 1967. године.

У Републици Србији данас борави 97.354 избеглица из Босне и Херцеговине и Републике Хрватске и 209.722 интерно расељених лица са Косова и Метохије. Број регистрованих избеглица који је 1996. године био 537.937, смањен је за 80%, пре свега кроз процес интеграције на територији Републике Србије и мањим делом кроз повратак у земље порекла.

Комесаријат за избеглице Републике Србије, основан Законом о избеглицама, одговоран је за збрињавање избеглица. Избеглицама је обезбеђен прихват, привремени смештај и помоћ у исхрани, одговарајућа здравствена заштита и одређена права из социјалне заштите. У складу са Законом о избеглицама, лица у овом статусу имају загарантовано право на запошљавање и школовање. Република Србија финансира смештај 6.370 најугроженијих избеглих и интерно расељених лица у колективним центрима. Велики број избеглица стекао је држављанство Републике Србије пријемом, чиме су омогућени услови за формалну интеграцију.

Интерно расељена лица, као држављани Републике Србије, уживају сва права загарантована Уставом и законима Републике Србије. Република Србија је обезбедила средства за хитан прихват и збрињавање ових лица. Најугроженијим категоријама ових лица, преко Комесаријата за избеглице обезбеђен је смештај у колективним центрима. Република Србија, кроз различите пројекте, у сарадњи са међународном заједницом, покушава да обезбеди њихов повратак. Средства која су обезбеђена за ове намене далеко су од потребних.

У Националној стратегији за решавање питања избеглих и интерно расељених лица коју је Влада Републике Србије усвојила 2002. године и Програму спровођења Националне стратегије дефинисани су циљеви и правци акције за решавања питања избеглих и расељених лица. Усвајањем Стратегије за смањење сиромаштва обезбеђен је још један стратешки оквир за активности неопходне за решавање питања ове популације.

Влада Републике Србије потписала је Сарајевску декларацију заједно са Владом Републике Хрватске и Владом Босне и Херцеговине, у оквиру процеса који су иницирали Европска Комисија, ОЕБС-а и Високи Комесаријат за избеглице УН. Тим документом земље потписнице су се обавезале да израде Мапу пута које ће садржати утврђене обавезе које се морају преузети како би се решило питање избеглица у региону.

Закон о азилу Републике Србије ступио је на снагу у децембру 2007. године, а почео је да се примењује од 1. априла 2008. године. Законом су утврђене надлежности у области прихвата, збрињавања и одобравања статуса тражиоцима азила. Комесаријат за избеглице Републике Србије обезбеђује на основу тог закона смештај и основне животне услове тражиоцима азила у Центру за азил.

Комесаријат за избеглице је покренуо поступак за измену важећег Закона о избеглицама ради његовог прилагођавања садашњим потребама.

5.3. Борба против трговине људима

Уставом Републике Србије у члану 26. ст. 1. и 2. утврђена је забрана ропства и држања у положају сличном ропству, као и сваки облик трговине људима. Трговина људима је инкриминисана у члану 388. Кривичног законика.

Законом о здравственој заштити из 2005. године, у складу са чланом 241. став 6. страним држављанима, жртвама трговине људима обезбеђена је здравствена заштита из буџета Републике Србије.

Савет за борбу против трговине људима је конституисан 2005. године, као стручно, саветодавно тело Владе Републике Србије. Савет је образован ради координације националне и регионалне активности за борбу против трговине људима, разматрања извештаја релевантних тела међународне заједнице о трговини људима, као и заузимања ставова и предлагања мера за спровођење препорука од стране међународних тела у борби против трговине људима.

У Министарству унутрашњих послова, у оквиру Управе криминалистичке полиције у Служби за борбу против организованог криминала, кадровски је попуњен Одсек за сузбијање трговине људима, а у оквиру Управе граничне полиције формирано је Одељење за сузбијање прекограничног криминала и криминалистичко-обавештајне послове са Одсеком за сузбијање илегалних миграција и трговине људима. Такође, специјални полицијски тимови за борбу против трговине људима су формиран у Полицијским управама, Регионалним центрима према суседним државама и на Аеродрому Београд.

Влада Републике Србије је у децембру 2006. године усвојила „Стратегију борбе против трговине људима”. Стратешки циљеви Републике Србије у борби против трговине људима груписани су у пет области: институционални оквир, превенција, помоћ, заштита и реинтеграција жртава, међународна сарадња и праћење и евалуација резултата.

Као резултат заједничког пројекта Министарства рада, запошљавања и социјалне политике и Мисије ОЕБС-а у Републици Србији, у оквиру Завода за васпитање деце и омладине, у Београду је 2004. године формирана Служба за координацију заштите жртава трговине људима. Основни задатак те службе је да наступа као координационо тело у организацији помоћи и заштите жртава трговине људима у Републици Србији, као и да изврши прву процену потенцијалне жртве и њених потреба.

Активности које се у Републици Србији спроводе у борби против трговине људима су едукације о трговини људима и трговини децом: полицијских службеника, социјалних радника, радника правосуђа, дипломата, новинара, запослених у Црвеном крсту Србије и чланова невладиних организација. Спроведене су медијске кампање на тему „Трговине људима“ у реализацији невладиних организација.

5.4. Спречавање насиља у породици

Породичним законом је у члану 10. став 1. забрањено насиље у породици. Одредбама члана 197. став 1. тог закона насиље у породици је дефинисано као понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или сопскојство другог члана породице

Према члану 198. Породичног закона против члана породице које врши насиље могу се применити следеће мере: издавање налога за исељење из породичног стана или куће без обзира на право својине односно закупа непокретности; издавање налога за усељење у породични стан или кућу, без обзира на право својине односно закупа непокретности; забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености;

забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице; забрана даљег узнемиравања члана породице.

Како се ради о новом правном институту у оквиру породично правне заштите посебним одредбама у чл. 283. до 289. Породичног закона предвиђен је поступак примене тих мера. Карактеристике тог поступка су нарочита хитност, одступање од начела диспозиције, као и да жалба на донету пресуду не задржава њено извршење.

Кривичним закоником Републике Србије, кривично дело насиље у породици прописано је у члану 194. Овим кривичним делом инкриминисана је свака употреба силе или озбиљна претња да ће се напасти на живот или тело чиме се повређује или угрожава телесни или душевни интегритет члана породице. При томе, прописивањем тог кривичног дела није заштићена од насиља у породици само жена, већ и остали чланови породице, пре свега деца, која су такође изложена различитим облицима насиља.

5.5. Кривичноправна заштита малолетника

У Републици Србији се кривичноправна заштита малолетника остварује, пре свега, на основу посебног закона - Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица који је у примени од 1. јануара 2006. године. То је модеран закон који уважава стандарде у области људских права, прокламованих у међународним документима као што су Универзална декларација о људским правима, Конвенција о правима детета и Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода.

Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица регулише се кривичноправни положај малолетника, како учинилаца кривичних дела, тако и оштећених кривичним делима. Тим законом обједињене су одредабе материјалног, процесног и извршног законодавства које се примењују у односу на малолетна лица и уведене су новине које се огледају у давању приоритета начелу васпитавања у односу на кажњавање; у давању предности извансудским облицима интервенисања, уз поштовање начела супсидијарности у изрицању кривичних санкција; у посвећивању посебне пажње заштити личности малолетника у свим фазама кривичног поступка.

Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица изричито је предвиђена специјализација свих носилаца кривичноправне заштите малолетних лица, у свим фазама кривичног поступка. О стицању посебних знања и стручном усавршавању свих учесника у поступку према малолетницима стара се Правосудни центар за обуку и стручно усавршавање, у сарадњи са ресорним министарствима Владе Републике Србије, научним установама, стручним и професионалним удружењима и невладиним организацијама. Након изведене прве фазе обуке, током 16 регионалних семинара, Правосудни центар је издао одговарајуће сертификате за 4.642 полазника.

Поступак се у првом степену води пред судијом за малолетнике и већем за малолетнике окружног суда. У другом степену надлежно је такође специјализовано веће за малолетнике непосредно вишег суда. Тренутно, то је веће Врховног суда Србије из разлога непостојања апелационих судова.

У Републици Србији има 109 општинских и 30 окружних јавних тужилаштава у којима делују јавни тужиоци који су стекли посебна знања из области права детета и кривичноправној заштити малолетних лица; 138 већа општинских судова и 30 окружних судова којима председава судија који је стекао посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица. У другом степену, односно у Врховном суду Србије такође поступају специјализоване судије.

У циљу професионалног, етичког и на закону заснованог поступања полиције према малолетним лицима, Министарство унутрашњих послова донело је два интерна обавезујућа акта: Упутство о поступању полицијских службеника према малолетним и млађим пунолетним лицима и Посебни протокол о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања.

5.6. Стање људских права у АП Косово и Метохија

Извештај не садржи информацију о стању људских права на делу територије Републике Србије који се налази под привременом управом Уједињених нација. АП Косово и Метохија је од јуна 1999. године на основу резолуције 1244 (1999.) Савета безбедности УН под међународном управом Уједињених нација. На основу резолуције 1244 СБ УН, Косово и Метохија је саставни део територије Републике Србије, док је управљање Покрајином у целости поверено Привременој административној мисији Уједињених нација на Косову (УНМИК).

Општа ситуација по питању стања људских права у АП Косово и Метохија је незадовољавајућа и посебно забрињавајућа у погледу непоштовања елементарних људских права припадника неалбанских заједница, пре свега Срба и Рома. Једностраним нелегалним проглашењем независности Косова и Метохије од стране привремених институција самоуправе на Косову и Метохији, 17. фебруара 2008. године, стање неизвесности и несигурности неалбанског становништва у Покрајини у погледу уживања људских права додатно је искомпликовано и погоршано.

Са Косова и Метохије је од 1999. године од када је АП Косово и Метохија стављена под међународну управу, протерано више од 250.000 Срба и представника других неалбанских заједница, који у статусу интерно расељених лица бораве на другим деловима територије Републике Србије, и до данас им није омогућено право на одржив повратак. Преостали припадници неалбанских заједница у Покрајини изложени су широко распрострањеној дискриминацији базираној на етничкој и верској припадности, пореклу и језику.

У таквој ситуацији, Влада Републике Србије је званично затражила од шефа Привремене административне мисије Уједињених нација на Косову (УНМИК), као једине међународно-правно легалне мисије на Косову и Метохији, релевантне информације о законској регулативи у области људских права и њеној примени у пракси у АП Косово и Метохија које би биле укључене у државни извештај Републике Србије по основу механизма Универзалног периодичног прегледа. До достављања државног извештаја Републике Србије Секретаријату Савета УН за људска права није приспео одговор од стране УНМИК.

6. ПРИОРИТЕТИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ У ОБЛАСТИ УНАПРЕЂЕЊА И ЗАШТИТЕ ЉУДСКИХ ПРАВА

Приоритети Републике Србије у области унапређења и заштите људских права на националном нивоу су:

- да ратификује међународне уговоре којима још није приступила,
- да настави усклађивање националних прописа са међународним обавезама у области заштите људских права,
- да ојача улогу националних механизма за заштиту људских права,
- да примени мере за унапређење пуне и ефективне равноправности у различитим областима живота,
- да донесе антидискриминациони закон,
- да донесе закон о Заштитнику права детета,
- да промовише улогу жене у различитим областима деловања,
- да заштити децу од злостављања и обезбеди услове за активно учешће припадника осетљивих група у свим областима живота,
- да подстиче развој мултиетничког и мултикултурног друштва и
- да унапреди сарадњу са цивилним друштвом у промовисању и примени програма из области заштите људских права.

Приоритети Републике Србије у области унапређења и заштите људских права на међународном нивоу су:

- да сарађује са међународним и регионалним организацијама у области заштите људских и мањинских права,
- да активно делује у међународним програмима сарадње у области права мањина, родне равноправности, заштите деце, развоја демократије и владавине права,
- да испуњава обавезе из Миленијумских циљева развоја,
- да подржи деловање Канцеларије високог комесара за људска права,
- да сарађује са уговорним телима УН, како у спровођењу надзора над применом међународних уговора, тако и на пољу реформе тих уговорних тела,
- да настави сарадњу са специјалним процедурама УН задржавајући отворени позив представницима тематских процедура и
- да подржи доношење Опционог протокола уз Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима.

IV САВЕТ ЗА ЉУДСКА ПРАВА²⁶

1. НАПРТ ИЗВЕШТАЈА РАДНЕ ГРУПЕ ЗА УНИВЕРЗАЛНИ ПЕРИОДИЧНИ ПРЕГЛЕД

1.1. Закључци и препоруке

Током дискусије, Србији су упућене следеће препоруке:

1. Да предузме одговарајуће мере да спроведе своје обавезе из поглавља 119 и 120 националног извештаја, нарочито у погледу ратификације различитих међународних инструмената (Алжир); да размотри ратификовање Конвенције о правима особа са инвалидитетом (Бразил) у најкраћем року (Чиле), као и пратећи Опционални протокол (Мексико); да ратификује Међународну Конвенцију о заштити права радника миграната и чланова њихових породица (Мексико и Алжир); Међународну Конвенцију о заштити свих особа од насилног нестанка (Бразил);

2. Да усвоји посебан и свеобухватан анти-дискриминаторни закон (Мексико и Мађарска) којим би се, између осталог, заштитила и права особа са инвалидитетом, укључујући и побољшање услова становања и живота у институцијама за ментално здравље и како би се промовисала њихова социјална интеграција (Италија), као и да отпочне са спровођењем овог закона (Словачка);

3. Да обезбеди хитно усвајање и спровођење закона у вези са опредељењем земље за заштиту људских права (Уједињено Краљевство); да путем кампања за подизање нивоа свести обучи јавност о могућностима коришћења постојећих законских одредби и институционалних механизма за заштиту људских права (Словачка);

4. Да се Поверенику за информације од јавног значаја обезбеди већа доступност информацијама како би се у потпуности омогућило доношење одлуке о томе да ли поједине информације треба или не треба да буду доступне јавности (Уједињено Краљевство); да предузме све потребне мере да обезбеди делотворност рада канцеларије Омбудсмана (Грчка, Румунија) и да се надлежности Омбудсмана за праћење прошире и на Владу и канцеларије јавних тужилаца како би се обезбедила могућност кажњавања случајева кршења људских права (Азербејџан) и укључила, између осталог, и активна промоција и праћење остваривања права детета (Грчка) и права особа које су припадници националних мањина (Румунија);

5. Да се оснаже национални механизми за спровођење одлука Комитета за људска права, Комитета против мучења, Комитета за елиминацију расне дискриминације и Комитета за елиминацију дискриминације жена у случајевима када су поднете жалбе појединаца (Словачка); да се убрза процес спровођења Опционог протокола везаног за Конвенцију против мучења и да се успостави потпуно независан механизам превенције у консултацији са грађанским друштвом, те предузму све потребне мере да се делотворно спречи мучење (Данска) и да се Комитету за елиминацију расне дискриминације у најкраћем року достави извештај (Јапан);

²⁶ <http://www.mfa.gov.yu/Srpski/Foreinframe.htm>

6. Да се уложи додатни напори како би се ојачала улога жена у процесу доношења одлука на високом нивоу (Гана);

7. Да се, у оквиру важећих закона у Србији, интензивира борба против нео-нацистичких група и свих осталих које промовишу расну мржњу и насиље (Чиле); да се укине клима некажњивости (Хрватска) и обезбеди системско спровођење истрага, кривично гоњење и кажњавање починилаца расно мотивисаних напада на припаднике мањина (Хрватска, Канада);

8. Да се настави са позитивним активностима у промовисању и заштити права детета, као и у постизању пуног оснаживања улоге жена (Куба); да се предузму потребне мере у сфери законодавства, спровођења закона и подизању нивоа свести у решавању питања насиља у породици над женама и децом (Италија);

9. Да се обезбеди потпуна усклађеност домаћег законодавства и релевантних процедура са стандардима правног система за малолетнике из Конвенције о правима детета (Пољска);

10. Да се предузму конкретне мере за смањење високе стопе незапослености међу особама са инвалидитетом и да се одговори на посебне потребе деце са инвалидитетом у школама (Финска);

11. Да се забрани сваки вид физичког кажњавања, укључујући кажњавање у оквиру породице, у складу са недавним препорукама Комитета за права детета (Аустрија);

12. Да се спроведе свеобухватна национална стратегија за превенцију трговине и сексуалног искоришћавања деце (Пољска); да се спроведу ефективне мере за борбу против трговине женама и децом у сарадњи са осталим земљама које су делови мреже трговине људима (Бангладеш);

13. Да се настави са развојем правног система у складу са међународним стандардима који подразумевају оснаживање владавине права (Швајцарска);

14. Да се настави са настојањима да обезбеди потпуну сарадњу са Међународним кривичним трибуналом за бившу Југославију (Француска, Швајцарска); испуни своје обавезе према Трибуналу и другим релевантним телима (Уједињено Краљевство); као и да се пронађу и ухапсе преостали кључни бегунци које је Трибунал оптужио за ратне злочине (Канада, Швајцарска), тј. лидер босанских Срба, генерал Ратко Младић и некадашњи политички вођа хрватских Срба, Горан Хатић (Канада);

15. Да се предузму све потребне мере како би се осигурало да се о наводним случајевима кршења људских права обавесте надлежна тела и да се ти случајеви систематски подвргну истрази и да се починиоци казне уколико је потребно (Француска, Норвешка); да се ојачају мере за развој делотворних механизма за борбу против некажњивости, укључујући и оснаживање судства (Мексико);

16. Да се поново успостави цивилна контрола над процесом одлучивања у вези са прилагањем приговора савести против војне службе, да се продуже рокови за прилагање ових приговора, да се поништи изузимање оних који су били власници дозволе за ношење оружја и дозволи им се да уложе приговор савести и да се изједначи трајање војне и цивилне службе (Словенија);

17. Да се ојача политика за борбу против корупције (Пољска); да се интензивирају напори у борби против корупције да би се обезбедила независност, делотворност и квалитет судског система (Шведска); да се оснажи владавина права предвиђена Уставом и обезбеди независност судства (Ирска, Чешка Република); да се подигне делотворност судства и жртвама кршења људских права обезбеди приступ конкретним правним лековима (Чешка Република).

1.2. Вере

18. Да се предузму све адекватне мере како би се гарантовала заштита и промоција верских слобода, укључујући и усвајање закона у вези са признавањем свих цркава и верских заједница (Италија); да се при спровођењу закона о верским заједницама уваже мишљења и препоруке Европске комисије за демократију путем закона (Румунија);

19. Да се усвоје потребне мере како би се осигурало потпуно поштовање слободе изражавања (Шведска, Ирска) и слободе медија (Канада); да се обезбеди истрага свих случајева наводног насиља над новинарима (Ирска); да се створи клима у којој је омогућено новинарима да извештавају о осетљивим питањима без страха од злостављања и одмазде (Канада);

20. Да се промовише рад бранилаца људских права (Шведска, Канада, Швајцарска) и предузму све неопходне мере да им се обезбеди безбедност (Француска, Чешка Република) и слобода изражавања (Швајцарска), као и повољна средина за рад (Француска); да се спроведу препоруке Специјалног представника Генералног секретара у вези са ситуацијом у којој се налазе браниоци људских права и да се интензивније осуде вербални и физички напади на браниоце људских права (Немачка, Норвешка); да се усвоји национални акциони план за унапређење заштите бранилаца људских права и независних новинара (Холандија), да се изради и спроведе свеобухватна стратегија за заштиту бранилаца људских права, укључујући и оне који заступају права лезбејске, геј, бисексуалне и транссексуалне популације (Канада); да се примене „Јогјакарта принципи“, као смернице за израду нових политика у сфери лезбејских, геј, бисексуалних и транссексуалних права (Холандија); и да се обезбеди ефикасна истрага пријављених случајева напада на браниоце људских права (Канада, Ирска);

1.3. Мањине

21. Да се настави са предузимањем позитивних корака ка промоцији једнакости и недискриминације међу различитим националним мањинама које живе у земљи (Куба); да се усвоје све неопходне мере како би припадници националних мањина били у

могућности да остваре сва своја права (Чиле); да се интензивирају активности које би довеле до побољшане интеграције мањина (Швајцарска); да се заштите права мањина гарантована постојећим законима и да се та права потврде у новим законима, као и да се не умањи тренутна квота мањинске заступљености у изборној процедури (Словенија); да се не дозволи поништење већ сакупљених потписа при формирању мањинских асоцијација и да се не подигне праг неопходних потписа на формулару за апликацију (Словенија); да се узме у разматрање израда стратегија за смањење сиромаштва од којих ће користити имати припадници мањинских групација (Бразил);

22. Да се усвоји посебан свеобухватни анти-дискриминаторни закон како би се заштитила права припадника мањина, укључујући Рома, и да се мањинама обезбеди приступ здравственој заштити и образовању (Финска, Канада); да се Роми ефикасно интегришу у друштво (Финска); да се настави са побољшавањем социо-економске ситуације ромске мањине (Република Кореја) и да се ојачају мере којима би се обезбедило регистровање свих Рома у Србији (Аустрија);

23. Да се предузму све неопходне мере да се обезбеди побољшање социо-економских услова за избеглице и интерно расељена лица (Грчка) и да се оснажи улога националних мањина за промоцију и заштиту права мањина, избеглица и интерно расељених лица, уз адекватну подршку међународне заједнице (Гана);

24. Да се остваре циљеви Савета у погледу људских права, постављени Резолуцијом 9/12 (Бразил);

Србија ће анализирати ове препоруке и у најскоријем року пружити одговоре на њих. Одговори Србије биће укључени у финални извештај, који ће бити усвојен на десетом састанку Савета.

Сви закључци и препоруке садржани у овом извештају представљају позиције појединачних земаља које су предале ове закључке и препоруке, као и позицију земље која је предмет прегледа. Они не представљају заједничке ставове Радне групе у целини.

V ИЗВЕШТАЈ КОМЕСАРА САВЕТА ЕВРОПЕ ЗА ЉУДСКА ПРАВА ЗА СРБИЈУ - 2009. ГОДИНА

1. ПОЛИЦИЈА

1.1 Злостављање од стране полиције

Различити извори су показали да је злостављање од стране полиције смањено у Србији од када је Комитет за спречавање мучења Савета Европе посетио Србију 2004. године. Иако се сада чини да су наводи о полицијском насиљу пре изузетак него правило, оно још увек није потпуно искорењено. Невладине организације и представници правне заједнице истичу да још увек има доста људи који не пријављују случајеве насиља због страха од освете од стране полиције.

Комесар је упознат са једним бројем узнемирујућих извештаја у вези Жандармерије, паравојне специјалне полицијске службе и њеном учешћу у насилним акцијама. Током своје посете јужној Србији, делегација комисије је видела конвој возила Жандармерије у заједничкој патроли са војском. Неколико саговорника је изразило своју забринутост да је само њихово присуство застрашујуће за локалну заједницу. Штавише, заједничко патролирање са војском има за ризик да помеша линије између одговорности и функција ове две службе.

1.2 Обука полиције

Улажу се констатни напори да се унапреди основна и даља обука полицијских службеника. Делегација Комисије посетила је нови тренинг центар у Прешеву. Мисија ОЕБС је радила интензивно са српским властима на обуци полицијских регута. Нови полицијски кадети се регрутују након што заврше средњу школу. Прошле године је поднето више од 4000 пријава. Ово је позитиван знак, пошто је регрутовање протицало тешко у у прошлости. Комесар подржава напоре српских власти да унапреди процедуру регрутације. Добро образована и обучена полиција која недвосмислено одбија полицијско насиље је најбоља могућа гаранција против лошег поступања. Адекватне плате за полицијске службенике помажу да се умањи ризик од корупције.

У циљу приближавања полиције и заједнице и враћања поверења јавности у полицију, развијена је стратегија рада полиције у локалној заједници уз помоћ Мисије ОЕБС-а, Амбасаде Велике Британије, норвешког Министарства правде и шведских полицијских снага.

Према подацима Министарства унутрашњих послова, око 2,6% полиције чине припадници националних мањина. Комесар охрабрује даље напоре да се повећа ниво учешћа мањина у полицији, посебно ромске популације и подржава напоре власти да обезбеде мултиетничку полицију у јужној Србији.

1.3. Полицијска одговорност

У оквиру Министарства унутрашњих послова, притужбама на лоше поступање полиције се бави Сектор унутрашње контроле полиције. Сектор је успостављен 2003. године, када је почео са радом као служба Генералног инспектората полиције. Нови Закон о полицији из 2005. године, успоставио је ову службу као одвојену организациону јединицу у оквиру министарства. Сектор врши контролу законитог поступања полицијских службеника и њихово поштовање људских права. Може да поступа на основу притужби грађана, невладиних организација, омбудсмана и по сопственој иницијативи. Циљ Сектора је да поврати поверење између појединца и полиције.

Полицијску злоупотребу надзиру специјалне комисије које су успостављене за сваки од 27 региона републике. Ове комисије се састоје од три члана, пре свега полицијског службеника, једног представника Сектора и представника локалне заједнице. Нови Закон о полицији омогућава полицијским службеницима да поднесу притужбе против својих колега за злоупотребу.

Начелник Сектора је информисао Комесара да је од оснивања сваке године поднето између 2500 и 3000 притужби, са смањењем од 11% у броју поднетих притужби у 2008. години у односу на 2007. годину. Од 2003. до 2007. године, Сектор је започео 150 формалних истрага против полицијских службеника, у односу на 350 само у 2008. години. По мишљењу комесара, механизам притужби на рад полиције је још увек у развоју и његов утицај у пракси не може још увек да се процени.

Делегација комисије је посетила Полицијску управу за град Београд, где се разговарало о притужбама на рад полиције на локалном нивоу. Од почетка јануара 2008. године, поднето је 20 притужби директно полицијској станици, од којих је за три утврђено да су основане, 10 неосноване, док је седам још увек у поступку разматрања. Забележено је укупно 17 физичких повреда као резултат умешаности полиције током поменутог периода.

Комесар поздравља успостављање нових механизма притужби на рад полиције у Србији. Наглашава фундаментални значај улоге полиције у заштити људских права и потреби за независношћу, транспарентношћу и успешној истрази навода о полицијској злоупотреби. Комесар ће наставити да прати будући развој овог механизма.

1.4. Просторије за задржавање лица

Полицијски притвор

Устав Републике Србије забрањује неосновано лишење слободе и притварање. Када је лице лишено слободе, обавештава се тужилац и доноси решење о задржавању. Лице може да буде задржано највише 48 сати у полицијском притвору, пре него што се он/она изведе пред истражног судију. Ако тужилац затражи полицијски притвор, саслушање од стране полиције мора да се обави у присуству адвоката у року од 8 сати.

Делегација комесара је информисана да Друштво судија сваки месец доставља свакој полицијској станици листу доступних адвоката. Дежурни полицијски службеник обавештава лице лишено слободе о њеном/његовом праву на адвоката и тражи адвоката са листе Друштва судија. Они адвокати који су унајмљени плаћа полицијска станица.

Комесар је истакао потребу да се обезбеди формална заштита против лошег поступања у притвору, пре свега право да лице обавести блиску родбину или треће лице о свом задржавању, право на адвоката, право на лекара.

1.5. Право националних мањина

Заступљеност

Ниво заступљености националних мањина у јавној администрацији је питање коме траба да се обрати посебна пажња, посебно што се тиче полиције и правосуђа. Влада је усвојила резолуцију о повећању броја националних мањина у државној управи, пре неколико година. Већи број државних службеника и кандидата за запослење уздржавају се да јавно изјасне свој етнички идентитет, па из тог разлога и нема валидних података по овом питању.

Регионални омбудсман за Војводину спровео је истраживање о заступљености особа националних и етничких мањина у администрацији покрајине, којом приликом је донео закључак да број није пропорционалан броју популације која је испитана, посебно у полицији.²⁷ Врло је важно да националне мањине буду довољно заступљене по питању запошљавања у државним органима, јавним службама, телима аутономне покрајине и локалне самоуправе. Да би се ово обезбедило, Влада мора да унапреди процес систематског свеобухватног прикупљања података који се тиче популације, како би имали збирну статистику по питању националности и других социјалних индикатора.

2. ПРЕПОРУКЕ:

Комесар препоручује српским властима да:

1. Размотри сачињавање нацрта свеобухватног националног акционог плана за људска права која ће обухватити све постојеће стратегије и акционе планове и обезбедити укљученост цивилног друштва;

Владавина права:

1. У потпуности примени Акциони план за борбу против корупције у складу са препорукама Групе земаља за борбу против корупције Савета Европе (GRECO);

²⁷ Извештај Парламентарне скупштине Савета Европе о ситуацији националних мањина у Војводини и ромске националне мањине у Србији, документ 11528 од 14. фебруара 2008. године.

Препоруке полицији

1. Наставити са применом едукације о људских правима у полицијској обуци, са посебним фокусом против лошег поступања од стране полиције;
2. Повећати ниво запослених припадника мањина у полицији и
3. Ојачати механизме притужби на рад полиције са довољно ресурса и надлежностима.

Затвори

1. Република Србија треба да преведе, објави и проследи извештај Комитета за спречавање мучења Савета Европе свим заинтересованим групама.

**VI ПРЕПОРУКЕ КОМИТЕТА ЗА СПРЕЧАВАЊЕ МУЧЕЊА
САВЕТА ЕВРОПЕ****1. УСТАНОВЕ У НАДЛЕЖНОСТИ МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ
ПОСЛОВА²⁸****1.1. Злостављање**

а) Сви предмети који не припадају стандардној опреми треба сместа да буду уклоњени из полицијских просторија за задржавање или испитивање лица. Сви такви предмети заплени током криминалистичких истрага треба да буду евидентирани у посебној књизи евиденције, прописно обележени (уз назнаку случаја на који се односе) и складиштени на месту предвиђеним за то;

б) Већ запосленим полицијским службеницима треба да буде обезбеђена текућа систематска обука по новом програму;

в) Извештај након лекарског прегледа нових притвореника треба да садржи: у потпуности пренете изјаве лица о коме је реч од значаја за лекарски преглед (укључујући у то и његов опис свог здравственог стања и евентуалне наводе о злостављању); у потпуности пренете објективне налазе лекара на основу темељног прегледа и злостављања; у потпуности пренете објективне налазе лекара на основу темељног прегледа и закључке лекара уз назнаку мере у којој евентуалне оптужбе одговарају објективним налазима лекара. Кад год су забележене повреде које одговарају наводима о злостављању, надлежном тужиоцу систематски треба скренути пажњу на тај извештај. Даље, резултати сваког прегледа, укључујући у то и поменуте изјаве и закључке лекара, треба ставити на располагање притворенику и његовом правном заступнику. Исти приступ треба следити сваки пут када полиција врати притвореника у притвор, након што је учествовао у истражним активностима.

Коментари

Потребно је наставити са предузимањем одлучних мера у борби против полицијског злостављања; конкретно, све оптужбе или друге индикације о физичком злостављању које врше службеници за спровођење закона морају бити прописно истражене, а службеници о којима је реч, ако је потребно, морају бити кажњени на одговарајући начин. Важно је осигурати да лица којима је поверено обављање истражних радњи у вези са жалбама на поступање полиције не буду из исте службе, као лица против којих се води истрага. У идеалним условима, они којима је поверено оперативно вођење истраге треба да буду потпуно независни од службе на коју се односе оптужбе.

²⁸ Извештај Комитета за спречавање мучења Савета Европе у вези друге званичне посете Републици Србији у периоду од 19. до 29. новембра 2007. године.

1.2. Мере заштите од злостављања лица лишених слободе

а) Надлежни органи у Републици Србији треба да предузму кораке како би обезбедиле да се право лица лишених слободе од стране полиције да узму адвоката делотворно примењује од самог тренутка лишавања слободе. Свакоме ко је по закону дужан да дође у полицијске просторије и тамо борави (нпр. у својству „сведока“), такође треба да буде обезбеђено право да узме адвоката;

б) Потребно је уложити додатне напоре како би било обезбеђено да систем правне помоћи лицима у полицијском притвору делотворно функционише; то треба учинити у сарадњи са одговарајућим адвокатским коморама;

в) Надлежни органи у Србији треба да издају конкретна упутства како би обезбедиле да лице у полицијском притвору од самог тренутка лишавања слободе има делотворно право на лекарски преглед (при чему се подразумева да преглед може обавити лекар којег притворено лице само изабере, о трошку тог лица);

г) Потребно је предузети кораке како би биле спроведене претходне препоруке Комитета о поверљивости лекарских прегледа лица у полицијском притвору, садржају извештаја лекара по обављеном прегледу и могућности да притворено лице и његов правни заступник имају увид у тај извештај;

д) Надлежни органи у Србији треба да припреме образац у којем ће јасно бити изложена права лица лишених слободе од стране полиције (укључујући у то и право на приступ лекару) и да обезбеде да тај образац буде систематски уручен тим лицима у тренутку лишавања слободе (тј. у тренутку када лицима о којима је реч први пут настане обавеза да бораве у полицијском објекту). Посебно треба водити рачуна о томе да притворена лица буду у стању да разумеју своја права; полицијци су у обавези да утврде да је тако. Образац треба обезбедити на одговарајућим језицима;

ђ) Потребно је предузети мере којима ће бити обезбеђено да малолетници не дају изјаве нити потписују документе у вези са преступом за који су осумњичени без помоћи адвоката и/или без присуства особе од поверења која ће помоћи малолетнику;

е) Потребно је предузети мере којима ће бити обезбеђено да свим лицима која полиција лиши слободе, а која не разумеју српски језик, без одлагања буде обезбеђен преводилац и, посебно, да од њих не буде затражено да потпишу било какву изјаву или други документ пре него што им буду обезбеђене услуге преводиоца;

ж) Потребно је предузети кораке којима ће бити обезбеђено да кад год нека служба за спровођење закона из било ког разлога лиши неко лице слободе, та чињеница без одлагања буде прописно евидентирана;

з) Потребно је да у сваком објекту полиције буде вођена свеобухватна евиденција полицијском притвору, која ће бити стандардног формата и садржати информације о свим аспектима притвора једног лица и свим радњама предузетим у вези с тим;

и) Надлежни органи у Србији треба да предузму мере да буде осмишљен систем независног надзора над полицијским притворским објектима. Да би обиласци с циљем надзора били у потпуности делотворни, они треба да буду чести и ненајављени. Осим тога, надзорна тела треба да имају овлашћења да насамо разговарају са притвореним лицима и да изврше увид у сва питања која се тичу поступања према тим лицима (материјални услови притвора, евиденције о притвору и друга документација, остваривање права притворених лица, итд.);

ј) Повратак притвореника из судског у полицијски притвор - у било коју сврху - треба тражити само када је апсолутно неизбежно; то треба да подлеже одобрењу одговарајућег тужиоца/судије. Осим тога, премештај притвореника из објекта полиције или у њих треба да буде прописно евидентиран.

1.3. Услови притвора

а) Надлежни органи у Србији треба да појачају напоре оријентисане ка унапређивању материјалних услова у полицијским ћелијама. Конкретно, следеће мере треба да буду укључене у акциони план, а њихово спровођење треба да буде приоритет:

- обезбедити да све полицијске ћелије у којима лица могу бити задржана преко ноћи буду одговарајуће величине за предвиђени број лица (односно, најмање 6м² за једнокреветне ћелије, а најмање 4м² по особи за вишкреветне);
- побољшати осветљеност ћелија (могућност уласка дневне светлости и вештачка расвета);
- вентилацију и грејање обезбедити, као и да све ћелије које се користе за задржавање лица преко ноћи буду опремљене намештајем за одмор који је одговарајући за такав боравак лица (нпр. кревет или платформа за спавање), као и да лица која су задржана преко ноћи добију чист душек и ћебад;
- задржаним лицима нудити храну, укључујући у то и најмање један потпун оброк, у одговарајућим интервалима; то подразумева да објектима полиције треба да буде додељен буџет предвиђен за ту сврху;
- обезбедити да санитарни чворови буду у добром стању.

Треба престати са коришћењем веома малих ћелија у полицијској станици у Инђији и у Полицијској управи у Зајечару. Такође, треба престати са коришћењем ћелија у полицијској станици у Неготину док не буде опремљена одговарајућим системом за грејање.

Коментари

Надлежни органи у Србији моле се да предузму нешто у вези са недостацима уоченим у полицијској управи у Сремској Митровици.

VII КОМИТЕТ УН ЗА ПРАВА ДЕТЕТА

1. РАЗМАТРАЊЕ ИЗВЕШТАЈА ДОСТАВЉЕНИХ ОД СТРАНЕ ДРЖАВА УГОВОРНИЦА У СКЛАДУ СА ЧЛАНОМ 44 КОНВЕНЦИЈЕ О ПРАВИМА ДЕТЕТА (четрдесет осма седница)

Закључне примедбе Комитета УН за права детета: Република Србија²⁹

1. Комитет је разматрао Иницијални извештај Републике Србије (CRC/C/SRB/CO/1) на свом 1326. и 1327. састанку (видети: CRC/C/SR.1326. и 1327) 27. маја 2008., након чега је на 1342. састанку одржаном 6. јуна 2008. године, усвојио следеће закључне примедбе:

А. Увод

2. Комитет поздравља чињеницу да је Држава уговорница доставила Иницијални извештај о примени Конвенције о правима детета, као и одговоре на листу питања. Комитет такође поздравља чињеницу да је Државу уговорницу представљала мултисекторална делегација на високом нивоу, и да је остварен искрен и отворен дијалог.

Б. Позитивни аспекти

3. Комитет поздравља уврштавање неколико основних права која се тичу деце у нови Устав Државе уговорнице (2006.) и напредак учињен кроз усвајање нових закона, међу којима су и Породични закон (2005.), Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом (2006.) и Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица (2006.).
4. Комитет поздравља оснивање Савета за права детета у чијем се саставу налазе представници тела владиног и невладиног сектора која се баве проблематиком младих и заштитом и унапређењем права деце. Комитет такође поздравља израду Националног плана акције за децу којим је Савет за права детета дефинисао политике и приоритете у домену права детета за период до 2015. године и одредио процедуре за праћење постигнутог напретка. Комитет даље поздравља оснивање Омбудсмана (Заштитника грађана) на три нивоа – државном, покрајинском и локалном.

5. Комитет посебно поздравља чињеницу да је Држава уговорница у протеклих пет година ратификовала, између осталог, и следећа документа:
 - (а) Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, дечијој проституцији и дечијој порнографији (10.10.2002. године);
 - (б) Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о учешћу деце у оружаним сукобима (31.01.2003. године);
 - (в) Протокол за превенцију, сузбијање, и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, који допуњава Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала (06.09.2001. године);
 - (г) Римски статут Међународног кривичног суда (06.09.2001. године);
 - (д) Конвенцију број 182 у вези са Забраном и непосредном акцијом за елиминацију најгорих облика дечјег рада (10.07.2003. године);

В. Ометајући фактори и тешкоће у спровођењу Конвенције

6. Комитет примећује да је сложена политичка ситуација у Србији допринела отежаном спровођењу Конвенције у свим деловима земље. Комитет такође примећује да Држава уговорница у свом Извештају и у одговорима достављеним Комитету није пружила никакве информације које би се односиле на територију Косова и Метохије где се административни послови обављају под контролом УНМИК-а. Држава уговорница је Комитету доставила предлог да све потребне информације о спровођењу Конвенције на територији Косова и Метохије Комитет затражи од УНМИК-а коме је, у складу са Резолуцијом Савета безбедности Уједињених нација 1244 (1999.), додељена управа над овом територијом, а који је, у складу са ставом 11 исте Резолуције, обавезан да штити и унапређује људска права на овој територији. Под оваквим околностима, Комитет захтева од УНМИК-а да, не доводећи у питање решење правног статуса Косова, достави потребне информације о спровођењу Конвенције на територији Косова и Метохије.

Г. Спорне тачке и препоруке Комитета

1. Опште мере за спровођења Конвенције

(чланови 4, 42. и став 6. члана 44. Конвенције о правима детета)

²⁹ <http://www.mfa.gov.yu/Srpski/Foreinframe.htm>

Законодавство

7. Комитет поздравља учињен напредак на плану реформе законодавства - у домену људских права уопште као и у домену права детета. Комитет примећује да су Породични закон, Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом и Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица по свему судећи усклађени са Конвенцијом, међутим изражава забринутост због чињенице да Држава уговорница још увек није своје законодавство у потпуности ускладила са одредбама ове Конвенцијом. Даље, Комитет изражава забринутост због непостојања једног свеобухватног Закона о Детету.
8. **Комитет даје препоруку да Држава уговорница обезбеди усклађивање свих закона и у целости са Конвенцијом, као и да размотри усвајање свеобухватног Закона о Детету.**

Координација

9. Комитет поздравља напоре које је Савет за права детета уложио у циљу остварења чвршће координације између разних надлежних органа и механизма укључених у процес спровођења права детета. Ипак, Комитет примећује да Савет за права детета има искључиво саветодавну улогу и статус, и забринут је због непостојања конкретне координације међу министарствима.
10. **Комитет даје препоруку да Држава уговорница предузме све неопходне кораке у циљу обезбеђења конкретне и ефикасне координације, посебно између министарстава, агенција и служби и ојача улогу Савета за права детета.**

Национални план акције за децу

11. Комитет изражава своје задовољство због чињенице да је 2004. усвојен Национални план акције за децу за период до 2015. године, као и да су, полазећи од овог Националног плана акције, усвојени и други акциони планови на локалном нивоу. Комитет такође уважава чињеницу да су изражене 25 стратегије и да је образован посебан буџет за финансирање спровођења Националног плана акције за децу. Комитет међутим изражава забринутост због чињенице да се овај Национални план акције за децу ипак не примењује кроз локалне акционе планове у свим општинама. Даље, Комитет изражава забринутост због чињенице да стратегије нису у потпуности усклађене са Националним планом акције за децу.

12. Комитет даје препоруку да Држава уговорница настави са делотворним спровођењем свог Националног плана акције за децу, што би за циљ требало да има остварење свих принципа и одредби Конвенције и обезбеђење његове примене у свим општинама. Овај Национални план акције за децу такође би требало да, између осталог, обухвати и Декларацију и Акциони план „Свет по мери деце” који је на Специјалном заседању одржаном у мају 2002. усвојила Генерална скупштина Уједињених нација, као и средњорочну ревизију овог Акционог плана из 2007. године. Даље, Комитет даје препоруку да Држава уговорница обезбеди свеобухватно усклађивање стратегија са Националним планом акције за децу. Држава уговорница би такође требало да предузме све неопходне кораке у циљу обезбеђења адекватне и спецификоване расподеле буџетских средстава, обезбеђења неопходних стручних кадрова и обезбеђења механизма за праћење и оцењивање квалитета (напретка/пропушта) спровођења Националног плана акције за децу.

Независни надзор

13. Комитет поздравља оснивање канцеларија Омбудсмана на нивоу Републике Србије, АП Војводине и 13 општина. Комитет такође поздравља чињеницу да надлежности Омбудсмана покривају и испитивање повреда људских права укључујући и права детета. Комитет потврђује Нацрт Закона о Омбудсману. Комитет међутим изражава забринутост због чињенице да заменик Омбудсмана на нивоу Републике за права детета још увек није именован, буџет за ту канцеларију још увек није одобрен, као и због чињенице да у оквиру канцеларије није дефинисан посебан мандат за праћење спровођења Конвенције. Комитет такође изражава забринутост због чињенице да препоруке надлежног Омбудсмана не морају бити у целости обавезујуће, као и због чињенице да координација између структура Омбудсмана на државном, покрајинском и локалном нивоу не постоји.
14. **Комитет даје препоруку да Држава уговорница обезбеди да се канцеларије Омбудсмана у потпуности придржавају Париских принципа и узму у обзир Општи коментар бр. 2 (2002.) (CRC/C/2002/2) о улози независних националних институција за људска права у заштити и унапређењу права детета.**

Комитет такође даје препоруку Држави уговорници да:

а) Усвоји Закон о Омбудсману за права детета;

б) Уколико то не учини, потребно је да именује заменика Омбудсмана за права детета на нивоу Републике, да се у оквиру мандата постојећих канцеларија Омбудсмана на сва три нивоа

управе дефинишу задужења надгледања и унапређења права детета што подразумева обезбеђивање потребних људских и финансијских ресурса, као и да се учврсти координација између њих у циљу ефикасне заштите и унапређења права детета...

Пружање помоћи

15. Комитет поздравља увођење бесплатне 24-часовне „Дечије СОС телефонске линије”, која је доступна деци од понедељка до суботе, међутим изражава забринутост због чињенице да деца углавном нису упозната са њеним постојањем.
16. Комитет даје препоруку да Држава уговорница обезбеди већу подршку дечијој телефонској линији и да се троцифрена линија отвори током свих седам дана у недељи, чиме ће се и проширити свест о постојању ове врсте помоћи међу децом.

Расподела средстава

17. Комитет изражава забринутост због чињенице да како Извештај тако ни одговори достављени Комитету не пружају јасну слику о расподели финансијских средстава и издавајанима за децу у оквиру буџета. Комитет изражава жаљење због чињенице да су буџетска средства намењена школству међу најнижим у региону (Европи) са свега 3,6% БДП.
18. У светлу чл. 2, 3. и 6. Конвенције као и препорука Комитета издатих након Дана јавне расправе на тему „Ресурси за права детета - одговорност државе”, Комитет подстиче Државу уговорницу да посебно обрати пажњу на пуну примену члана 4. Конвенције тиме што ће као приоритетну дефинисати такву расподелу буџетских средстава којом ће се обезбедити реализовање економских, социјалних и културних права детета „са највећом могућом количином расположивих средстава као и у оквиру међународне сарадње, уколико је то неопходно”. Комитет даље подстиче Државу уговорницу да уради свеобухватну ревизију буџета из перспективе права детета и са освртом на питање надгледања расподеле средстава намењених деци.

Прикупљање података

19. Комитет констатује да је Држава уговорница у сарадњи са УНИЦЕФ-ом усвојила систем праћења спровођења Националног плана акције за децу – Девинфо. Комитет међутим примећује да још увек постоје многе области из Конвенције за које у бази нема поузданих података на основу којих би

се вршило надгледање и оцењивање положаја деце, укључујући и угрожене групе деце.

20. Комитет подстиче Државу уговорницу да настави са радом на чврстом систему за свеобухватно прикупљање и анализу необједињених података којим ће се омогућити компаративне анализе које би покривале сву децу, али са посебним освртом на оне групе деце којима је потребна специјална заштита.

Упознавање јавности са Конвенцијом и обука

21. Комитет, констатујући постојање приручника из грађанског васпитања за обуку наставника, ипак изражава забринутост због недостатка даљих информација о упознавању јавности са Конвенцијом и ширењу свести о њеним принципима и одредбама подсредством државних агенција, као и путем медија и грађанског друштва. Комитет такође изражава забринутост због чињенице да је обука судских и медицинских радника, као и осталих релевантних стручних група, у области људских и дечијих права – недовољна.
22. Комитет даје препоруку да Држава уговорница предузме потребне кораке, у сарадњи са невладиним организацијама и међународном заједницом, како би обезбедила систематско ширење информација које се односе на Конвенцију међу децом, родитељима, организацијама грађанског друштва и државним агенцијама и службама, и како би обезбедила циљну и редовну обуку о принципима и одредбама Конвенције за све релевантне стручне групе.

Сарадња са грађанским друштвом

23. Комитет констатује да сарадња између државних институција и невладиних организација постоји, укључујући и сарадњу представника државних институција и невладиних организација која се одвија кроз Савет за права детета. Комитет међутим изражава забринутост због чињенице да не постоји систематско подстицање сарадње са организацијама грађанског друштва.
24. Комитет подвлачи важност улоге коју грађанско друштво има у спровођењу уредби Конвенције и подстиче чвршћу сарадњу са невладиним организацијама. Комитет даје препоруку да Држава уговорница предузме потребне кораке у циљу промовисања атмосфере сарадње између Државе и организација грађанског друштва која раде са децом или за децу, у свим нивоима спровођења Конвенције.

2. Општи принципи

(чланови 2, 3, 6. и 12. Конвенције о правима детета)

Недискриминација

25. Комитет похваљује Државу уговорницу због тога што је уврстила посебне одредбе усмерене на заштиту од дискриминације у своје законодавство, где пре свега треба споменути Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, Закон о заштити права и слобода националних мањина, као и иницијативе за укључивање националних мањина. Комитет констатује да се усвајање Нацрта Закона о забрани дискриминације очекује ускоро; Комитет међутим изражава забринутост због чињенице да се одређене групе деце, као што су ромска деца, деца избеглица, деца која нису регистрована по рођењу, деца припадници националних мањина и деца са инвалидитетом, суочавају са *de facto* дискриминацијом, посебно када је реч о њиховом приступу образовању или медицинској заштити. Комитет такође изражава забринутост због чињенице да не постоји свеобухватна детаљна стратегија за борбу против дискриминације и негативног приказивања ових група у медијима.
26. У складу са чланом 2. Конвенције, Комитет даје препоруку да Држава уговорница уложи веће напоре како би сва деца за коју је ова држава надлежна, а посебно најугроженије групе деце, уживала сва права садржана у Конвенцији без дискриминације. Комитет даје препоруку да Држава уговорница примени све потребне мере како би се превазишла стигматизација ове деце. Комитет такође даје препоруку да Држава уговорница предузме хитне и делотворне мере у циљу афирмације деце која припадају угроженим групама и да им тиме омогући да и практично уживају права на образовање и остала права. Ово подразумева што брже усвајање Закона о забрани дискриминације као и интензивније подизање свести о улози медија у овом питању.

Најбољи интерес детета

27. Комитет, констатујући постојање извесног броја закона који се односе на принцип најбољег интереса детета, нпр. Породични закон (члан 6.), ипак изражава забринутост због чињенице да се овај принцип не примењује довољно у пракси, посебно због неразумевања његовог специфичног значења. Комитет изражава забринутост због чињенице да се овај принцип не примењује у довољној мери и да се често погрешно схвата...

28. Комитет даје препоруку да Држава уговорница примени све потребне мере како би се принцип најбољег интереса детета, у складу са чланом 3. Конвенције, адекватно интегрисао у све правне регулативе као и судске и административне одлуке, у све пројекте, програме и услуге који имају утицаја на питање деце. У том циљу, Држава уговорница би требало да предузме неопходне кораке за подизање свести о практичној примени овог принципа.

Право детета на живот, опстанак и развој

29. Комитет, поздрављајући учињен напредак на пољу смањења смртности деце, и даље изражава забринутост због високе стопе смртности новорођенчади међу ромском популацијом. Комитет констатује изразу новог Закона о безбедности саобраћаја на путевима као и уложене напоре Државе уговорнице да повећа безбедност око школа, али изражава забринутост због непостојања додатних иницијатива за смањење великог броја саобраћајних незгода са смртним исходом.
30. Комитет даје препоруку да Држава уговорница посебно обрати пажњу на пуну примену члана 6. Конвенције тиме што ће као приоритетне дефинисати све мере за смањење стопе смртности новорођенчади, посебно међу ромском популацијом. Комитет такође даје препоруку да Држава уговорница повећа безбедност на путевима како би се смањило број жртава саобраћајних несрећа, тиме што ће усвојити и спровести нови Закон о безбедности саобраћаја на путевима и покренути додатне иницијативе за подизање свести о овом питању.

Уважавање мишљења детета

31. Комитет поздравља напоре које је Држава уговорница уложила како би унапредила уважавање мишљења детета, између осталог и усвајањем новог Породичног закона. Комитет међутим изражава забринутост због чињенице да се овај принцип не примењује у довољној мери у породицама, школама и другим институцијама, као и да се често пренебрегава у административним и судским поступцима и приликом припреме и спровођења закона, политика и програма.
32. Комитет даје препоруку да Држава уговорница уложи додатне напоре у циљу обезбеђења примене принципа уважавање мишљења детета. Са тим у вези, посебно треба нагласити право детета да буде саслушано у оквиру његове породице, школе, других институција и органа и у друштву уопште, а то се посебно односи на децу која припадају угроженим и мањинским групама. Ово право би такође морало да се уврсти у законе, политике и програме који се односе на децу.

3. Грађанска права и слободе

(чланови 7, 8, 13. и 37. (а), Конвенције о правима детета)

Регистрација по рођењу

33. Комитет констатује да је Држава уговорница постигла задовољавајући ниво регистрације детета по рођењу у готово свим деловима земље, међутим изражава забринутост због пропуста и јаза који у том смислу постоји, посебно кад је реч о ромској популацији и интерно расељеним лицима. Комитет изражава забринутост због чињенице да је процедура регистрација рођења претерано компликована и да се дешава да деца не буду регистрована услед тога што њихови родитељи немају потребна идентификациона документа. Комитет изражава забринутост због тога што ова чињеница може довести децу ромске популације и интерно расељених лица у угрожен положај грађана без докумената, што им даље може онемогућити приступ основним услугама.
34. У светлу члана 7. Конвенције, Комитет инсистира да Држава уговорница као ствар приоритета настави и интензивира напоре на успостављању таквог система који би обезбедио регистравање све деце која су рођена на њеној територији- без обзира на националност и статус родитеља деце. Комитет даље даје препоруку да Држава уговорница предузме посебне кораке у циљу отклањања постојећег јаза и препрека за опште регистравање грађана и да обезбеди регистравање ромске деце и деце интерно расељених лица, како би осигурала овим групама уживање пуног спектра права признатих Конвенцијом.

Мучење и нехумане или понижавајуће казне или поступци

35. Комитет поздравља напоре уложене у циљу отклањања уочених недостатака када је реч о старању о штићеницима у Специјалном заводу за децу и омладину у Стамници „Др Никола Шуменковић“. Комитет и даље изражава забринутост због третмана деце са инвалидитетом у одређеним установама за социјално старање, где се како је наведено деца излажу дуготрајним и озбиљним облицима спутавања и изоловања, што се може подвести под злостављање или, шта више, мучење.
36. Комитет даје препоруку да Држава уговорница предузме све неопходне мере у циљу коначног укидања таквих пракси које се у неким установама примењују према деци са инвалидитетом, а које се могу дефинисати као злостављање или мучење, као и да интензивира напоре којима ће се решити узроци и спречити озбиљно или продужено спутавање и изолација деце. Комитет такође даје препоруку да се усвоје законске мере како би деца жртве оваквих

37. пракси била обештећена и рехабилитована, и како би се обезбедила систематска обука здравствених и социјалних радника о људским правима која имају деца са инвалидитетом.

Осврт на Студију УН о насиљу над децом

38. У вези са Студијом Генералног секретара Уједињених нација о насиљу над децом (А/61/299), Комитет даје препоруку Држави уговорници да:

а) Предузме све неопходне мере за спровођење препорука садржаних у извештају независног експерта у Студији УН о насиљу над децом, узимајући при том у обзир и резултате и препоруке усвојене на Регионалној консултацији за Европу и Централну Азију која је одржана у периоду од 05.07.2005 - 07.07.2005. године у Љубљани. У том смислу, Комитет даје изричите препоруке Држави уговорници да предузме следеће кораке:

- (1) Забрани све облике насиља над децом;
- (2) Стимулише ненасилне вредности и подизање свести;
- (3) Обезбеди услуге опоравка и реинтеграције у друштво;
- (4) Развије и спроводи систематско прикупљање података и истраживања на нивоу државе;

б) Користи наведене препоруке као средство у свом деловању у партнерству са грађанским друштвом, а уз укључивање деце, како би се свој деци пружила заштита од свих облика физичког, сексуалног и психолошког насиља и како би се ухватио замах за конкретне и, када је потребно, временски дефинисане акције предузете у циљу спречавања насиља над децом и злоупотребе деце, односно у циљу пружања адекватног одговора на појаву таквог насиља или злоупотребе;

в) Користи, у овом контексту, техничку помоћ организација као што су УНИЦЕФ, Канцеларија Високог комесаријата Уједињених нација за људска права (ОНСНР), Светска здравствена организација (WHO), као и других надлежних агенција, међу којима су и Међународна организација рада (МОП), Организација Уједињених нација за образовање, науку и културу (UNESCO), Високи комесаријат УН за избеглице (UNHCR) и партнерских невладиних организација.

Породично окружење

39. Комитет констатује напредак који је Држава уговорница постигла у законодавству, између осталог и кроз усвајање новог Устава, Породичног закона и мере заједничког старатељства над децом, али и кроз увођење других мера, као што је оснивање Фонда за социјалне иновације, које је Држава уговорница предузела како би побољшала положај детета под алтернативним породичним старањем и како би смањила број деце у установама за смештај деце. Комитет такође констатује да је учињен помак када је реч о услугама, и то у правцу њихове децентрализације и јаче оријентисаности на саму заједницу, што би за циљ требало да има побољшање стандарда живота који води ка реинтеграцији. Комитет међутим изражава забринутост због чињенице да не постоји систем систематске подршке и пружања мултисекторских услуга родитељима. Комитет даље изражава забринутост због чињенице да су мере које се предузимају у циљу пружања подршке породици и у циљу спречавања уназађења породичних односа и последица таквог уназађења по децу – уопштено узевши слабе, а разлог за то се може наћи у недовољном броју добро обучених социјалних радника.

40. Комитет даје препоруке Држави уговорници да предузме следеће кораке:

- а) Примени делотворне мере за постизање јаче подршке и боље социјалне помоћи породицама креирањем једне свеобухватне и детаљне породичне политике која ће бити оријентисана на дете и која ће омогућити породици да се стара о детету у кући, у свим случајевима где је то могуће, и којом ће се стимулисати добри односи на релацији дете-родитељ;
- б) Унапреди и интензивира професионалну обуку социјалних радника;
- в) Прошири обим и побољша квалитет социјалне и психолошке подршке деци и породицама којима је помоћ потребна.

Деца лишена породичног окружења

41. Комитет поздравља чињеницу да одлуку о одузимању детета и смештању у надлежну институцију, доноси искључиво суд. Комитет даље поздравља посвећеност Државе уговорнице, са једне стране, деинституционализацији деце, а са друге стране, побољшању стандарда у постојећим институцијама. Комитет међутим изражава забринутост због чињенице да се, упркос постојању података о условима и положају деце и постојању националних стандарда и процедура за доношење и преиспитивање одлуке о упућивању и смештању деце у институцију, ти стандарди не примењују.

42. Комитет даље изражава забринутост због великог броја деце, а посебно деце са инвалидитетом која су остављена у институцијама за незбринуту децу, често веома удаљеним од њиховог првобитног места становања, као и због ниског квалитета неге и старања о деци. Комитет такође изражава забринутост због малог броја хранитељских породица.
43. Комитет даје препоруке Држави уговорници да предузме следеће кораке:

а) Појача напоре које улаже у циљу деинституционализације деце, и при том обезбеди постојање додатних структура које ће пратити и пружати подршку и услуге у процесу реинтеграције деце која напуштају институционално старање;

б) Примењује националне процедуре за процену код доношења одлука о упућивању и смештању деце у институције и код преиспитивања тих одлука, како би се осигурало да деца која су смештена у институције које се затварају буду у потпуности обаваштена о ситуацији, учествују у доношењу одлуке о будућем смештају, као и да та деца задрже сва права на социјалну заштиту;

в) Подстиче грађане да прихвате улогу родитеља-хранитеља, између осталог и тиме што ће им обезбедити запослење.

Усвајање деце

44. Комитет изражава жаљење због чињенице да су достављене информације о процедуралним аспектима усвојења – штуре. Комитет се залаже за разматрање односно поспешивање трајности породичног старања приликом усвајања детета. Комитет констатује да Држава уговорница није ратификовала Хашку Конвенцију о заштити деце и сарадњи код међудржавног усвојења, из 1993. године.

Комитет даје препоруке Држави уговорници да предузме следеће кораке:

а) Дефинише улове под којима се дете може усвојити и обезбеди да биолошки родитељи и дете буду у потпуности информисани о свим релевантним питањима пре него што дају своју сагласност на одлуку;

б) Идентификује децу која се потенцијално могу усвојити и, пошто истражи могућности за одржавање везе са биолошким породицама, поспешити процес усвајања;

в) Обезбеди да се приликом усвајања води рачуна о најбољем интересу детета и о дететовом мишљењу;

- г) Дозволи усвајање само уколико се установи да су потенцијални усвојитељи подобни и припремљени за усвајање детета;
- д) Обезбеди и стимулише употребу услуга саветовалишта приликом усвајања детета, као и услуга које се односе на период након усвојења;
- ђ) Ради на подизању свести о усвајању деце генерално, али и стимулише усвајање оних група деце која се теже усвајају, као што су браћа и сестре, деца са инвалидитетом или деца припадници националних мањина;
- е) Размотри питање ратификације Хашке Конвенције о заштити деце и сарадњи код међудржавног усвојења, из 1993. године.

Злоупотреба и занемаривање деце

45. Комитет констатује да Држава уговорница предузима мере у циљу ојачавања домаћег законодавства, изградње судских капацитета и подизања свести у широј јавности када је реч о злоупотребама и занемаривању деце. Комитет поздравља уврштавање заштитних мера против насиља у породици у Кривични законик и Породични закон као и у недавно припремљен нацрт Националне стратегије за борбу против насиља и Национални план акције. Комитет међутим изражава забринутост због чињенице да се наведене уредбе не спроводе и да општа атмосфера насиља, укључујући и породично насиље, и даље преовладава у српском друштву. Комитет такође изражава забринутост због непостојања механизма обавештавања због чега случајеви насиља у породици остају непријављени, као и случајеви других облика злоупотреба деце укључујући и сексуално злоупотребавање деце. Комитет даље изражава забринутост због чињенице да су постојећи програми обучавања стручних лица за спречавање и борбу против оваквих злоупотреба деце – недовољни.
46. У светлу члана 19. и других одредби Конвенције које се односе на питање злоупотребе и занемаривања деце, Комитет даје изричите препоруке Држави уговорници да предузме следеће кораке:
 - а) Обезбеди ефикасну примену својих заштитних мера и закона усмерених на спречавање насиља и борбу против насиља;
 - б) Појача напоре које улаже у циљу спречавања и борбе против свих облика породичног насиља и злоупотреба деце, између осталог и установљивањем свеобухватног система обавештавања и усвајањем мера и политика које ће допринети мењању ставова у оквиру породице и друштва;

- в) Обезбеди ефикасан систем процене, упућивања и смештања деце у институцију, обезбеди ефикасну али и по дете најбезболнију истрагу у судском поступку у случајевима породичног насиља и злоупотребе детета укључујући и сексуалне злоупотребе детета у породици, и обезбеди спровођење кривичних санкција против починилаца ових кривичних дела водећи при том рачуна о заштити права детета на приватност;
- г) Обезбеди пружање услуга подршке, у циљу психолошког опоравка и реинтеграције детета у друштво водећи при том рачуна да не дође до појаве стигматизације жртве;
- д) Предузме кораке у циљу унапређења разумевања и ненасилне комуникације.

Телесно кажњавање

47. Комитет посебно изражава забринутост због чињенице да телесно кажњавање у оквиру породице још увек није стављено ван закона, тако да се и даље користи као широко распрострањен дисциплински метод.
48. Комитет даје препоруке Држави уговорници да хитно и изричито забрани телесно кажњавање у оквиру породице и законски ту забрану и спроведе. Држава уговорница се даље подстиче да покрене кампање за подизање свести и организује едукационе пројекте на тему ненасилних дисциплинских метода, као и да спроведе истраживања о распрострањености телесног кажњавања деце у породици и на другим местима, и да примени закон.

5. Основна здравствена и социјална заштита

(чланови 6, 18. (став 3), 23, 24, 26, 27. (став 1 – 3.), Конвенције о правима детета)

Деца са инвалидитетом

49. Комитет поздравља чињеницу да Држава уговорница улаже напоре како би пружила помоћ деци са инвалидитетом и њиховим породицама, да покрене едукационе пилот програме и пројекте и да предузима кораке у циљу деинституционализације деце и окретању ка нези детета у оквиру породице. Комитет поздравља кораке које је Држава уговорница предузела како би се, након одлуке министарства од 09.05.2008. године, без одлагања забранило смештање деце у дом за лица ометена у развоју Кулине. Комитет међутим изражава забринутост због чињенице да је велики број деце са инвалидитетом, посебно са менталним хендикепом и даље институционализован, и то често заједно са одраслим лицима. Комитет такође изражава забринутост због чињенице да велики број деце

са инвалидитетом није укључен у редовни систем школовања као и због генералног недостатка средстава и обученог особља за рад са таквом децом. Комитет даље изражава забринутост због распрострањености таквих ставова у друштву који доводе до стигматизације деце са инвалидитетом.

50. Када је реч о напорима Државе уговорнице да обезбеди једнаке услове за пуно учешће деце са инвалидитетом у свим сферама живота, Комитет скреће пажњу на важност Стандардних правила о изједначавању могућности за особе са инвалидитетом које је усвојила Генерална скупштина Уједињених нација (Резолуција 48/96) и Општег коментара Комитета бр. 9 (2006.) о правима деце са инвалидитетом (CRC/C/GC/9), и даје препоруке Држави уговорници да предузме следеће кораке:

а) Прикупи релевантне статистичке податке о деци са инвалидитетом и употреби такве необједињене податке за развој свеобухватне и специфичне националне политике о инвалидитету која би промовисала једнаке могућности у друштву за особе са инвалидитетом;

б) Обезбеди да политика образовања и наставни програми у свим сегментима одражавају принцип пуног учешћа и равноправности када је реч о деци са инвалидитетом, као и да таква деца буду у оној мери у којој је то могуће укључена у редован систем државног образовања, што подразумева у неким случајевима и израду посебних наставних програма у складу са њиховим специјалним потребама;

в) Надгледа и оцењује квалитет услуга које се пружају деци са инвалидитетом и обавештава ширу јавност о постојању тј. понуди свих услуга које стоје деци са инвалидитетом на располагању;

г) Обезбеди деци са инвалидитетом приступ одговарајућој социјалној и здравственој заштити, укључујући и хитне интервенције, услуге психолошких и других саветодавањских;

д) Обезбеди адекватну обуку за све стручне кадрове који раде са и за децу са инвалидитетом, између осталог и за наставнике, социјалне раднике, здравствене раднике и помоћно здравствено и друго особље;

ђ) Ратификује Конвенцију о правима особа са инвалидитетом и Факултативни протокол уз ту Конвенцију, које су потписане 17.12.2007. године;

е) Затражи техничку сарадњу и са УНИЦЕФ-ом и Светском здравственом организацијом (WHO).

Здравље и здравствена заштита

51. Комитет поздравља законске и друге мере које Држава уговорница предузима у циљу обезбеђења једнаког приступа здравственој заштити за све грађане. Комитет међутим изражава забринутост због чињенице да је квалитет здравствених услуга које се пружају грађанима генерално лош, посебно у руралним областима, и због чињенице да се припадници угрожених група суочавају са разним тешкоћама када је реч о приступу услугама здравствене заштите. Комитет даље изражава забринутост због великог броја грађана који нису покривени обавезним здравственим осигурањем и због необучености и неопремљености расположивог медицинског особља за адекватан рад са децом са посебним потребама. Комитет даље изражава забринутост због чињенице да је стопа смртности новорођенчади, иако постоје побољшања, и даље остала висока, посебно међу националним мањинама као што је ромска национална мањина, и због недовољног броја „Болница -пријатеља беба” са специјалним погодностима и пакетима за бебе.

52. Комитет даје препоруке Држави уговорници да предузме следеће кораке:

а) Учини све што је потребно како би обезбедила свој деци приступ бесплатној односно непрофитној здравственој заштити, са посебним нагласком на децу која припадају угроженим групама;

б) Расподели одговарајућа финансијска средства за сектор здравства, изради и спроведе свеобухватне и детаљне политике за унапређење здравственог положаја деце;

в) Настави са мерама за смањење стопе смртности новорођенчади и деце до 5 година старости, између осталог и тиме што ће загарантовати равноправан приступ квалитетним пренаталним и постнаталним медицинским услугама и установама;

г) Ојача напоре за побољшање нутриционистичког положаја деце, са посебним нагласком на децу која припадају угроженим групама, кроз едукацију и промовисање здравог начина исхране;

д) Олакша и омогући шири приступ примарној здравственој заштити мајкама и деци у свим деловима земље;

ђ) Настави са ојачавањем оних превентивних мера које су кључне за здрав развој детета, посебно омогућавањем ширег приступа болницама које су добиле ознаку „Болница - пријатељ беба” где се новорођенчад не раздваја од мајки након рођења.

Дојење

53. Комитет констатује да, упркос чињеници да је стопа раног дојења новорођенчади релативно висока, стопа искључивог дојења беба у првих 6 месеци живота остаје и даље ниска. Комитет констатује, са једне стране забрињавајуће високу присутност реклама у медијима које пропагирају замену за мајчино млеко, а са друге стране недовољан број „Болница - пријатеља беба”.
54. Комитет даје препоруке Држави уговорници да промовише искључиво дојење беба у првих 6 месеци и да појача надзорне капацитете за спровођење Међународног кодекса маркетинга замене за мајчино млеко. Комитет такође даје препоруку да Држава уговорница посвети посебну пажњу приоритетном питању оснивања „Болница - пријатеља беба”.

Здравље адолесцената

55. Комитет поздравља недавно донете стратегије и законе као и појачане напоре на подизању свести које је Држава уговорница уложила у циљу обезбеђења заштите адолесцената, између осталог и кроз усвајање новог Закона о здравственој заштити и Закона о здравственом осигурању. Комитет међутим изражава забринутост због чињенице да не постоји свеобухватна државна стратегија или систематски одговори на питања из области здравља адолесцената, као и због екстремно високе стопе трудноћа међу тинејџерима. Комитет такође изражава забринутост због чињенице да се право детета на приватност у школама и систему здравства не поштује у потпуности, посебно када је реч о лекарским прегледима и третманима, као и због чињенице да не постоји свеобухватна политика у области менталног здравља.
56. Комитет даје препоруке Држави уговорници да, имајући у виду Општи коментар бр. 4 Комитета за права детета, који се односи на здравље и развој адолесцената, предузме следеће кораке:
- а) Појача напоре оријентисане на питања здравља адолесцената и обезбеди ефикасно спровођење програма за здравље адолесцената, између осталог и кроз обезбеђење адекватних финансијских средстава;
 - б) Обезбеди за адолесценте услуге саветовалишта која ће бити осетљива за питања деце и осигуравати поверљивост;
 - в) Предузме делотворне мере за установљивање услова за поштовање права деце на приватност;

г) Креира свеобухватну политику у области менталног здравља деце и адолесцената са обавезујућим компонентама, у складу са препорукама Светске здравствене организације, између осталог и у вези са активностима за унапређење менталног здравља, превенцијом менталних поремећаја у примарној здравственој заштити, услугама за амбулантне и болничке пацијенте који пате од емотивних и менталних поремећаја, а у циљу смањења стопе самоубиства и институционализације.

Злоупотреба наркотика, дувана, алкохола и других супстанци

57. Комитет констатује да је Држава уговорница предузела мере за законско санкционисање трговине нелегалним супстанцама. Комитет међутим и даље изражава забринутост због честих случајева конзумирања дрога, цигарета, алкохола и других токсичних супстанци међу децом.
58. Комитет даје препоруке Држави уговорници да предузме све неопходне мере у борби против дечијег коришћења нелегалних супстанци, алкохола и дувана, између осталог и тиме што ће редовно, прецизно и објективно обавештавати децу о опасностима употребе токсичних супстанци и дувана и обезбедити помоћ и подршку деци у превладавању таквих навика или зависности.

Животни стандард

59. Комитет констатује да велики број породица живи у тешким економским условима, док око 10% живи испод званичне границе сиромаштва и без приступа основним услугама. Комитет и даље изражава забринутост због чињенице да велики број домаћинстава и јавних институција, и у урбаним и у руралним срединама, нема довод квалитетне воде и адекватан санитарни систем. Комитет такође изражава забринутост због великих разлика у животном стандарду код различитих група деце и породица. То је посебно наглашено код ромске популације, где је сиромаштво четири до пет пута израженије него код осталог становништва и где је приступ социјалним услугама много ужи, између осталог и због пракси које се могу класификовати као дискриминација. Комитет изражава забринутост због чињенице да лоши животни услови могу озбиљно ограничити уживање дечијих права, како у оквиру породице и школе, тако и у културним активностима са вршњацима.
60. У складу са чланом 27. Конвенције, Комитет даје препоруке Држави уговорници да предузме следеће кораке:
- а) Појача напоре оријентисане на борбу против ниског животног стандарда деце и породица које живе у сиромаштву, између осталог и

обезбеђивањем средстава за мере за смањивање сиромаштва, посебно на локалном нивоу и на нивоу заједнице;

б) Обезбеди да се приликом планирања и спровођења програма за смањивање сиромаштва саслушају и узму у обзир мишљења деце која живе у сиромаштву, посебно на нивоу заједнице;

в) Предузме мере у циљу установљивања програма сигурне мреже који ће пре свега бити оријентисани на најугроженије групе са циљем да им се обезбеди уживање слободног приступа социјалним и здравственим услугама као и образовању, и адекватно стамбено решење што подразумева довод чисте воде за пиће и санитарни систем;

г) Предузме кораке за редовно праћење положаја сиромашне деце као и за хитно деловање у свим случајевима лишавања и обесправљивања.

6. Образовње, доколица и културне активности

(чланови 28, 29. и 31. Конвенције о правима детета)

Образовање, професионална обука и саветовање о избору будућег занимања

61. Комитет поздравља охрабрујуће помаке на пољу смањења стопе неписмености и унапређења нивоа образовања, као и све већи број предшколских установа, спровођење обавезне припреме за школу и усвајање Акционог плана за унапређење образовања Рома. Комитет такође констатује да је Држава уговорница, у оквиру реформе образовања, предузела значајне кораке када је реч о реорганизацији и модернизацији школског система, што укључује и ревизије наставних програма, обуку наставника и евалуацију постигнутих резултата. Комитет, међутим, и даље изражава забринутост због:

а) Чињенице да су издвајања за школство из буџета мала, а напредовање у спровођењу реформе споро;

б) Чињенице да у бесплатном школовању постоје тзв. скривени трошкови, нпр. за уџбенике, школски прибор, превоз, а такође и за приватне часове које ученици узимају због тога што је квалитет образовног система незадовољавајући.

в) Чињенице да су многе школе у лошем стању и морају да се реновирају, да су лоше опремљене и да наставници нису обучени за интерактиван метод учења;

г) Чињенице да се не уписују сва деца у школу, да многа деца напуштају школу, да деца која припадају угроженим групама постижу слабије резултате укључујући ту и децу из руралних области, сиромашну децу, децу припаднике ромске националне мањине и децу припаднике других националних мањина, децу избеглице и децу интерно расељених лица;

д) Чињенице да је напредовање у обучавању наставника који ће држати наставу на језицима мањина до потребног броја - споро;

ђ) Чињенице да је уврштавање едукације о људским и дечијим правима у школе на свим нивоима - маргинално;

е) Чињенице да школовање и обука за техничка стручна занимања, између осталог и за децу која су напустила школу - нису у довољној мери узели маха;

ж) Чињенице да је насиље међу децом, како се наводи, посебно међу ученицима средњих школа, веома присутно;

з) Чињенице да је квалитет образовања незадовољавајући, а положај деце која припадају најугроженијим групама - забрињавајући.

62. Комитет даје препоруке Држави уговорници да предузме следеће кораке:

а) Обезбеди пуну реализацију права детета на образовање, како би сва деца која припадају угроженим групама, укључујући ту и децу из руралних области, сиромашну децу, децу припаднике ромске националне мањине и децу припаднике других националних мањина, децу избеглице и децу интерно расељених лица, могла у потпуности да уживају своје право на образовање;

б) Повећа ефикасност образовног система, што подразумева и већа издвајања из буџета за школство;

в) Унапреди професионалност и стручну обученост наставника, посвети посебну пажњу ученицима који спорије усвајају градиво и смањи стопу напуштања школовања међу децом која припадају угроженим групама;

г) Појача напоре на обезбеђивању квалитетнијег обучавања наставника, како пре тако и у току рада, у циљу интензивирања употребе интерактивних метода подучавања;

д) Повећа понуду програма школовања и обучавања младих људи за техничка стручна занимања како би им се олакшало учешће на тржишту рада;

ђ) У светлу члана 29. Конвенције, Комитет даје препоруке Држави уговорници да предузме следеће кораке:

(1) Настави и појача напоре за побољшање квалитета образовања, континуираном реформом наставних програма;

(2) Уврсти обучавање о људским и дечијим правима у редовне наставне програме;

(3) Организује одговарајуће програме и активности за креирање атмосфере толеранције, мира и разумевања културних различитости, намењене свој деци у циљу спречавања нетолеранције, силецијства и дискриминације у школама и друштву у целини;

(4) Делује у складу са Општим коментаром бр. 1 Комитета за права детета, који се односи на циљеве образовања, са посебним освртом на децу која припадају најугроженијим групама, укључујући ту и децу припаднике ромске националне мањине и децу припаднике других националних мањина, сиромашну децу, децу избеглице и децу повратнике, децу са инвалидитетом и др.

Одмор, доколица, рекреација и учешће у културним и уметничким активностима

63. Комитет поздравља пажњу коју Држава уговорница поклања спортским и рекреативним садржајима у школама, као и подршку коју пружа организацији спортских активности и учешћу деце у таквим активностима. Комитет међутим изражава забринутост због чињенице да је приступ спортским објектима још увек условљен висином породичних прихода.

64. У светлу члана 31. Конвенције, Комитет подстиче Државу уговорницу да настави и појача унапређивање дечијег спорта, рекреације, игре и културних активности, између осталог и тиме што ће наставити да издваја потребна финансијска средства и да обезбеђује техничку сарадњу кроз специјализоване пројекте.

7. Посебне заштитне мере

(чланови 22, 30, 38, 39, 40, 37(б)-(д), 32 – 36, Конвенције о правима детета)

Деца избеглица

65. Комитет поздравља усвајање Закона о азилу (2007.) и напредак који је тиме постигнут у установљавању јасног правног оквира за регулисање

третмана избеглих лица. Комитет међутим изражава забринутост због чињенице да велики проценат деце-повратника и даље није регистрован, због чега та деца немају приступ основним услугама.

66. Комитет даје препоруке Држави уговорници да примени све неопходне мере како би сва деца, укључујући и децу-повратнике, била званично и комплетно регистрована и тиме добила право коришћења услуга система социјалне заштите.

Економска експлоатација и дечији рад

67. Комитет поздравља чињеницу да је Држава уговорница ратификовала Конвенцију међународне организације рада (МОП) бр.182 у вези са Забраном и непосредном акцијом за елиминацију најгорих облика дечијег рада, у циљу унапређења посебне заштите деце. Комитет међутим изражава забринутост због чињенице да дечији рад још увек постоји на територији Државе уговорнице, посебно у руралним крајевима, а пре свега у неформалном сектору. Комитет даље изражава жаљење због недостатка података који би се односили на наведени проблем.

68. Комитет даје препоруке Држави уговорници да, сходно члану 32. МОП Конвенције бр. 182 у вези са Забраном и непосредном акцијом за елиминацију најгорих облика дечијег рада, предузме следеће кораке:

а) Спроведе темељно и свеобухватно истраживање о броју, саставу и карактеристикама деце која раде, на основу којег ће затим израдити и спроводити детаљне стратегије и политике које ће за циљ имати идентификовање узрока дечијег рада и спречавање даље појаве таквих узрока, а у случајевима легалног дечијег рада - усаглашавање услова рада са међународним стандардима и искорењивање оних сегмента рада који се дефинишу као експлоатисање;

б) Сарађује у смислу горе наведеног, уколико је потребно, са Програмом међународног искорењивања дечијег рада који је покренула Међународна организација рада (ILO-IPEC) и са УНИЦЕФ-ом.

Деца са улице

69. Комитет уважава мере које Држава уговорница примењује када је реч о правима и потребама деце са улице, као што је спровођење програма „Деца улице“, захваљујући којем је 27 ромске деце добило бригу и заштиту. Комитет међутим изражава забринутост због чињенице да су деца на улици посебно угрожена односно потенцијално изложена трговини децом као и економској и сексуалној експлоатацији.

70. Комитет подстиче Државу уговорницу да настави са радом на реализацији права и задовољењу потреба деце са улице, у сарадњи са релевантним невладиним организацијама, као и да посвети посебну пажњу коренима и узроцима ове појаве и изради стратегије за подизање свести о правима деце са улице. Даље, Комитет даје препоруку да Држава уговорница ажурно приступи пружању заштите и помоћи деци која тренутно живе на улици, узимајући при том у обзир и мишљења те деце. Комитет такође сматра да је неопходно да Држава уговорница развије и спроводи превентивне програме против напуштања породице и школе.

Сексуална експлоатација и трговина децом

71. Комитет поздравља чињеницу да је Држава уговорница ратификовала Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета, о продаји деце, децјој проституцији и децјој порнографији, као и да је установила Републички национални тим за превенцију и сузбијање трговине људима. Комитет међутим изражава забринутост због недостатка података и непостојања свеобухватне националне стратегије за спречавање трговине децом и сексуалне експлоатације деце. Комитет даље изражава забринутост због непостојања програма и услуга рехабилитације и реинтеграције намењених искључиво деци жртвама сексуалне експлоатације, и извештаја из органа за спровођење закона о сексуалним злоупотребама деце.
72. Комитет даје препоруке Држави уговорници да предузме следеће кораке:
- а) Ојача напоре у циљу смањења и превенције појава сексуалне експлоатације, продаје деце и трафикинга, између осталог и тиме што ће израдити темељну студију и базу података о учесталости и димензијама овог проблема и спроведе свеобухватне стратегије и политике;
 - б) Интензивира сарадњу са надлежним ауторитетима у државама из којих су деца илегално доведена, у циљу борбе против ове појаве;
 - в) Настави са процесом сензибилизације стручњака, родитеља, деце и шире јавности у односу на проблеме сексуалне експлоатације деце и трафикинга, путем едукације и медијске кампање;
 - г) Изради свеобухватну националну стратегију за спречавање трафикинга и сексуалне експлоатације деце;
 - д) Повећа ниво заштите коју пружа деци жртвама трафикинга и сексуалне експлоатације, и да их третира као жртве а не као починиоце кривичних дела. Комитет препоручује да се ово уради

кроз превенцију, заштиту сведока, реинтеграцију у друштво, и омогућавање приступа здравственој заштити и психолошкој помоћи и подршци, координисаним напорима и уз учешће невладиних организација. У том смислу, требало би узети у обзир текст Декларације и Агенде за акцију, које су усвојене на Првом (1996.) и Другом (2001.) светском конгресу против комерцијалне експлоатације деце;

ђ) Установи такве механизме за примање и решавање индивидуалних притужби деце, осим већ постојеће бесплатне СОС линије за помоћ деци, који ће бити лако доступни, делотворни, сензибилисани за питања деце (укључујући и децу из старосне групе 14-18) и који ће гарантовати поверљивост података;

е) Обезбеди кривично гоњење починилаца ових кривичних дела;

ж) Обезбеди обуку за службенике органа за спровођење надзора, испитивања по притужбама и жалбама и судском гоњењу починилаца – на најбезболнији начин по дете-жртву;

з) Сарађује у смислу горе наведеног, уколико је потребно, и са УНИЦЕФ-ом.

Малолетничко правосуђе

73. Комитет поздравља усвајање Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, чијим се одредбама регулишу посебна питања из овог домена, између осталог и: обавезна услуга браниоца за малолетнике, изузеће и ограничена дужина трајања поступака, као и могућност примене алтернативних решења, као што је едукативна и психолошка подршка и вођење малолетних преступника, уместо да сада обавезне затворске казне у казнено-поправним заводима за малолетнике. Комитет такође поздравља покретање различитих пројеката који за циљ имају реинтеграцију малолетних преступника у друштво. Комитет међутим изражава забринутост због чињенице да се постојеће уредбе не примењују услед разних реалних ограничења, као и због чињенице да не постоји ефикасан систем малолетничког правосуђа, односно, тужилаца, судија и социјалних радника који су уско специјализовани за рад са децом која дођу у сукоб са законом.
74. Комитет даје препоруке Држави уговорници да предузме следеће кораке:
- а) Настави и интензивира рад на обезбеђењу пуне примене стандарда малолетничког права, посебно чланова 37, 39. и 40. Конвенције, али и других међународних стандарда из овог домена, као што су

Стандардна минимална правила Уједињених нација за малолетничко правосуђе (Пекиншка правила), Смернице Уједињених нација за превенцију малолетничке делинквенције (Ријадске смернице) и Правила Уједињених нација о заштити малолетника лишених слободе (Хаванска правила), узимајући при том у обзир и Општи коментар бр. 10 Комитета, који се односи на права детета у малолетничком правосуђу (CRC/C/GC/10);

б) Посвети посебну пажњу следећим приоритетним питањима:

(1) Неопходности примене мера у циљу спречавања и ограничавања прибегавања притвору у очекивању суђења и скраћивања трајања притвора за малолетнике, између осталог и кроз установљивање и спровођење алтернативних решења уместо притвора, као што су налози за обављање друштвено корисног рада, интервенције ресторативне правде, и слично;

(2) Неопходности обуке полицијских службеника, тужилаца, судија, социјалних радника који надзиру условно пуштене малолетне преступнике и осталих службена лица укључених у рад са децом у сукобу са законом - како би се између осталог осигурало и то да децу у сукобу са законом испитују специјално обучени полицијски службеници који ће одмах по хапшењу о томе обавестити родитеље малолетника и који ће инсистирати на присуству браниоца;

(3) Неопходности поспешивања социјалне реинтеграције малолетних починилаца кривичних дела у друштво, у складу са чланом 40. став 1. Конвенције о правима детета.

в) Ојача превентивне мере као што су подршка улози породице и подршка улози заједнице како би помогла да се отклоне они социјални услови који подстичу настанак делинквенције и криминала;

г) Осигура спровођење постојећих закона;

д) Обрати се између осталог и Међуагенцијском панелу УН за малолетничко правосуђе и УНИЦЕФ-у за даљу техничку помоћ у области малолетничког правосуђа.

Ромска деца

75. Комитет, имајући у виду напоре које Држава уговорница улаже (као што је усвајање Закона о заштити права и слобода националних мањина), и даље осећа дубоку забринутост због негативних ставова и предрасуда присутних у широј јавности као и због генерално лошег положаја деце

припадника националних мањина, посебно деце која припадају ромској националној мањини. Комитет изражава забринутост због утицаја које то има на поспешивање дискриминације, неједнакости и сиромаштва, ускраћивање једнаког приступа здравству, образовању, запошљавању и адекватном решавању стамбеног питања, а негативно доприноси и високој стопи деце која се не уписују у школе, пракси склапања бракова међу малолетницима и ниском животном стандарду. Комитет такође изражава забринутост због чињенице да је степен учешћа ромске деце у развојним програмима за малу децу, коришћења услуга обданишта и продуженог боравка, као и похађања школе – низак.

76. Комитет даје препоруке Држави уговорници да хитно и изричито:

а) Покрене кампање, укључујући и медијске кампање, на свим нивоима и у свим деловима земље у циљу борбе против негативних ставова шире јавности, као и полиције и других службених и стручних лица, према Ромима;

б) Ојача напоре за укидање дискриминације и настави са развијањем и спровођењем – у тесној сарадњи са самом ромском заједницом – политика и програма за обезбеђење једнаког приступа културно одговарајућим садржајима, укључујући и предшколско и школско образовање;

в) Примени све потребне мере за систематско регистровање ромске деце како би им био омогућен приступ здравственој заштити и статус држављана земље у којој живе;

г) Угради у наставне програме лекције које се односе на историју и културу Рома како би се поспешило разумевање, толеранција и поштовање права Рома у српском друштву и како би се побољшало знање српског језика код ромске деце. Подигне свест ромских заједница о вредности женске деце, о праву женске деце на приступ образовању без дискриминације и о праву женске деце на заштиту од раног брака и његових штетних последица.

8. Ратификација инструмената за заштиту људских права

77. Комитет подстиче Државу уговорницу да ратификује Међународну конвенцију о заштити права свих радника миграната и чланова њихових породица и Конвенцију о правима особа са инвалидитетом и Факултативни протокол уз ту Конвенцију.

9. Наставак активности и упознавање јавности са препорукама Комитета

Наставак активности³⁰

78. Комитет даје препоруку Држави уговорници да предузме све потребне кораке како би обезбедила пуно спровођење датих препорука између осталог и тиме што ће их проследити и члановима Владе и Народне скупштине на дужно разматрање и предузимање даљих мера.

Упознавање јавности са препорукама Комитета

79. Комитет даље даје препоруку да се иницијални извештај и одговори које је Држава уговорница доставила Комитету учине доступним широјој јавности, организацијама грађанског друштва, групама младих, стручним групама као и деци, на језицима у службеној употреби на територији Државе уговорнице, у циљу упознавања са Конвенцијом о правима детета и покретања дебате о Конвенцији, о спровођењу Конвенције и праћењу тог спровођења.

10. Наредни извештај

80. Комитет позива Државу уговорницу да достави свој усаглашени други и трећи извештај до 12.03.2013. године, Комитет очекује да ће након тога Држава уговорница достављати своје извештаје на сваких 5 година, како је предвиђено Конвенцијом.
81. Комитет даље позива Државу уговорницу да достави ажуриран основни документ у складу са захтевима за заједнички основни документ изнетим у „Усклађеним смерницама у вези са извештавањем о међународним споразумима у области људских права, укључујући и смернице за заједнички документ и документе за посебне споразуме“, које су потврђене на Петом међу-комитетском састанку тела за споразуме у области људских права одржаном у јуну 2006. (HRI/MC/2006/3).

³⁰ На нивоу Министарства унутрашњих послова решењем министра формирана је радна група за праћење спровођења препорука Комитета УН за права детета из делокруга надлежности полиције са задатком стручне обраде закључних препорука и њихове имплементације у пракси.

VIII ПРЕПОРУКЕ КОМИТЕТА УН ЗА СПРЕЧАВАЊЕ МУЧЕЊА РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ³¹

1. ДЕФИНИЦИЈА МУЧЕЊА

Комитет је препоручио пуно усклађивање дефиниције мучења у националном законодавству са дефиницијом садржаном у Члану 1. Конвенције против мучења. Казне предвиђене Кривичним закоником треба да буду у складу са тежином кривичног дела мучења. Комитет ургира да у оквиру реформе судства буде предвиђено укидање застарела за кривично дело мучење.

1.1. Главни механизми заштите

Комитет препоручује да се успостави независан спољни механизам надзора који ће разматрати притужбе (наводе) о актима почињеним од стране државних службеника. Препоручује се пуно поштовање у пракси права на приступ адвокату по слободном избору и контакта притвореника са породицом, као и обезбеђивање медицинског преглед за притворенике у року од 24 часа од притварања. Комитет препоручује усвајање одговарајућих протокола за раднике залослене у здравству да систематски пријављују налазе о евентуалној примени мучења и другог окрутног, нехуманог или понижавајућег поступања или кажњавања.

1.2. Заштитник грађана

Комитет препоручује да Република Србија:

а) интензивира напоре како би се омбудсману (Заштитнику грађана) омогућило вршење независне и непристрасне истраге навода о злоупотребама од стране полиције, укључујући кроз јачање улоге и функције заменика омбудсмана за заштиту права особа лишених слободе, на начин да се у његов мандат укључи и могућност истраге поводом чињења полицијских службеника;

б) омогући да све релевантне институције буду у обавези да одговоре на препоруке упућене од стране омбудсмана;

в) охрабри омбудсмана да затражи акредитацију у Међународном координационом комитету националних институција за промовисање и заштиту људских права, да институција омбудсмана буде у потпуности усклађена са принципима који се односе на статус независних институција за промовисање и заштиту људских права (Париским принципима) садржаним у анексу резолуције Генералне скупштине Уједињених нација 48/134;

³¹ www.mfa.rs link <http://www.mfa.gov.yu/Srpski/Foreinframe.htm>

г) размотри предузимање неопходних мера да омогући омбудсману да промовише заштиту деце од насиља и посебно да размотри усвајање Закона о омбудсману за права детета.

1.3. Независност судства

Држава би требало да гарантује пуну независност и непристрасност судства укључујући и кроз именовање судија према објективним критеријумима - као што су квалификованост, интегритет, способност и ефикасност.

Држава би требало да дефинише правила процедуре за судове и успостави независно дисциплинско тело у том смислу.

1.4. Избеглице

Држава треба да хитно усвоји неопходне мере, посебно законске, да омогућим спровођење Закона о азилу у циљу заштите права тражилаца азила и особа које траже избеглички статус. Држава, такође, треба да усвоји мере за заштиту тражилаца азила и других странаца којима је неопходна хуманитарна помоћ.

1.5. Жалбе, истрага и пресуде

Држава би требало да:

а) омогући да истраге свих навода о примени мучења и других забрањених окрутних, нехуманих или понижавајућих казни или поступака буду темељне, ефикасне и независне, укључујући и истраге о наводима о примени мучења од стране ранијих власти, као што је препоручено у извештају Комитета за спречавање мучења Савета Европе, након посете CPJ 2002. године, у складу са Чланом 20. Конвенције против мучења;

б) током истраге о наводима о мучењу, суспендује особе које су наводно починиле мучење док траје истрага, као што је препоручено у извештају Комитета за спречавање мучења Савета Европе, након посете CPJ 2002. године, у складу са Чланом 20. Конвенције против мучења;

в) да поступи по препорукама Комитета у случају индивидуалних представки поднетих у складу са чланом 22. Конвенције, односно предузме даље истраге у сваком појединачном случају и о томе извести Комитет у следећем периодичном извештају.

1.6. Сарадња са Хашким трибуналом

Комитет препоручује да Република Србија:

а) оствари пуну сарадњу са Хашким трибуналом, укључујући хапшење и испоручивање преосталих оптужених који су у бекству, као и гарантовање пуног приступа свим траженим документима и потенцијалним сведоцима;

б) предузме мере да све особе осумњичене за ратне злочине и злочине против човечности, укључујући високе полицијске и војне официре и политичаре, буду приведене правди и адекватно процесуиране, укључујући и након предвиђеног гашења Хашког трибунала;

в) да сведоци буду адекватно заштићени током судског поступка и након тога.

1.7. Бранитељи људских права

Комитет препоручује да Србија предузме конкретне кораке у давању легитимитета бранитељима људских права и њиховим активностима, и осигура да у случајевима покретања поступака против бранитеља људских права они буду процесуирани у складу са међународним стандардима у погледу права на правично суђење.

1.8. Обука

Комитет препоручује да Република Србија:

а) обезбеди континуирану едукацију и обуку полиције;

б) укључи обуку о модалитетима, правилима, методима испитивања, у циљу потпуне забране мучења, и посебну обуку за медицинско особље како би било у стању да идентификује примену мучења, нехуманих или понижавајућих поступака у складу са Истанбулским протоколом;

в) на редовној основи проверава резултате обуке полиције и осигура континуиран и независни надзор над радом полиције;

г) оснажи напоре на јачању свести о родној осетљивости у обуци која се односи на притвор, методе испитивања односно третмана ухапшених, притворених или затворених лица.

1.9. Услови притвора

Комитет препоручује да Република Србија:

а) убрза реформу затворског система и, уколико сматра за потребно, затражи техничку помоћ Уједињених нација и других релевантних организација;

б) унапреди материјалне услове у притворским и затворским институцијама, посебно у погледу хигијенских услова и медицинске неге, укључујући и кроз омогућавање приступа независном медицинском особљу на редовној основи. У том контексту, препоручује се да се Министарство здравља овласти да надгледа рад медицинског особља у затворима;

в) да се успостави систем инспекције услова у затворима коју би спроводили независни експерти, као што је препоручено у извештају Комитета за спречавање мучења Савета Европе, након посете CPJ 2002. године, у складу са Чланом 20. Конвенције против мучења;

1.10. Мучење и особе са инвалидитетом

Комитет препоручује да Република Србија:

а) покрене реформу система социјалне заштите и успостави алтернативни систем подршке особама са инвалидитетом, паралелно са процесом деинституционализације смештаја особа са инвалидитетом који је у току, као и да ојача професионалну обуку, како у установама социјалне заштите, тако и у психијатријским болницама;

б) истражи све наводе о мучењу, нехуманом или понижавајућем поступању или кажњавању особа са инвалидитетом смештене у институцијама.

1.11. Етничке мањине, посебно Роми

Комитет препоручује да Република Србија предузме све одговарајуће превентивне мере да заштити припаднике мањинских заједница од напада, посебно у случајевима када политички догађаји укажу на повећани ризик од насиља према припадницима мањина и осигура да се постојеће правне и административне мере стриктно примењују. Република Србија треба да обезбеди већ учешће припадника мањина у полицијским снагама и на тај начин олакша комуникацију и контакте са свим националним заједницама у Србији, као и да кроз програме обуке и информативне кампање упућује поруку да насиље неће бити толерисано и да ће бити адекватно кажњавано.

1.12. Компензација, рехабилитација и репарације

Комитет препоручује Републици Србији да:

а) појача напоре на заштити права жртава мучења кроз адекватно обештећење и одговарајуће програме рехабилитације;

б) развија посебне програме за помоћ жртвама мучења или злостављања;

в) достави у следећем периодичном извештају информацију о предузетим активностима на пољу рехабилитације жртава мучења, као и о адекватним средствима која држава издваја за спровођење таквих програма;

г) ојача напоре у погледу компензације, обештећења и рехабилитације за особе са инвалидитетом за које се утврди да су биле жртве мучења и да о томе извести у следећем периодичном извештају.

1.13. Насиље у породици и сексуално злостављање жена и девојчица

Комитет препоручује да Република Србија:

а) предузме хитне и ефикасне мере у циљу спречавања и борбе против насиља над женама и децом, укључујући насиље у породици, као и адекватно кажњавање починилаца насиља;

б) обезбеди адекватну примену националне стратегије за спречавање насиља у породици;

в) организује кампање у циљу подизања свести у јавности и проблему насиља у породици, као и обуку за државне службенике који су у непосредном контакту са жртвама насиља (судије, адвокати, полиција социјални радници);

г) предузме све неопходне мере да појача сарадњу са невладиним организацијама које су ангажоване на заштити жртава насиља у породици.

1.14. Телесно кажњавање

Комитет препоручује да Република Србија, узимајући у обзир препоруку из Студије генералног секретара Уједињених нација о насиљу над децом, усвоји одговарајући закон који би у потпуности забрањивао телесно кажњавање, укључујући и у породици, и да предузима мере за едукацију и јачање свести у јавности о неопходности спречавања телесног кажњавања деце.

1.15. Трговина људима

Комитет препоручује да Република Србија:

- а) настави да процесуира и кажњава трговце људима, посебно женама и децом;
- б) интензивира напоре на обезбеђивању обештећења и одговарајућих програма рехабилитације за жртве трговине људима;
- в) организује кампање на националном нивоу, као и обуку за државне службенике надлежне за спровођење закона, посебно пограничну полицију, о узроцима и последицама трговине људима и другим облицима експлоатације;
- г) усвоји национални план акције за борбу против трговине људима и усвоји програме и мере за третман деце жртава трговине људима;
- д) појача сарадњу полиције и Агенције за координацију заштите жртава трговине људима са невладиним организацијама које се баве проблемом трговине људима.

IX КОНФЕРЕНЦИЈА „ПРЕВЕНЦИЈА МУЧЕЊА У СРБИЈИ“³²

Конференција „Превенција мучења у Србији“, коју је Заштитник грађана Републике Србије организовао у сарадњи са Мисијом ОЕБС у Србији и Канцеларијом Савета Европе у Београду, одржана је дана 23. и 24. марта 2009. године у Београду. Конференцији су присуствовали највиши представници министарстава, правосуђа, међународних организација, независних државних органа, невладиних организација, бројни домаћи и страни експерти, као и представници медија. Током конференције размотрен је велики број важних питања која се односе на мучење у Србији. Учесници су изразили утисак да ће конференција допринети приближавању и координацији рада различитих субјеката у превенцији мучења.

1. ПРЕЛИМИНАРНИ ЗАКЉУЧЦИ КОНФЕРЕНЦИЈЕ (усвојени од стране организатора)

- Мучење представља једну од најтежих повреда људских права и људског достојанства. Мучење не вређа само грађанина као појединца, већ повређује и саме основе демократске државе;
- Мучење или било који други облик сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака не могу ничим бити оправдани, а посебно не недостатком материјалних средстава;
- У Србији не постоји системско мучење, али поједине уочене појаве се могу окарактерисати као сурове, нељудске или понижавајуће, те бескомпромисни обрачун државе са тим појавама представља императив за очување достојанства свих нас, уједно и међународног кредибилитета наше земље;
- Све релевантне међународне инструменте и извештаје у области заштите људских права је неопходно благовремено превести на српски језик, дистрибуирати надлежним органима и учинити доступним широј јавности;
- Потребно је континуирано пратити савремене међународне стандарде у области превенције мучења, уградити их у унутрашњи правни систем Републике Србије и доследно их примењивати у пракси;
- Потребно је интензивирати редовне и ванредне интерне надзоре установа за извршење заводских санкција, полицијских станица, медицинских установа, социјалних установа, као и свих осталих у којима су смештена лица лишена слободе;
- Потребно је успоставити систем екстерног надзора установа у којима су смештена лица лишена слободе. Нужно је установити ефективну парламентарну контролу завода за извршење заводских санкција, као и интензивирати контролне активности независних државних органа и невладиних организација у свим установама у којима су смештена лица лишена слободе;

³² <http://www.zastitnikgradjana.org/konferencija/>

- Потребно је успоставити систем пружања бесплатне правне помоћи жртвама мучења;
- Неопходно је укључити у интезивне едукационе процесе све запослене у институцијама у којима су смештена лица лишена слободе, посебно оне која се односе на забрану примене третмана који могу прерасти у сурово, нељудско или понижавајуће поступање;
- У полицијским станицама је неопходно створити хуманије услове за смештај задржаних лица и елиминисати присуство било каквих предмета који симболизују примену мучења;
- Констатујући да су заводи за извршење заводских санкција пренасељени, што се негативно одражава како на права лица лишених слободе, тако и на безбедност, а што може угрозити и права свих грађана, потребно је:
 - хитно приступити изградњи нових и проширењу постојећих затворских капацитета,
 - створити услове за примену алтернативних мера и санкција и
 - спровести и све остале мере у циљу смањења пренасељености завода;
- Побољшати степен судске контроле заштите права осуђених лица, увођењем институције ткз. судије извршења уместо постојеће контроле путем управног спора;
- У циљу остварења институционалне независности, над медицинским особљем у заводима за извршење заводских санкција, потребно је установити надлежност Министарства здравља, уместо постојеће надлежности Министарства правде;
- Посебно угрожену групу лица лишених слободе чине особе са интелектуалним и психичким сметњама које бораве у психијатријским болницама и институцијама социјалне заштите. Услед лоших услова и без ефикасних мера заштите ове особе су под великим ризиком од третмана који се може окарактерисати као суров, нељудски или понижавајући и који може прерасти у мучење.

Потребно је у што краћем року:

- створити услове за повратак што већег броја особа са психичким и интелектуалним сметњама у природно окружење,
- укинути гломазне институције, а без одлагања у њима битно умањити број смештених особа,
- створити хуманије услове у институцијама за оне за које повратак у природно окружење није тренутно могућ;
- Потребно је не одложно одредити Национални механизам за превенцију мучења, сходно обавези преузетој ратификацијом Опционог протокола уз Конвенцију против мучења и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака, а по неком од постојећих модела који је примерен правном систему Републике Србије. Указујемо да је рок одавно истекао.

Х ЗАСТУПНИК ПРЕД ЕВРОПСКИМ СУДОМ ЗА ЉУДСКА ПРАВА³³

Србија и Црна Гора ратификовала је Европску конвенцију о људским правима и основним слободама у децембру 2003. године чиме су се стекли услови да се појединачне представке, односно жалбе подносе и против Србије и Црне Горе. Будући да се појединачне жалбе могу подносити и против Србије и Црне Горе, неопходно је било да се установи Заступник, односно бранилац или државни агент, који би штитио права и интересе Србије и Црне Горе пред Европским судом за људска права. Регулисање заступања Србије и Црне Горе и избор заступника изричито су предвиђени и у Студији изводљивости Европске комисије и у Акционом плану за реализацију европског партнерства.

У складу са наведеним Уредбом о заступнику Србије и Црне Горе пред Европским судом за људска права („Службени лист СЦГ“, број 7/2005), установљава и регулише положај Заступника, а након распада државне заједнице СЦГ, положај Заступника је усклађен са новим положајем Републике Србије (Уредба о изменама и допунама Уредбе о заступнику СЦГ пред Европским судом за људска права – „Службени гласник“, број 49/06).

Канцеларија Заступника почела је практично са радом у априлу 2006. године у оквиру тадашњег Министарства за људска и мањинска права СЦГ, а затим наставила са радом у оквиру Службе за људска и мањинска права Владе Републике Србије. Тек оформљена Канцеларија је уз све организационе промене, наставила да се свакодневно суочава са све већим бројем предмета и потребом да се успостави боља координација са другим државним органима, како би одговори државе на представке Европском суду били што квалитетнији.

1. СЛУЧАЈЕВИ ПРЕД ЕВРОПСКИМ СУДОМ ЗА ЉУДСКА ПРАВА

1.1. Љубиша Стојановић против Републике Србије

Представком број 34425/04 од 10. августа 2004. године, која представља једну од првих представки које су поднете против СЦГ тј. Србије, а које је Европски суд за људска права комуницирао, Љубиша Стојановић, затвореник у КПД у Нишу, преко Београдског центра за људска права, истакао је повреде члана 3. (забрана мучења) и члана 8. (повреда права на породични живот), у вези са наводним ускраћивањем бесплатне протезе за зубе, члана 8. (право на поштовање приватног живота), у вези са наводним читањем његове преписке од стране затворских власти и члана 1. Протокола 12 (општа забрана дискриминације), везано такође за наводно ускраћивање бесплатне протезе за зубе. Поводом ове представке Европски суд за људска права је 19. маја 2009. године, објавио пресуду којом је: већином гласова представку прогласио допуштеном у вези са повредом члана 8. Конвенције, у односу на читање преписке, једногласно наставши да је учињена повреда члана 8. Конвенције у односу на читање преписке; са шест према један глас утврдио да су питања покренута у вези са бесплатном протезом

³³ <http://www.zastupnik.gov.rs/>

за зубе решена, због чега је у том делу случај скинуо са листе случајева пред Судом у односу на наводне повреде чланова 3. и 8. Конвенције и члана 1 Протокола 12; нашао да установљење повреде члана 8. у односу на читање преписке представља довољну сатисфакцију за подносиоца; одбио захтев за плаћање накнаде (тражено 1000 евра) и захтев за накнаду трошкова поступка (тражено 1700 евра за трошкове пред Судом, 1550 евра за припрему случаја и 150 евра за секретарске трошкове), као неутемељен.

Судија Крећа (Србија) приложио је делимично сагласно мишљење, а судија Загребелски (Италија) делимично издвојено мишљење уз ову пресуду. Ова пресуда, која ће постати правоснажна под условима из члана 44. Конвенције, свакако ће представљати једну од пресуда Суда која ће изазвати различите коментаре. Најпре, Суд је донео крајње дискутабилну одлуку по питању допуштености представке у вези са наводном повредом члана 8. Конвенције. Наиме, очигледно је из описа чињеница датих у пресуди у вези са наводном повредом тајности писама, да се поносилац поводом ове наводне повреде уопште није обраћао домаћим органима тј. да није исцрпео правна средства која су му стајала на располагању.

И док се може прихватити став Суда у вези са средствима која су подносиоцу стајала у кривичном и парничном поступку, став у вези са административним средствима предвиђеним чланом 103. Закона о извршењу кривичних санкција, одудара од праксе Суда што је указано и током поступка од стране заступника, а што указује и судија Крећа у свом делимично сагласном мишљењу, позивајући се на случај Новак против Хрватске, где је поводом идентичне ситуације представка проглашена недопуштеном. Другим речима, Суд је са аргументацијом за коју се не може рећи да представља пример за углед, прешао преко очигледне чињенице да се на ову повреду подносилац први пут позвао тек пред Европским судом за људска права.

Захтев да се ефикасност средстава административног карактера, које очигледно није коришћено пред домаћим органима, доказује релевантном судском праксом, што је Суд навео као кључни аргумент за овакву одлуку, у односу на Хрватску, у већ поменутом случају, није постављен, а сем тога одудара од става Суда да се не може тврдити да неко средство није ефикасно, ако није уопште коришћено пред домаћим органима.

Исто тако, изненађује и став Суда, да се питање наводних повреда чланова 3. и 8. Конвенције и члана 1. Протокола 12, има сматрати решеним тиме што је подносиоцу коначно дата протеза. Овај став са разлогом критикује судија Загребелски, јер је подносилац патио више од три године пре него што је удовољено његовом захтеву. Тиме што је у овом делу овај предмет решен у корист државе, никако не значи да то представља и правилно и праведно решење. Изгледа, да је Суд оваквом одлуком у вези са протезом за зубе желео да држави компензира крајње сумњиву одлуку у вези са питањем допуштености представки по питању читања преписке.

Међутим, утисак је да обе стране могу бити незадовољне оваквом пресудом. Са друге стране, Суд је пропустио да се у овом случају озбиљније позабави питањем примене члана 1. Протокола 12 и тиме да допринос развоју судске праксе у вези са овим чланом, која практично и не постоји.

1.2. Славиша Милошевић против Републике Србије

Европски суд за људска права је 28. априла 2009. године, објавио пресуду по представи од 17. августа 2005. године, заведеној под бројем 31320/05, коју је поднео подносилац Славиша Милошевић преко пуномоћника Николе Радосавовића. Овом пресудом утврђена је повреда члана 5. став 3. Европске конвенције о људским правима, а држава Србија је обавезана да подносиоцу плати 3000 евра на име нематеријалне штете и 500 евра на име трошкова поступка, а све у динарској против вредности, по средњем курсу на дан исплате.

Суд је одбио вишак захтева за накнаду до тражених 10.000 евра, док је поводом притужбе у вези са повредом слободе кретања (члан 2. Протокола 4), сматрао да није неопходно испитивање ове повреде.

Релевантне чињенице

У предметном случају против Славише Милошевића, Пето Општинско јавно тужилаштво (ОЈТ) у Београду, дана 28. октобра 1999. године, поднело је захтев за спровођење истраге због већег броја тешких крађа, кривичног дела из члана 166. ст. 1 Кривичног законика Републике Србије. Пети општински суд у Београду је дана 16. децембра 1999. године, донео против окривљеног Милошевића решење о спровођењу истраге поводом наведених кривичних дела. С обзиром да се окривљени позивањем и покушајем принудног довођења није могао наћи на адреси која је била доступна суду, дана 18. јануара 2000. године, истражни судија Петог општинског суда, донео је решење Ки 40/00 којим је према окривљеном одређен притвор. Поводом овог решења окривљени је дана 20. јануара 2005. године лишен слободе.

Окривљени је дана 27. јануара 2005. године (седам дана након лишења слободе) у присуству браниоца по службеној дужности испитан од стране истражног судије Петог општинског суда и тада се одрекао права на жалбу против решења Ки 40/00 од дана 18. јануара 2000. године у циљу заказивања суђења у што краћем року. Након подизања оптужнице против окривљеног, дана 3. фебруара 2005. године, кривично веће Петог општинског суда је решењем Кв 81/05 К 103/05 од дана 4. фебруара 2005. године, продужило притвор према окривљеном за нових тридесет дана, а да није саслушало окривљеног нити његовог браниоца. Против овог решења бранилац је изавио жалбу тврдећи да није био хитно изведен пред судију позивајући се на члан 5. став 3. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода. Окружни суд у Београду, без присуства окривљеног и његовог браниоца, одбио је ову жалбу својим решењем Кж 412/2005 од дана 18. фебруара 2005. године. Суђење је окривљеном отпочело дана 2. марта 2005. године, а дана 18. маја 2005. године, окривљени је оглашен кривим и осуђен на казну затвора од 1 године и 2 месеца након чега је пуштен из притвора. Окривљени Милошевић је дана 26. јула 2005. године изјавио жалбу против ове пресуде. Поводом ове жалбе Окружни суд у Београду је укинуо побијану пресуду дана 19. децембра 2005. године. Новом пресудом од 16. фебруара 2007. године подносилац је оглашен кривим и осуђен је на осам месеци затвора. Против ове пресуде је такође била изјављена жалба.

Допуштеност представке

1. Рок од шест месеци; Суд није прихватио наводе државе да је представка поднета ван рока од шест месеци који се тражи чланом 35. став 1. Конвенције. Наиме, Суд је истакао да се радило о континуираној ситуацији, која је престала тек када је дана 2. марта 2005. године, окривљени изведен пред суд „овлашћен да га пусти на слободу.“ Дакле, иако је окривљени дана 27. јануара 2005. године саслушан од стране истражног судије, а представку је поднео дана 17. августа 2005. године, не може се говорити о непоштовању рока од шест месеци јер је, по мишљењу Суда, континуирана ситуација која је довела до повреде окончана дана 2. марта 2005. године.

Оно што се може јавити као дилема у овом случају је то, да ли се може радити о престанку континуиране ситуације дана 18. фебруара 2005. године, када је жалба окривљеног, у којој се позвао на повреду члана 5. став 3. Конвенције, одбијена од стране Окружног суда у Београду. Међутим, уколико би се прихватио и тај датум, то такође ништа не мења по питању поштовања рока од шест месеци.

2. Искрпљивање унутрашњих правних средстава; Суд је поновио своје раније аргументе у вези са непостојањем делотворних средстава за повреду у питању (то није тужба у смислу члана 200. Закона о облигационим односима, нити захтев за заштиту законитости), ван оних средстава која су која су искоришћена током вођења кривичног поступка, а којом приликом је истакнута повреда члана 5. став 3. Конвенције, али је домаћи судови нису узели у обзир.

Меритум

Држава је истакла током овог поступка да је притвор у конкретном случају одређен на законит начин, од стране суда, а не од стране полиције или јавног тужиоца (што важи за неке друге правне системе). Поред тога, подносилац је пред истражног судију изведен за мање од седам дана након лишења слободе, а био би изведен и раније, да његов бранилац није тражио одлагање саслушања. Најзад, истакнуто је да је суђење окончано брзо, те да је окривљени одмах после тога пуштен на слободу.

Суд се није сложио са оваквом аргументацијом. Наиме, по мишљењу Суда истражни судија пред кога је окривљени изведен дана 27. јануара 2005. године по одредбама ЗКП, које је Суд у пресуди детаљно навео, није био овлашћен да испита притвор према окривљеном и да га пусти на слободу, већ је то учињено тек на главном претресу дана 2. марта 2005. године. Због тога, Суд је сматрао да без обзира на чињеницу да је притвор према окривљеном одређен на законит начин, окривљени је од тренутка хапшења био више од 41 дан лишен могућности да буде изведен пред судију, који би био овлашћен да испита његов даљи боравак у притвору и да га пусти на слободу, због чега је установио повреду члана 5. став 3. Конвенције.

Коментар

Оно што може изазвати извесну дилему у овом случају је питање да ли је извођењем пред истражног судију дана 27. јануара 2005. године испуњен захтев из члана 5. став 3. Конвенције, да свако ко је ухапшен или лишен слободе буде „без одлагања изведен

пред судију или друго службено лице законом одређено да обавља судске функције, „тј. да ли је извођења пред судију требало разматрати за период од 20. до 27. јануара 2005. године, како је тврдила држава или за период од 20. јануара до 2. марта 2005. године, како је нашао Суд.“

Наиме, стандард у погледу брзине поступања Суда постављен чланом 5. став 3. Конвенције много је строжи од стандарда постављеног чланом 5. став 4. Конвенције, што потврђује пракса Европског суда. Тако на пример у случају „*О'Хара против Уједињеног Краљевства*“, Суд је нашао да је период од шест дана и тринаест сати исувише дуг период са становишта наведеног стандарда. Чак и период од четири дана и шест сати представља исувише дуг период, а што Суд констатује у случају „*Броган и други против Уједињеног Краљевства*“. У оба ова случаја тужена држава је покушала да оправда поступање судских органа посебним тешкоћама у истрази у вези са терористичким актима. Суд такво образложење није прихватио, због чега би Суд у случају Милошевић вероватно установио повреду и да је само био фокусиран на испитивање периода од 20. јануара до 27. јануара 2009. године.

Међутим, у овом случају Суд је изгледа желео да укаже на извесне непрецизности у српском кривичном процесном законодавству, што може бити разлог за захтевање примене извесних генералних мера приликом извршавања ове пресуде.

1.3. Недељко Фелбаб против Републике Србије

У наведеној пресуди објављеној дана 14. април 2009. године, Европски суд за људска права у Стразбуру (Суд) је утврдио, са 6 гласова за и 1 гласом против, да су подносиоцу представке, господину Недељку Фелбабу повређена права заштићена члановима 6. став 1. (право на суђење у разумном року), 8. (право на поштовање породичног живота) и 13. (права на делотворно правно средство) Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (Конвенција, у даљем тексту).

У складу са тим Суд је, такође са 6 гласова за и 1 гласом против, обавезао Републику Србију да: плати подносиоцу представке 4.000,00 евра у динарској противвредности на име нематеријалне штете, најкасније у року од три месеца од наступања правоснажности пресуде, уз обавезу исплате камате за износ накнаде који је плаћен након протекла та три месеца.

Најзад, Суд је одбио остатак захтева за правичну накнаду (тражено 20.000 евра) и у целости је, због непоткрепљености доказама, одбио захтев за накнаду трошкова поступка (тражено 5.000 евра).

Допуштеност представке

У вези са питањем допуштености представке Суд није прихватио навод заступника тужене државе да коришћење увредљивог језика у поднеску пуномоћника подносиоца представке представља злоупотребу права на представку. Наиме, Суд је најпре истакао да се проглашавање представке недопуштеном по основу њене злоупотребе права на представку чини само у изузетним случајевима.

Такође, у неким изузетним случајевима Суд је проглашавао представке недопуштеном, због увредљивог и провокативног језика на рачун тужене државе. У конкретном случају, иако је Суд терминологију коју је користио пуномоћник подносиоца представке оценио „неодговарајућом, претерано емоционалном и очигледно за жаљење“, сматрао је да га то не дисквалификује у поступку пред Судом, нити утиче на допуштеност представке, поготово што је то изнето у завршним коментарима пуномоћника подносиоца представке.

Са оваквим ставом није се сложио судија кога је делегирала Република Србија – Драгољуб Поповић, због чега је издвојио своје мишљење.

Повреда члана 6 став 1 Конвенције

У вези са меритумом већина Суда од шест судија је сматрала да постоји повреда члана 6. став 1. Конвенције због тога: 1) што је правоснажни налог за остваривање контакта између подносиоца представке и његове деце од дана 6. јуна 2000. године, остао неизвршен у периоду од дана 6. октобра 2000. године до 22. маја 2008. године; 2) што је суд након усвајања овог налога био дужан да поступа по службеној дужности; 3) што је будући да је Конвенција ратификована од стране Србије дана 3. марта 2004. године, предметни поступак био у временској надлежности Суда више од 4 године и 2 месеца; 4) што је у том периоду Општински суд једино потврдио новчану казну коју је претходно одредио, наредио бившој супрузи подносиоца да плати трошкове и отказало заказано рочиште; 5) што је Општински суд пропустио да примени неку принудну меру упркос очигледно некооперативног става бивше супруге подносиоца представке.

Без обзира што се радило о осетљивом односу и што су се деца виђала са подносиоцем неформално, што Суд констатује у наставку параграфа 63 пресуде, у коме је исказао овакав став, Суд заузима коначан став да српске власти нису предузеле довољне кораке да изврше налог од дана 6. јуна 2000. године, због чега утврђује повреду члана 6. став 1. Конвенције.

Повреда члана 8 став 1 Конвенције

У вези са повредом члана 8. Конвенције Суд у ставу 69. пресуде наводи да су српске власти пропустиле да предузму све што је у њиховој моћи, а што је разумно могло да се очекује од њих. Мада је подносилац имао спорадичне контакте са својом децом, његово право приступа није никада извршено, да би коначно било ограничено пресудом суда од дана 12. априла 2007. године. Како легитимни интерес подносиоца да развија и одржава везе са својом децом није разматран на ваљан начин Суд је утврдио и засебну повреду члана 8. Конвенције.

Повреда члана 13 Конвенције

Повреду члана 13. Суд је утврдио самим утврђивањем претходних повреда, али и из своје раније праксе, закључивши да није постојало ефикасно средство за предметно неизвршење налога о остваривању контакта подносиоца са својом децом.

Издвојено мишљење судије Јочиене

Са ставом већине није се сложила једино литванска судија Дануте Јочиене. Најпре, она је сматрала да је централно питање у овом случају неизвршење правоснажне судске одлуке о виђању са децом, због чега није потребно посебно разматрање члана 8. Конвенција, већ једино члана 6. Конвенције (у ставу 3. свог мишљења позвала се на поступање Суда на овакав начин у једном турском случају).

Сматрала је да подносилац у конкретном случају није био довољно активан, при чему је као параметре узела наводе заступника да је подносилац наставио да има неформалне контакте са децом од 2001. године, да је Центар за социјални рад 2003. године обавестио домаћи суд да подносилац није био у контакту са њим и да је М.Ф. изјавила да подносилац није показао никакву иницијативу у покушајима да се виђа се децом, због чега је Центар за социјални рад предложио окончање поступка извршења.

С обзиром да се временска надлежност Суда простире од дана 3. марта 2004. године, ова судија узела је у обзир следеће чињенице:

- контакт између подносиоца и његове деце је поново успостављен у лето 2005. године;
- Центар за социјални рад потврдио је да једно од деце подносиоца З.Ф. фактички живи са њим од дана 22. априла 2006. године;
- извршни поступак није био ефикасан не само због несарадње мајке, него и деце;
- за самог подносиоца се не може рећи да је имао позитиван утицај на своју кћер З.Ф.;
- у децембру су обе кћери биле код подносиоца, због чега је Општински суд наложио да се оне врате својој мајци;
- мајка је такође могла да истакне да се налог суда од дана 6. јуна 2000. године не спроводи, јер су деца повремено живела код оца;
- активност Центра за социјални рад била је праћена и активношћу суда (наводи се наплата новчане казне М.Ф.);
- понашање подносиоца такође заслужује критику (неплаћање алиментације за децу у периоду од 8. октобра 2001. године до 8. марта 2005. године);
- српске власти су предузеле све неопходне кораке да олакшају извршење, а укупно извршење не може се сматрати претераним.

На основу свег изнетог ова судија сматрала је да нема повреда Конвенције које су истакнуте од стране подносиоца.

Коментар

Ова пресуда представља пример формалног приступа Суда питању заштите људских права, јер се пошло првенствено од неизвршавања налога суда од дана 6. јуна 2000. године. Са друге стране, чињеница да подносилац није плаћао алиментацију за децу у периоду од 8. октобра 2001. године до 8. марта 2005. године, што је утврђено правоснажном пресудом, стављена је у други план. Самим тим, за Суд је био пресудан легитимни интерес подносиоца представке, што се изричито и каже у параграфу 69 пресуде, приликом анализе постојања повреде члана 8. Конвенције, а не „најбољи интерес деце“, што би у области породичних односа требало да буде пресудно.

Да је оваквим приступом занемарен „најбољи интерес детета“, очигледно је и из чињенице да се за самог подносиоца не може рећи да је имао позитиван утицај на своју кћер З.Ф., што закључује и судија Јочиене.

У сваком случају, ако се на изванредан начин може прихватити став о постојању повреде из члана 6. став 1. Конвенције, онда је сасвим нејасно због чега је утврђена повреда члана 8. Конвенције.

РЕКЛИ СУ...

...“У Србији не постоји системска тортура, међутим, морамо констатовати да постоје одређени елементи који указују на сурово, нељудско и понижавајуће поступање и кажњавање. Превенција тих појава, бескомпромисни обрачун с тим појавама, то није питање међународног кредибилитета наше земље. У одређеној мери јесте, али оно је, пре свега, императив за очување достојанства свих нас и основа демократичности наше државе.“...

Милош Јанковић
Заменик Заштитника грађана

...“Специјални извештач је уверен да у међународном друштву мора доћи до радикалне промене претпоставки везаних за природу лишења слободе. Основна парадигма која се бар један век узима здраво за готово је да затвори, полицијске станице и сличне установе представљају затворена и тајновита места где се одвијају делатности сакривене од очију јавности. Ову парадигму непрозирности је неопходно заменити парадигмом транспарентности“...

сер Најел Родли
Специјални извештач УН о мучењу
3. јул 2001. године

...“Постоје казне које једна демократска власт не сме применити према људском бићу, а величина демократије почива у њеној способности да себи забрани прибегавање одређеним присилним мерама. А међу њима је на првом месту мучење“...

амерички сенатор Џон Мек Лејн

...“Нико не познаје стварно једну државу док није био унутар њених затвора. Нација не би требало да буде оцењена по томе како поступа према својим елитним грађанима, већ по томе како поступа са најнижим особама на друштвеној лествици“...

Нелсон Мендела

ЛИТЕРАТУРА

1. Извештај о учешћу делегације Републике Србије на 41. заседању Комитета за спречавање мучења Уједињених Нација, Министарство за људска и мањинска права, Београд, 2009.
2. Закључна запажања Комитета за спречавање мучења Уједињених Нација од 21. новембра 2008. године, Министарство за људска и мањинска права, Београд, 2009.
3. Извештај Парламентарне скупштине Савета Европе о ситуацији националних мањина у Војводини и ромске националне мањине у Србији, документ 11528 од 14. фебруара 2008. године
4. Иницијални извештај о примени Конвенције о правима детета, разматран пред Комитетом за права детета у мају 2008. године у Женеви
5. Извештај Републике Србије за Универзални периодични преглед Савета за људска права 5/1, Министарство за људска и мањинска права, Београд, 2007.
6. Извештај господина Томаса Хамарберга, комесара Савета Европе за људска права за Србију – 2009. године
7. Одговор на извештај Влади Републике Србије о посети делегације Европског Комитета за спречавање мучења, нечовечних или понижавајућих казни или поступака Републици Србији спроведеној у периоду од 19. до 29. новембра 2007. године, Министарство за људска и мањинска права, Београд, 2007.
8. Извештај о раду Заступника Републике Србије пред Европским судом за људска права за период јун-децембар 2007. године